

Α.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ Τ.Τ.

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας

Τμήμα : Διοίκησης Επιχειρήσεων

2018

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ / SOLIDARITY ECONOMY AND JUVENILE ENTREPRENEURSHIP. CHANCES AND PERSPECTIVE IN GREECE

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΡΑΜΗΣ

Α.Μ. : 7640

1/1/2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να διερευνηθεί η σχέση που έχουν οι νέου τύπου συνεταιρισμοί στην Ελλάδα ως επιτυχημένα εγχειρήματα Κοινωνικής επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση ως εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας και νεανικής επιχειρηματικότητας στη χώρα μας. Η εισαγωγή μας γίνεται με τη διασαφήνιση του όρου της Κοινωνικής Οικονομίας και το που εντάσσεται στην παγκόσμια οικονομία. Μετέπειτα γίνεται αναφορά στις εκτάσεις και δράσεις της στον Ελλαδικό χώρο, τις εφαρμογές που βρίσκει σε αυτόν και τη συμβολή της. Επίσης εξετάζονται και οι προεκτάσεις που καταλαμβάνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρακάτω ασχολούμαστε εκτενέστερα με ένα σημείο αγκάθι της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, το συνεχώς εναλλασσόμενο νομοθετικό πλαίσιο και τις αδυναμίες του στη χώρα μας. Συνεχίζοντας μας ξεδιπλώνονται οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας, δηλαδή οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Κατόπιν, Προβαίνουμε με τον παραγωγικό συλλογισμό από το γενικό (Κοινωνικές Επιχειρήσεις) στο ειδικό (Συνεταιρισμοί), καθώς οι δεύτεροι αποτελούν τον βασικότερο εκφραστή της Κοινωνικής Οικονομίας στη χώρα μας. Η έρευνα που παρουσιάζεται, πραγματοποιήθηκε από τη διαΝΕΟσις και αντλούμε χρήσιμα στοιχεία όπως οι προοπτικές του πρωτογενούς τομέα της ελληνικής οικονομίας, που συγκαταλέγεται η ζωική και φυτική παραγωγή. Η έρευνα και μελέτη βασίζεται στα παγκόσμια πρότυπα μες στον αγροτικό τομέα, απορρέοντας το συμπέρασμα πως η παγκοσμιοποίηση συνέβαλλε δημιουργώντας συνεταιρισμούς όπου συμμετέχουν οι παραγωγοί τόσο μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στις ΗΠΑ, που με την ανάπτυξη τους και την πάροδο των ετών αποκτούν μεγάλο μερίδιο στις ροές των αγροτικών προϊόντων σε διεθνή επίπεδο. Καταλήγοντας, η έρευνα αποσκοπεί στο να διαφωτίσει τη παρούσα κατάσταση των ελληνικών συνεταιρισμών και να αναλύσει διεξοδικά τους νέους τύπους συνεταιρισμών που ιδρύονται συνεχώς και αναπτύσσονται στους κλάδους των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον εποπτεύοντα καθηγητή μου, κ. Ιωάννη Σαλμόν, με την υπομονή, επιμονή και την πολύτιμη βοήθεια του οποίου, δεν θα ήταν επιτυχής η ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Έπειτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα και συγκεκριμένα τη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας και ιδιαίτερα το προσωπικό της για τις γνώσεις, την ευκαιρία και τις δυνατότητες εξέλιξης που μου πρόσφεραν κατά τη διάρκεια των σπουδών μου στο ίδρυμα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ</u>	
1.1 Οι τρεις τομείς και οι μορφές της Οικονομίας.....	10
1.2 Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας και οι διαστάσεις της στον Ελλαδικό χώρο.....	10
1.3 Η εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας με την πάροδο των χρόνων.....	11
1.4 Οι αρχές που χαρακτηρίζουν την Κοινωνική Οικονομία.....	14
1.5 Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας.....	15
1.6 Που μπορεί να εφαρμοστεί η Κοινωνική Οικονομία.....	16
1.6.1 Η κοινωνικά υποστηριζόμενη Γεωργία και η εφαρμογή της Κοινωνικής Οικονομίας.....	17
1.6.2 Οι εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας στην παραγωγή και την μεταποίηση.....	19
1.6.3 Εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας στον τομέα της υγείας.....	20
1.6.4 Εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας στον περιβαλλοντικό τομέα.....	21
1.7 Ανασταλτικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα.....	22
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ</u>	
2.1 Το νομοθετικό πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.....	25
2.2 Οι κυριότερες μεταβολές με την επιβολή του νέου νομοθετικού πλαισίου.....	28
2.3 Η συμβολή του Νόμου 4019/2011 στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.....	29
2.4 Αναφορές στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και τους φορείς της.....	30
2.5 Οι φορείς της Κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο.....	31
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ</u>	
3.1 Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.....	36
3.1.1 Οι Τρεις κεντρικές έννοιες της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.....	37
3.1.2 Δράσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση στο πλαίσιο της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.....	39
3.1.3 Η συμβολή των Ευρωπαϊκών Ταμείων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.....	42
3.2 Η Κοινωνική Επιχείρηση.....	43
3.2.1 Η Ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων στη Διεθνή και Ευρωπαϊκή αγορά.....	44
3.2.2 Η συνεισφορά των Κοινωνικών επιχειρήσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο.....	46

3.2.3 Η χρηματοδότηση των Κοινωνικών επιχειρήσεων.....	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Ορισμός και σκοπός των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	51
4.2 Μορφές Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	56
4.2.1 Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ. Σ. ΕΠ.).....	57
4.2.2 Οι Αστικοί Συνεταιρισμοί.....	59
4.2.3 Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Α.Σ.).....	60
4.2.4 Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.).....	61
4.2.5 Η Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Επιχείρηση (Ε.Σ.Ε.).....	61
4.2.6 Οι Αστικές Εταιρίες.....	62
4.2.7 Οι Εταιρείες Λαϊκής Βάσης (Ε.Λ.Β.).....	63
4.3 Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ο εθελοντισμός ως μέσω εφαρμογής της Κοινωνικής Οικονομίας.....	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Πηγή πληροφοριών, στατιστικών στοιχείων και γραφημάτων της έρευνας των Συνεταιρισμών και του Πρωτογενούς τομέα.....	66
5.2 Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στη Νεανική Επιχειρηματικότητα.....	68
5.3 Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα.....	71
5.4 Οι Συνεταιρισμοί νέου τύπου.....	75
5.4.1 Συνεταιρισμός πήγασος.....	78
5.4.2 Συνεταιρισμός Θες Γάλα.....	80
5.4.3 Συνεταιρισμός Θες Γη.....	82
5.4.4 Συνεταιρισμός Ελας και Θρακών Αμνός.....	83
5.4.5 Συνεταιρισμός Σπαραγοπαραγωγών Νέας Βύσσας.....	86
5.4.6 Συνεταιρισμοί σκορδοπαραγωγών και βουβαλοτρόφων.....	87
5.5 Συμπεράσματα.....	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	94

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κοινωνική Οικονομία προσδιορίζεται, ως μία εκ των πλέον σημαντικότερων κινητήριων δυνάμεων για την οικονομία της αγοράς που με την πάροδο του χρόνου εδραιώνεται και αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς. Το κύριο χαρακτηριστικό που επικεντρώνεται είναι η άμεσα εξαρτώμενη σχέση του οικονομικού με το κοινωνικό στοιχείο. Αυτή η σχέση προϋποθέτει την ένταξη της οικονομικής αποτελεσματικότητας στην υπηρεσία του κοινωνικού σκοπού. Η ένταξη αυτή βέβαια δεν πρέπει να έχει χαρακτήρα υπαγωγής αλλά αλληλεπίδρασης. Η δράση της σε διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας αποτελεί την απόδειξη ότι η οικονομική ανάπτυξη και η επίτευξη των κοινωνικών στόχων μπορούν να συνυπάρξουν. Η συμβολή της στον τομέα των καινοτομιών και πρωτοβουλιών είναι καίρια. Η εφαρμογή της προσδίδει νέα διάσταση, καθώς εστιάζει στην ενσωμάτωση ηθικών κριτηρίων στην παραγωγική διαδικασία, την διανομή, την ανταλλαγή και την κατανάλωση.

Μία λέξη που χαρακτηρίζει την Κοινωνική Οικονομία και συνειρμικά ακούγοντας τον όρο της μας έρχεται στο μυαλό, είναι η διαφορετικότητα. Διαφορετικότητα η οποία εμφανίζεται στον τομέα της παραγωγής, στο «επιχειρείν», στην διαχείριση, στην κατανάλωση και την ασφάλιση. Με αυτή την προσέγγιση και εναλλακτική οπτική ενισχύονται τα κοινωνικά κριτήρια, προτεραιότητα αποτελούν οι ανάγκες της κοινωνίας και όχι το κέρδος του εκάστοτε επιχειρηματία. Μέσω αυτής της προοπτικής το Ευρωπαϊκό ιδεώδες θα μπορούσε αφενός να προσεγγίσει τις ιδρυτικές του αξίες και αφετέρου, να ενίσχυε το αίσθημα κοινωνικής συνείδησης.

Στις δύσκολες μέρες που διανύουμε από άποψη οικονομικής αλλά και κοινωνικής κρίσης, η υιοθέτηση και η υλοποίηση της φιλοσοφίας της Κοινωνικής Οικονομίας από τις επιχειρήσεις, μας προσφέρει μία αξιόλογη και αισιόδοξη λύση για το μέλλον. Θεωρείται ως ένα σταθερό βιώσιμο πρότυπο που συνεχώς αναπτύσσεται, σε αντίθεση με άλλα που καταρρέουν. Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σύμφωνα με το πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας δεν επικεντρώνονται μόνο στην αποδοτικότητα και την επίτευξη κερδών, αλλά στοχεύουν στην προώθηση του γενικού συμφέροντος, της υγιούς επιχειρηματικότητας και της κάλυψης των κοινωνικών αναγκών των ατόμων.

Στόχος της Κοινωνικής Οικονομίας και πεποίθηση των μελών που δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις που εντάσσονται στο πλαίσιο αυτής, επιδιώκουν όχι μόνο να καλυφθούν οι ανάγκες των ευάλωτων ομάδων αλλά του γενικότερου συνόλου της κοινωνίας.

Στον Ελλαδικό χώρο δεν υπήρξε μεγάλη ανάπτυξη επιχειρήσεων στο μοντέλο της Κοινωνικής Οικονομίας, πλην λιγοστών εξαιρέσεων. Υπάρχουν αρκετοί ανασταλτικοί παράγοντες που δεν ευνόησαν την ανάπτυξη τέτοιων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ένας από τους επικρατέστερους ήταν η νοοτροπία πως κυρίως περιορίζονται στην προστασία των ευπαθών ομάδων και την φιλανθρωπία. Με την εμφάνιση της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης σε Ευρωπαϊκές χώρες και ιδιαίτερα στην χώρα μας όπου έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις, η στροφή προς το μοντέλο της Κοινωνικής Οικονομίας θα συντελούσε στην οικονομική ανάπτυξη με ποικίλους τρόπους. Στην παρούσα κατάσταση η πλευση προς ένα μοντέλο οικονομίας που επιδιώκει να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, στοχεύει την ανάπτυξη τοπικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και στην κοινωνική αλληλεγγύη, θα συνέβαλε στην οικονομική ανάκαμψη της Ελλάδας. Ένα τέτοιο πρόγραμμα δράσης απαιτεί πρωτίστως τη συνεχή δημιουργία θέσεων εργασίας, προϋπόθεση απαραίτητη και καίριας σημασίας για την κοινωνική ένταξη και την τοπική ανάπτυξη.

Στην πράξη τώρα, η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος δράσης και μεταρρυθμίσεων απαιτεί πολιτικό σθένος και πρωτοβουλίες ώστε να λειτουργήσει από την κυβέρνηση οποιασδήποτε χώρας. Αρχικά θα πρέπει να γίνει αντιληπτός ο χαρακτήρα της Κοινωνικής Οικονομίας και έπειτα το πλαίσιο στο οποίο πρέπει να διαμορφωθούν αυτές οι μεταρρυθμίσεις. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι ο ανθρωποκεντρικός της χαρακτήρας και όχι ο τεχνοκρατικός όπως προείπαμε. Επομένως, τα μέτρα που θα ληφθούν θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από ελαστικότητα και μακροπρόθεσμους στόχους για να έχουμε αποτελέσματα οικονομικής ευρωστίας και ευημερίας των πολιτών. Συγκεκριμένα, ελαστική φορολόγηση με επανεξέταση των φορολογικών συντελεστών, πιστωτική πολιτική, εξάλειψη της γραφειοκρατίας, προώθηση επενδυτικών πακέτων σε νέους επιχειρηματίες και εναλλακτικοί τρόποι παροχής υπηρεσιών. Τα προαναφερθέντα αποτελούν μέτρα για ένα πιο ευέλικτο οικονομικό σύστημα, απομάκρυνση από τις προσκολλήσεις σε πάγιες παραδοσιακές παροχές κοινωνικών υπηρεσιών, επιπλέον ενθάρρυνση για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ δημόσιων αρχών και

επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας. Με ένα τέτοιο πρόγραμμα δράσης επιτυγχάνεται η προσθήκη καινοτόμων ιδεών, παροχές υπηρεσιών σε διάφορους τομείς, κάλυψη αναγκών τοπικών κοινωνιών και άμεση συνεργασία και ανταπόκριση στην περιφέρεια και την κεντρική αρχή.

Εν κατακλείδι, η προσφορά της Κοινωνικής Οικονομίας χρίζει ιδιαίτερης και καταλυτικής σημασίας για την οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη εν μέσω κρίσης. Επίσης, μπορεί να τονίσουμε ότι η Κοινωνική Οικονομία δεν εστιάζει μόνο στις ευάλωτες ομάδες αλλά δεν θα πρέπει να αμελήσουμε και αυτές. Φιλοξενούμενα μέλη που είναι οικονομικά εξαρτώμενα και ανήλικοι ή πολίτες με σοβαρά προβλήματα υγείας ή αναπηρίας, επωφελούνται από τον τρόπο δράσης της Κοινωνικής Οικονομίας. Η χώρα μας ειδικά που μειονεκτεί στο θέμα της ανάπτυξης ενός τέτοιου τρόπου δράσης, θα ήταν αρκετά ωφέλιμο αν το υιοθετούσε και το εφάρμοζε, ώστε να αποκτούσε ταυτότητα σύγχρονης Ευρωπαϊκής χώρας, με κοινωνική συνοχή και πολιτεία που παρέχει κάθε είδους ασφάλειας στους πολίτες της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η διαφοροποίηση της Κοινωνικής Οικονομίας σε σχέση με άλλες μορφές οικονομιών εστιάζεται στις οργανωσιακές μορφές και οργανωσιακές αρχές που την διέπουν. Κύριο γνώρισμα της είναι η επιδίωξη και επίτευξη κοινωνικών στόχων μέσω ανταποδοτικών σχέσεων ανάμεσα σε άτομα και οργανισμούς. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και όχι στη κερδοφόρα οργανωσιακή μορφή, στην διαχώριση και αντίθεση με τον ιδιωτικό τομέα και σε κάποιο βαθμό με την Κοινωνική Επιχείρηση. Βάσει αυτών των αρχών οι εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας σε έναν οργανισμό εντοπίζονται σε δράσεις που προωθούν και ενισχύουν την επανεπένδυση κερδών στον ίδιο τον οργανισμό και την εξυπηρέτηση και προώθηση του δηmosίου ή του κοινωνικού συμφέροντος.

Κάποιοι οργανισμοί, όπως οι συνεταιρισμοί των εργαζομένων, δεν απαιτείται να υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, παρόλο που μπορεί να συμβαίνει αυτό και μπορούν να διανέμουν τα κέρδη ανάμεσα στα μέλη τους και όχι σε εξωτερικές ομάδες συμφερόντων. Όλοι αυτοί οι οργανισμοί χαρακτηρίζονται από τη δημοκρατική λήψη αποφάσεων, από τον ανεξάρτητο χαρακτήρα και από τη μικτή χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους. Επομένως, τα μέσα προς επίτευξη των κοινωνικών στόχων του οργανισμού είναι εξίσου σημαντικά όσο και οι κοινωνικοί τους στόχοι, καθότι κάποιες από τις δραστηριότητες μπορεί να μην συνάδουν με τις σχετικές αρχές που πρεσβεύουν το δημόσιο ή το κοινωνικό συμφέρον.

Για παράδειγμα, ένας οργανισμός που στοχεύει να διευκολύνει πολίτες που ανήκουν στα τα ασθενέστερα οικονομικά στρώματα δεν μπορεί να θεωρηθεί μέρος της Κοινωνικής Οικονομίας, σε περίπτωση που μέσα στον οργανισμό παρουσιάζονται φαινόμενα όπως η εκμετάλλευση των εργατών ή υποβάθμιση της τοπικής κοινωνίας ή του περιβάλλοντος. Συνεπώς, η Κοινωνική Οικονομία αντιπροσωπεύει τις οργανωσιακές δομές και το θεσμικό περιβάλλον στο οποίο ενθαρρύνεται και προωθείται η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.

1.1 Οι τρεις τομείς και οι μορφές της Οικονομίας

Η Κοινωνική Οικονομία συσχετίζεται με τον τρίτο τομέα της οικονομίας, την Αλληλέγγυα Οικονομία. Ο τρίτος τομέας καλύπτει ανάγκες που δεν εμφανίζουν ισχυρό κίνητρο κέρδους για τον ιδιωτικό τομέα, δίχως να συμπεριλαμβάνεται στον κρατικό τομέα. Αυτός ο τομέας εκφράζει την δραστηριοποίηση και την οργάνωση της «κοινωνίας των πολιτών» και των «άμεσων παραγωγών» στο οικονομικό πεδίο.

Εμπεριέχει δυναμικές αλλαγές στις σχέσεις παραγωγής – διανομής καθώς και μια βαθύτερη προοπτική κοινωνικής αλλαγής. Στο πρακτικό του κομμάτι είναι δύσκολο να αποτιμηθεί η έκταση του. Μία εκ των δυσκολιών αποτελεί η οριοθέτηση των οργανισμών του τρίτου τομέα που μπορούν να ξεκινούν από φιλανθρωπικές οργανώσεις και να καταλήγουν σε συνεταιρισμούς εργαζομένων. Άλλο πρόβλημα είναι ότι επειδή δεν υπάρχει κάποιος τυποποιημένος ορισμός, τα στοιχεία για τους οργανισμούς του τρίτου τομέα δεν έχουν συλλεχθεί με συστηματικό τρόπο από έναν ενιαίο φορέα.

Ο πρώτος τομέας αναφέρετε στην εμπορευματική οικονομία ή διαφορετικά στον ιδιωτικό τομέα, δηλαδή επιχειρήσεις που λειτουργούν καθαρά με κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

Ο δεύτερος τομέας αναφέρετε στην κρατική οικονομία ή αλλιώς στον δημόσιο τομέα, όπου το κράτος καθώς και άλλες μονάδες επιχειρηματικές μονάδες προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες με μη αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

1.2 Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας και οι διαστάσεις της στον Ελλαδικό χώρο

Καθίσταται δύσκολο να βρεθεί κοινά αποδεκτός ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας ή ορισμοί με μονοδιάστατο προσανατολισμό. Ωστόσο το εύρος των ορισμών περικλείουν κοινά χαρακτηριστικά που αποδίδουν την έννοια της κοινωνικής οικονομίας. Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί μια οικονομία αλληλεγγύης με μη χρηματικό αντίκτυπο, εστιάζει στην κάλυψη των αναγκών των πολιτών και την απασχόληση αυτών, επιστρατεύοντας μέσα όπως ο εθελοντισμός και οι δωρεές. Παρ’

όλα αυτά για να διαμορφωθεί μια σαφή εικόνα της Κοινωνικής Οικονομίας και της διάστασης που αποκτά στην χώρα μας θα χρησιμοποιήσουμε τον παρακάτω ορισμό:

«Την Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα αποτελούν ανεξάρτητοι, μη αναγκαστικοί, τυπικά συγκροτημένοι οργανισμοί, που λειτουργούν με πρωταρχικό σκοπό την εξυπηρέτηση των μελών τους, καθώς και την προαγωγή συλλογικών σκοπών και α) δραστηριοποιούνται στον τομέα της αγοράς, δεν έχουν κυρίαρχο χαρακτήρα της κεφαλαιοκρατικής επιχείρησης και όπου τα μέλη τους διαθέτουν έκαστο και μια ψήφο, β) δραστηριοποιούνται στο μη αγοραίο τομέα και δε διανέμουν κέρδη»

(Νασιούλας,2012)

Με αυτό τον ορισμό προκύπτει πως επιχειρηματικοί οργανισμοί και οργανισμοί μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα μπορούν να συνυπάρξουν σε μία ενιαία οικονομία. Στηρίζονται σε κοινές βάσεις και στοχεύουν σε κοινούς στόχους με διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο.

Η Κοινωνική Οικονομία εντάσσεται στον τομέα της Αλληλέγγυας Οικονομίας, μιας άλλης μορφής οικονομικής δραστηριότητας. Δεν αποτελεί κρατική επιχείρηση και το κύριο χαρακτηριστικό διαφοροποίησης της είναι η μη χρηματική ανταλλαγή.

Οι φρενήρεις μεταβαλλόμενοι ρυθμοί του οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος των σύγχρονων κοινωνιών και κατ' επέκταση των σύγχρονων οικονομιών, καθώς και η οικονομική κρίση οδήγησε στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας. Νέες μορφές επιχειρήσεων και επιχειρηματικότητας αναδείχθηκαν και συνεχίζονται να εμφανίζονται, προσπαθώντας να καλύψουν τις ανάγκες πρόνοιας της εκάστοτε κοινωνίας δίνοντας έμφαση στον ανθρώπινο παράγοντα και την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών κάθε πολίτη.

1.3 Η εξέλιξη της Κοινωνικής Οικονομίας με την πάροδο των χρόνων

Ουσιαστικά, η Κοινωνική Οικονομία κατά το θεσμικό της πλαίσιο είναι ο οικονομικός χώρος που εκτείνεται μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, όπου οργανισμοί και ομάδες πολιτών χρησιμοποιούν ιδιωτικά μέσα για την επίδιωξη αλληλέγγυων, συλλογικών, κοινωνικών ή δημόσιων σκοπών, ειδικά όταν πρόκειται για υπηρεσίες γενικού συμφέροντος όπως η υγεία, η παιδεία, η ενέργεια, οι

συγκοινωνίες, οι τηλεπικοινωνίες, η οικογενειακή κατοικία, η τραπεζική πίστη, η ασφάλιση και του περιβάλλοντος.

Πρακτικά, η Κοινωνική Οικονομία διακρίνεται σε δύο ποιοτικές επικράτειες:

A) την επιχειρηματική

B) την μη κερδοσκοπική.

Όσον αφορά την επιχειρηματική επικράτεια χαρακτηρίζεται από την διαχρονική δράση των συνεταιρισμών και των εταιρειών τους, καθώς και των κοινωνικών επιχειρήσεων και κοινωνικών τραπεζών. Και στα δύο σκέλη της Κοινωνικής Οικονομίας, η οικονομική δραστηριότητα υφίσταται για να εξυπηρετεί καλώς ορισμένους κοινωνικούς σκοπούς.

Στην μη κερδοσκοπική επικράτεια, οι οργανισμοί δεν επιτρέπεται να παράγουν ή να διανέμουν κέρδη. Σε αυτό τον χώρο πρωταγωνιστούν τα παραδοσιακά σωματεία, τα κοινωφελή ιδρύματα, οι έρανοι, τα αλληλασφαλιστικά ταμεία και οι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες.

Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί προϊόν του ευρωπαϊκού διανοητικού χώρου. Η εισαγωγή και εμπέδωση του όρου γίνεται με μια σειρά σημαντικών έργων του 19^{ου} αιώνα, από τους Charles Dunoyer, Ramon de la Sagra, Frederic Le Play, Leon Walras. Σε αυτό το πλαίσιο, η χρήση του όρου λαμβάνει κριτική των καταχρηστικών πρακτικών της αγοράς και των προσεγγίσεων του ηγεμονικού παραδείγματος της πολιτικής οικονομίας, όπως του φιλελευθερισμού και του ιστορικού υλισμού, όπου η οικονομία θεωρείται βάση ή υποδομή οποιουδήποτε κοινωνικού γεγονότος και νομιμοποιείται η παραγνώριση των ηθικών παραγόντων στο βωμό ενός ιστορικού λειτουργισμού.

Μεγάλοι θεωρητικοί της γαλλικής σχολής και όχι μόνον, διατυπώνουν emphaticά την ανάγκη συμφιλίωσης της οικονομίας των αγορών με την κοινωνία των ανθρώπων. Περνώντας στον 20^ο αιώνα και το έργο του Charles Gide, η Κοινωνική Οικονομία σταματάει να νοείται ως το όραμα μιας περισσότερο ανθρώπινης και ηθικής οικονομίας πρακτικής ή ως μια κριτική εκδοχή της κλασσικής πολιτικής οικονομίας. Εφεξής, η Κοινωνική Οικονομία αναφέρεται στη σύγχρονη της σημασία ως ένα πεδίο

της δημόσιας σφαίρας ή ένας κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας, μεταξύ του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα.

Επίσης, στον 20^ο αιώνα η σοσιαλιστική σχολή επικαλείται την πολιτική χειραφέτηση εργατικών μαζών από το καταπιεστικό πλαίσιο μιας δημοκρατίας της αγοράς και των αυθαιρεσιών του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Η γερμανική εθνικοσοσιαλιστική και ιταλική φασιστική αφήγηση τονίζει την αξία του κορπορατισμού, του συνεταιριστικού υποδείγματος και του ολοκληρωτισμού. Στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια και την Ιβηρική χερσόνησο περί την δεκαετία του 1930 εγκαθιδρύθηκαν περιφερειακές εξωκοινοβουλευτικές πολιτικές παραδόσεις, οικοδομώντας μια αφήγηση επικεντρωμένη στην Εθνική παραγωγή αυτάρκεια και την μεσολάβηση των σχέσεων κεφαλαίου και εργασίας. Γενικεύοντας αυτές τις πολιτικές παραδόσεις, αναγνωρίζονται τα εργατικά δικαιώματα επενδύοντας στην πρωτογενή παραγωγή και δημιουργώντας στρατηγικές υποκατάστασης εισαγωγών, αφού είχε ξεσπάσει το μεγάλο Κραχ του 1929 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και με το φάσμα της διεθνούς ύφεσης να γιγαντωνόταν με απειλητικές τάσεις.

Μετέπειτα από τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, η χριστιανοδημοκρατική λαϊκή ευρωπαϊκή οικογένεια αναπτύσσει την θεωρία της Κοινωνικής Οικονομίας της αγοράς (social economy of the market), ως απότοκο μιας φιλελεύθερης οικονομικής προσέγγισης που στόχευε στην υπέρβαση των αποτυχιών της αγοράς και αποτέλεσε την θεωρητική βάση για την οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της ενιαίας αγοράς. Στο μεταπολεμικό περιβάλλον, ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» παύει να χρησιμοποιείται ευρέως και την θέση του λαμβάνει η «ανάπτυξη».

Εισερχόμενοι στην δεκαετία του 1970, το παράδειγμα της Κοινωνικής Οικονομίας βρίσκει απήχηση στη Γαλλία με το έργο του Vienney που βρίσκει ανταπόκριση και αναπαράγεται ως προτεραιότητα πολιτικής στους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1980. Βάσει αυτών η δημοσιονομική στενότητα, η υιοθέτηση αρχών και πρακτικών από τον αμερικανικό και τον βρετανικό νεοφιλελευθερισμό με κύριο μοχλό τις ιδιωτικοποιήσεις, την μείωση των κρατικών δαπανών και την διάδοση ενός προτύπου με μεγάλη ζήτηση για προσωπικές και κοινωνικές υπηρεσίες, ενισχύουν την δυναμική των οργανισμών της Κοινωνικής Οικονομίας, που αυξανόμενα διεκδικούν όλο και περισσότερο οικονομικό μερίδιο από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα (Νασιούλας, 2012).

1.4 Οι αρχές που χαρακτηρίζουν την Κοινωνική Οικονομία

« Η Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνει οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από επιχειρήσεις και οργανισμούς, κυρίως συνεταιρισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας και σωματεία (ενώσεις), η ίδρυση και η λειτουργία των οποίων διέπεται από τις ακόλουθες αρχές:

- Έχουν ως σκοπό κυρίως την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά την επιδίωξη κέρδους,
- Έχουν ανεξάρτητη διοίκηση,
- Εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων,
- Αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και στην εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος.»

(Jacques Defourny, 2001)

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον ανωτέρω ορισμό αλλά και αναφορές από την διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τις αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας και αναπτύσσοντας σε αντιστοιχία τις προαναφερθείσες αρχές προκύπτουν τα εξής:

A) Έχουν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, εστιάζοντας στον ανθρώπινο παράγοντα περισσότερο σε σχέση με το κέρδος. Επίσης το κέρδος δεν είναι αυτοσκοπός αλλά αποτελεί μέσο εξυπηρέτησης του ανθρώπου.

B) Τα «στοιχεία» σύστασής της (οργανισμοί, επιχειρήσεις, ταμεία, παραγωγικές ενώσεις) αντιπροσωπεύουν μία νέα λογική επιχειρηματικότητας, κοινωνικά προσανατολισμένης. Ο κοινοτικός χαρακτήρας των επιχειρήσεων είναι το διακριτό τους στοιχείο, καθώς και η ισχυρή βάση ανάπτυξής τους.

Γ) Οι αποφάσεις των επιχειρήσεων στα πλαίσια της Κοινωνικής Οικονομίας λαμβάνονται με βάση την δημοκρατική αρχή της ψηφοφορίας και όχι με μερίδια. Οι λειτουργίες τους στο εσωτερικό περιβάλλον βασίζονται στην συμμετοχική δημοκρατία. Στοιχεία, που υποδηλώνουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και οι συμμετέχοντες ισοδύναμοι, χωρίς διαφορές και διακρίσεις.

Δ) Η αλληλεγγύη που δείχνουν τα μέλη εντός των επιχειρηματικών σχημάτων και η αλληλοϋποστήριξη μεταξύ των οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας στο ευρύτερο αναπτυσσόμενο δίκτυο, αποτελεί κινητήρια δύναμη.

1.5 Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας

Οι επιχειρήσεις που έχουν υιοθετήσει τις αρχές της Κοινωνική Οικονομίας προσανατολίζονται στο να ανταποκρίνονται σε ανάγκες τοπικού χαρακτήρα ή σε κοινωνικές ανάγκες τμημάτων του πληθυσμού, να βασίζονται περισσότερο στη συνεργασία, την ανταλλαγή πληροφοριών μέσω διασυνδέσεων, την εθελοντική απασχόληση, την ευκινησία μέσα στην κοινωνία, να συγκροτούν νέες σχέσεις στην αγορά και νέες μεθόδους επιχειρηματικής οργάνωσης. Σε πολλές περιπτώσεις, η Κοινωνική Οικονομία αναγνωρίζει λανθάνουσες ανάγκες, τις μετατρέπει σε ζήτηση και δημιουργεί προϊόντα και υπηρεσίες που δεν παρέχονται από τον ιδιωτικό τομέα και δεν καλύπτονται από το δημόσιο.

Η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας σε ορισμένους τομείς προσδίδει πολλαπλή χρησιμότητα. Ειδικά στην απασχόληση, όπου μειώνονται τα υψηλά ποσοστά ανεργίας σε κοινωνικές κατηγορίες όπως οι νέοι επιστήμονες, κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών, άτομα με αναπηρία, μικρομεσαίοι επαγγελματίες. Επίσης, προσφέρονται φθηνότερα ποιοτικά προϊόντα και νέες υπηρεσίες κοινωνικού περιεχομένου. Στην παραγωγική ανάκαμψη και αναδιάρθρωση, ανοίγοντας νέα μέτωπα παραγωγής και διάθεσης σε καλλιέργειες, τυποποιήσεων και ειδών. Δημιουργείται μια νέα κουλτούρα στις επιχειρήσεις και την κοινωνική ζωή, όχι μόνο ανταγωνισμού αλλά κυρίως συμμετοχής, δράσης και αλληλεγγύης.

Συγκεκριμένα, η οργάνωση των παραπάνω κοινωνικών κατηγοριών μπορεί να τροποποιηθεί ποικιλοτρόπως. Στους νέους επιστήμονες, να εφαρμοστούν πρωτοποριακά συνεταιρικά σχήματα παραγωγής ή προσφοράς υπηρεσιών σε αντικείμενα των εξειδικεύσεων τους. Στους κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών, τη δημιουργία συνεταιρισμών, τεχνοτροπιών σε παραδοσιακά είδη, ποιοτικών βιολογικών καλλιεργειών και τη διαχείριση πολιτισμικών αποθεμάτων. Στους αγρότες, και ιδιαίτερα στους νέους, τη προσθήκη νέων μορφών καθετοποιημένων συνεταιριστικών μονάδων στους τομείς των βιολογικών προϊόντων

και νέων δυναμικών προϊόντων, των φαρμακευτικών και καλλυντικών φυτών, του ολοκληρωμένου (ορεινού και συνδυαστικού) αγροτουρισμού. Στα άτομα με αναπηρία, τη σύσταση εταιριών κοινωνικού σκοπού και αλληλοϋποστήριξης. Στους μικρομεσαίους επαγγελματίες, τη συγκρότηση συνεταιρισμών προμήθειας, κοινοπραξιών διάθεσης και ανάπτυξη δικτύων προώθησης.

1.6 Που μπορεί να εφαρμοστεί η Κοινωνική Οικονομία

Η Αλληλέγγυα Οικονομία από την οπτική συνεργασίας των μη κερδοσκοπικών εταιριών μπορεί να έχει αντικείμενο δραστηριότητας και ανάπτυξης την προστασία του περιβάλλοντος, την ανθρωπιστική δραστηριότητα και στις υπηρεσίες υγείας.

Η Κοινωνική Οικονομία αναφέρεται στο σύνολο των οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα, όπως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, ΜΚΟ, ιδρύματα κ.α. . Στόχος αποτελεί το συλλογικό οικονομικό και κοινωνικό συμφέρον αλλά και η διασφάλιση του συλλογικού συμφέροντος των ίδιων των μελών των παραπάνω νομικών προσώπων.

Επομένως, η Κοινωνική Οικονομία εφαρμόζεται :

- A) Στην προσφορά απασχόλησης ευπαθών και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.
- B) Στην προοπτική επανεπένδυσης των κερδών σε σκοπούς της επιχείρησης με έμφαση στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- Γ) Στον κοινωνικού χαρακτήρα σκοπό του καταστατικού της.
- Δ) Στην περιορισμένης διανομής κερδών βάσει της συμβολής των εργαζομένων στην προσφορά και τις υπηρεσίες της κοινωνικής επιχείρησης και όχι βάσει της συμβολής τους στο μετοχικό κεφάλαιο.

Το συμπέρασμα λοιπόν που προκύπτει, είναι πως οι επιχειρήσεις του τρίτου τομέα της οικονομίας καλούνται να λειτουργήσουν σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πολιτικό-οικονομικό περιβάλλον καθώς και κοινωνικό, προκειμένου να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα ανθρώπινων και κοινωνικών αναγκών, που εντοπίζονται εκτός συμβατικής αγοράς αγαθών και υπηρεσιών. Εν μέσω λοιπόν της παγκόσμιας αυτής

κρίσης είναι ιδιαίτερος σημαντική η κατανόηση της σημασίας της Κοινωνικής Οικονομίας στην συμβολή και διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Ως ένα γενικό συμπέρασμα, η Κοινωνική Οικονομία μπορεί να αναπτυχθεί σε οποιονδήποτε τομέα της Ευρύτερης Οικονομίας. Στα πλαίσια όμως πάντα του σκοπού της Κοινωνικής Οικονομίας, θα ομαδοποιήσουμε τους κυριότερους τομείς όπου δύναται να εφαρμοστεί :

- i) Γεωργία
- ii) Παραγωγή και μεταποίηση
- iii) Υγεία
- iv) Περιβάλλον

1.6.1 Η κοινωνικά υποστηριζόμενη Γεωργία και η εφαρμογή της Κοινωνικής Οικονομίας

Ουσιαστικά η κοινωνικά υποστηριζόμενη Γεωργία μας παρουσιάζεται ως κάτι καινούργιο στον τομέα της παραγωγής και διάθεσης αγροτικών προϊόντων στην αγορά. Συγκεντρώνει το παγκόσμιο ενδιαφέρον και αυτό διότι αγρότες και καταναλωτές αναπτύσσουν μεταξύ τους σχέσεις συνεργασίας βασιζόμενες κυρίως στην αμοιβαία εμπιστοσύνη. Θεωρείται ένα νέο, καινοτόμο, οργανωμένο μοντέλο παραγωγής τροφίμων με κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Επίσης, με την ίδια δυναμική το μοντέλο αυτό αναπτύσσεται στη πώληση και διανομή των αγροτικών προϊόντων.

Η Κοινωνική Γεωργία στοχεύει στην ανάπτυξη και δημιουργία οικολογικών καλλιεργειών, κυρίως με «αίσθημα δικαίου» στις σχέσεις παραγωγών και καταναλωτών. Οι παραγωγοί οφείλουν να θεμελιώσουν το οικοδόμημα της εμπιστοσύνης στους καταναλωτές, οι οποίοι έχουν την δυνατότητα να συνεισφέρουν στην παραγωγική διαδικασία στο πλαίσιο γεωργικής εκμετάλλευσης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε χρηματοδοτώντας αρχικά τον προϋπολογισμό μιας γεωργικής εκμετάλλευσης ως προς το σύνολο της παραγωγικής περιόδου, είτε με την ενεργή συμμετοχή στις διαδικασίες της καλλιέργειας. Με αυτή την λειτουργία προμηθεύονται γεωργικά προϊόντα σε τακτά χρονικά διαστήματα, συναποφασίζοντας

για το ποία προϊόντα ενδιαφέρουν, ποια μέθοδος καλλιέργειας θα εφαρμοστεί και σε ποια τιμή πώλησης, εφ' όσον εξαιλείφεται το κόστος διανομής. Αυτό το είδος ρύθμισης ονομάζεται επιμερισμός σοδειάς ή σύστημα καλαθιού.

Η παραγωγή τροφίμων εφαρμόζεται βάσει των αρχών της βιολογικής γεωργίας. Πρακτικά η Κοινωνική Γεωργία εστιάζει συνήθως σε ένα εβδομαδιαίο σύστημα διανομής λαχανικών, φρούτων, βοτάνων, ενίοτε λουλουδιών αλλά ακόμη και γαλακτοκομικών ή προϊόντων κρέατος σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι παραγωγοί διασφαλίζουν τους απαραίτητους πόρους τόσο για καλλιεργητικές δραστηριότητες, όσο και για τη διαβίωση τους χωρίς μεσάζοντες προσφέροντας στους καταναλωτές τρόφιμα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Έπειτα, η Κοινωνική Γεωργία επεκτείνεται και σε άλλες μορφές δραστηριότητας. Δύο αξιοσημείωτες μορφές εφαρμογής της αποτελούν τα κοινωνικά αγροκτήματα και οι κοινωνικοί λαχανόκηποι.

Στόχος των κοινωνικών αγροκτημάτων είναι η προσφορά δυνατότητας σε πολίτες άνεργους ή χαμηλοσυνταξιούχους, ώστε να καλλιεργούν τα δικά τους προϊόντα. Για παράδειγμα, μπορούν να μετατραπούν εγκαταλελειμμένα αγροτεμάχια σε μικρούς κοινωνικούς λαχανόκηπους, η χρήση των οποίων μπορεί να παραχωρηθεί σε ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες.

Οι κοινωνικοί λαχανόκηποι αποτελούνται από δημοτικούς ή αστικούς λαχανόκηπους οι οποίοι είναι μικρά τεμάχια έκτασης εντός ή στα προάστια των πόλεων, παραχωρημένα εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης έναντι συμβολικού ή όχι ενοικίου στους κατοίκους της περιοχής, για την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών του νοικοκυριού τους.

Επίσης, μπορεί να είναι παραχωρημένες εκτάσεις είτε από δήμους είτε από ιδιώτες σε διάφορους κοινωνικούς φορείς οι οποίοι σε συνεργασία με εργαζόμενους σε κοινωφελείς σκοπούς και εθελοντές, καλλιεργούν τις εκτάσεις αυτές με σκοπό τη διάθεση προϊόντων σε οργανώσεις ή συλλόγους με φιλανθρωπικό έργο (κοινωνικά παντοπωλεία, συσσίτια) . Η παραχώρηση αυτών των εκτάσεων γίνεται από τους δήμους σε μεμονωμένους δημότες, με σκοπό την καλλιέργεια τους με εποχικά κηπευτικά ή αρωματικά φυτά για δική τους χρήση. Η επιλογή των δικαιούχων συνήθως γίνεται με κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια, δίνοντας προτεραιότητα σε

ευπαθείς ομάδες και σε πολίτες με μηδαμινά εισοδήματα. Οι καλλιεργητές λαμβάνουν τακτικά οδηγίες και συμβουλές από τους γεωπόνους του εκάστοτε δήμου. Τέλος, οι κοινωνικοί λαχανόκηποι μπορούν να παραχωρηθούν εκτός από φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και από ιδιώτες που διαθέτουν ακαλλιεργητες εκτάσεις, συνήθως δωρεάν. Την ευθύνη για την καλλιέργεια τους φέρουν κυρίως εργαζόμενοι σε κοινωφελή προγράμματα εργασίας αλλά και εθελοντές. Τα παραγόμενα προϊόντα στην πλειοψηφία τους διατίθενται δωρεάν σε οικονομικά και κοινωνικά αδύναμες ομάδες ανθρώπων, όπως για παράδειγμα σε γηροκομεία, ορφανοτροφεία και σε άπορους.

Κλείνοντας, για τη διάθεση των αγροτικών αυτών προϊόντων συμβάλλουν διάφοροι κοινωνικοί συνεταιρισμοί που έχουν συσταθεί. Αυτοί οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί μπορούν να αναπτύξουν ειδικές καλλιέργειες με ποιοτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας. Το εγχείρημα αυτό μπορεί να συμβάλει στην μεταστροφή των νέων ανθρώπων και επιστημόνων προς την αγροτική οικονομία, δίνοντας στο επάγγελμα του αγρότη ιδιαίτερη σημασία και νέο κοινωνικό περιεχόμενο.

1.6.2 Οι εφαρμογές της Κοινωνικής Οικονομίας στην παραγωγή και την μεταποίηση

Σκοπός τους είναι η προώθηση της απασχόλησης, η κοινωνική συνοχή και η τοπική ή περιφερειακή ανάπτυξη και η εξασφάλιση τοπικού και συλλογικού συμφέροντος. Τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε αυτό τον τομέα είναι άνεργοι νέοι επιστήμονες οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν τα μέγιστα στην παραγωγή τοπικών προϊόντων και στην παροχή υπηρεσιών. Κάποιοι από τους τομείς που δραστηριοποιούνται είναι ο πολιτισμός, το περιβάλλον, η οικολογία, η εκπαίδευση, οι παροχές κοινωφελούς σκοπού, η αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, η διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων.

Κοινωνικοί συνεταιρισμοί μπορούν να αναπτύξουν οποιαδήποτε δραστηριότητα καλύπτοντας ολόκληρο το φάσμα της παραγωγής, της μεταποίησης αλλά και της εμπορίας αγροτικών, καταναλωτικών, καθώς και κτηνοτροφικών προϊόντων, προμήθειας και εμπορίας γεωργικών εφοδίων, προμήθειας και εμπορίας μέσω αγροτικής παραγωγής και παροχής υπηρεσιών.

1.6.3 Εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας στον τομέα της υγείας

Το σύστημα της υγείας στις σύγχρονες κοινωνίες και ιδιαίτερα στην χώρα μας νοσεί σε πάρα πολλούς παράγοντες, όπως ιατρική περίθαλψη, σημαντικές ελλείψεις σε προσωπικό, ιατρικό εξοπλισμό, εξυπηρέτηση των πολιτών και πολλά άλλα. Η Κοινωνική Οικονομία σίγουρα μπορεί να επιλύσει κάποια από αυτά τα προβλήματα κυρίως σε μια εποχή όπου η φτώχεια και η ανέχεια δείχνουν να εμφανίζονται εντονότερα. Η συμβολή της Κοινωνικής Οικονομίας με τα κοινωνικά φαρμακεία και τα κοινωνικά ιατρεία των Δήμων, κινούμενα από μια ισχυρή πρωτοβουλία αλληλεγγύης, περιθάλπουν εκατοντάδες άπορους πολίτες.

Συγκεκριμένα, τα κοινωνικά φαρμακεία σε σύμπραξη με αγροτικές Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν. Σ. Επ.) μπορούν να παρασκευάζουν φυτικά φάρμακα και καλλυντικά από βιολογικές καλλιέργειες και να τα διανέμουν είτε δωρεάν είτε με ένα συμβολικό αντίτιμο. Σε αυτό τον τομέα, δραστηριοποιούνται κοινωνικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για τη φροντίδα ηλικιωμένων και ομάδων με ειδικά προβλήματα υγείας.

Άλλη μορφή σύμπραξης και εφαρμογής Κοινωνικής Οικονομίας ειδικότερα στην χώρα μας είναι, τα Αυτοδιαχειριζόμενα Ταμεία Υγείας. Τα Αυτοδιαχειριζόμενα Ταμεία Υγείας (Ο.Α.Τ.Υ.Ε.) καθώς και η Διεθνής Ομοσπονδία Αυτοδιαχειριζόμενων Ταμείων αποτελούν χαρακτηριστική μορφή Κοινωνικής Οικονομίας, με εξουσία που πηγάζει από τους ίδιους τους εργαζόμενους και τα εκλεγμένα μέλη που παράγουν έργο και αξιολογείται καθημερινά. Η ανάπτυξη των θέσεων και των ενεργειών τους δεν προσβλέπει στο κέρδος, αλλά στο συλλογικό κοινωνικό συμφέρον και εκείνες τις νοοτροπίες που θα το ενθαρρύνουν. Η ίδρυση των Ο.Α.Τ.Υ.Ε. το 1996 αποτελεί την πρώτη οργανωτική σύνδεση Ταμείων Υγείας και την πρώτη Ομοσπονδία Αυτοδιαχειριζόμενων Ταμείων Υγείας στην Ελλάδα. Τα τέσσερα ταμεία υγείας που συνδέθηκαν, λειτουργούν με βάση το αυτοδιαχειριζόμενο πρότυπο, όπου τα μέλη τους σε τακτά χρονικά διαστήματα εκλέγουν τη διοίκηση που διαχειρίζεται τους υλικούς και ανθρώπινους πόρους των ταμείων. Παρέχουν στα μέλη τους υπηρεσίες περίθαλψης υγείας, πλήρη ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη, καθώς και πολύχρονη πείρα στον τομέα της προληπτικής Ιατρικής. Επίσης λαμβάνουν κοινωνικούς πόρους από το κράτος, είναι μη κερδοσκοπικά, αυτοδιοικούμενα και λειτουργούν με κύριο γνώμονα τις αξίες της αλληλοβοήθειας και της αλληλεγγύης.

Άξια αναφοράς ως εφαρμογή της Κοινωνικής Οικονομίας στον τομέα της Υγείας αποτελούν τα Κοινωνικά Ιατρεία. Στόχος των κοινωνικών ιατρείων είναι η παροχή πρωτοβάθμιας περίθαλψης και φροντίδας υγείας σε ανασφάλιστους πολίτες. Όσον αφορά την χώρα μας έλληνες, μετανάστες, κοινωνικά περιθωριοποιημένους, άπορους και μακροχρόνια άνεργους, οι οποίοι δεν έχουν την δυνατότητα να ασφαλιστούν και δεν μπορούν να πληρώσουν το σύνολο του κόστους της θεραπείας τους ή των διαγνωστικών εξετάσεων τους. Κατά περίπτωση δύναται να εξασφαλίζεται δωρεάν και η δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια περίθαλψη, νοσηλεία και αποκατάσταση. Το ιατρικό προσωπικό εξετάζει τους ασθενείς δωρεάν, τα φάρμακα συλλέγονται είτε από δωρεές είτε από πολίτες που μπορούν να προσκομίσουν φαρμακευτικό υλικό το οποίο δε χρειάζεται. Σε ότι αφορά την απασχόληση, οποιοσδήποτε μπορεί να παρέχει εργασία εθελοντικά για τη λειτουργία του εκάστοτε κοινωνικού ιατρείου ακόμα και δίχως ιατροφαρμακευτικής ειδίκευσης σε τομείς όπως γραμματειακή υποστήριξη, καθαριότητα χώρου και σε πολλούς άλλους.

1.6.4 Εφαρμογές Κοινωνικής Οικονομίας στον περιβαλλοντικό τομέα

Στον τομέα του περιβάλλοντος η λογική της πράσινης επιχειρηματικότητας που απορρέει από την Κοινωνική Οικονομία, βοηθά στην ενίσχυση της οικολογικής συνείδησης και στην ανάπτυξη μιας εναλλακτικής μορφής επιχειρηματικότητας. Με το όραμα των «πράσινων πόλεων» προσφέρεται μια ρεαλιστική διέξοδο, αλλαγή κατεύθυνσης των επενδύσεων και του καταναλωτικού προτύπου, μπροστά στο μεγάλο περιβαλλοντικό αδιέξοδο που έχει κατακλίσει τις μεγάλες πόλεις. Συνδέεται άμεσα με την πράσινη ζήτηση σε υγιεινά και ωφέλιμα προϊόντα και υπηρεσίες, με την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την οικοδιαχείριση του νερού, με τα βιοκλιματικά κτίρια και την εξοικονόμηση ενέργειας, με την πολιτική για τις «πράσινες πόλεις» και την ανακύκλωση με την προστασία των δασών και της θάλασσας. Με την αξίωση για καθαρό περιβάλλον και υγεία τα ωφέλη είναι διπλά, αφενός έχουμε ενεργητική προωθητική διαδικασία για την προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου πράσινη ανάπτυξη που εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων. Έπειτα, η επιχειρηματικότητα στον τομέα της ενέργειας διευκολύνεται σε μεγάλο βαθμό από την ανάγκη μετάβασης από τα ορυκτά καύσιμα

όπως το πετρέλαιο και τον άνθρακα, προς την ενέργεια από τον ήλιο και την αξιοποίηση της τεχνολογίας του υδρογόνου. Επιπροσθέτως, η πράσινη ανάπτυξη χωρίς τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι ελλειμματική. Περιορίζει τους ανθρώπινους πόρους, τις κινητήριες δυνάμεις και το τελικό όφελος στην τοπική κοινωνία. Η διασπορά των επενδύσεων στις ήπιες μορφές ενέργειας από δήμους προς στις μικρές επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά μπορεί να αναζωογονήσει τις τοπικές κοινωνίες.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η πράσινη ανάπτυξη – επιχειρηματικότητα συμβάλλει σημαντικά στην καλυτέρευση του περιβάλλοντος και συνδέεται με την Κοινωνική Οικονομία. Η οριζόντια συνεργασία λοιπόν των κοινωνικών δικτύων και των οργανώσεων περιβάλλοντος με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, αποτελεί το κλειδί για να ευοδωθεί τόσο η υπόθεση της οικοπροστασίας, όσο και η πράσινη επιχειρηματικότητα που είναι η κινητήριος δύναμη ώστε να έχουμε ένα βιώσιμο αστικό περιβάλλον. Ουσιαστικά αναφερόμαστε σε δύο αλληλένδετες έννοιες όπου αν αναπτυχθεί περαιτέρω η σύνδεση αυτή, ένα από τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι ότι δεν μπορούμε να έχουμε την επιθυμητή προστασία του περιβάλλοντος για παράδειγμα στην μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, εάν δεν κινητοποιήσουμε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους μέσω της εξοικονόμησης ενέργειας της πράσινης ανάπτυξης.

Σε πιο πρακτικό επίπεδο, η κατεύθυνση προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ανακύκλωση από τους κοινωνικούς συνεταιρισμούς που αποτελούν φορέα της Κοινωνικής Οικονομίας, στοχεύει εμπράκτως και με πολλούς τρόπους στην καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης και στην άνθιση της οικονομίας.

1.7 Ανασταλτικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη και η πρόοδος της Κοινωνικής Οικονομίας θα μπορούσε να ήταν θεαματική στη χώρα μας με την προϋπόθεση ότι θα είχε δοθεί λύση στους εξής προβληματισμούς :

- A) Σαφήνεια σε ότι αφορά το νομοθετικό πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας.
- B) Συγκρότηση υποστηρικτικού πλαισίου μηχανισμών.

Γ) Αντίληψη από το χρηματοπιστωτικό σύστημα ή έστω από μέρος αυτού, σχετικά με την δυναμική του «τρίτου τομέα».

Δ) Θέσπιση θετικού φορολογικού καθεστώτος τουλάχιστον τα πρώτα κρίσιμα χρόνια της μεταβατικής περιόδου, με μηδενική η εξαιρετικά χαμηλή φορολογική κλίμακα.

Ιδιαίτερα το θέμα της φορολόγησης προκύπτει από μία διαφορετική αντίληψη ως προς την φορολογική πολιτική. Αυτή η αντίληψη αναφέρει, σχετικά υψηλή φορολόγηση για τα υψηλά κέρδη (π.χ. τραπεζικό σύστημα) και απόδοση κοινωνικού μερίσματος, σχετικά χαμηλή φορολόγηση εκείνων των εταιρικών σχημάτων που δημιουργούν απασχόληση και προχωρούν σε προσλήψεις από κοινωνικές ομάδες με υψηλή ανεργία ή αναλαμβάνουν ρίσκο σε περιθωριοποιημένες περιοχές και σε νέα πεδία καινοτομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ **ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

Το νέο θεσμικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας μέσω της δημιουργίας ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που θα διευκολύνει τη συμμετοχή όλων των πολιτών, σε όλες τις δυνατές παραγωγικές δραστηριότητες, με τη διάχυση πρακτικών δημοκρατίας, ισότητας, αλληλεγγύης, συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Οι κύριοι στόχοι του θεσμικού πλαισίου της Κοινωνικής Οικονομίας είναι:

Α) Η διάχυση του παραδείγματος της Κοινωνικής Οικονομίας σε όλους τους οικονομικά δραστήριους τομείς.

Β) Η δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που θα στηρίζει και θα ενισχύει τα παραγωγικά εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης, ώστε μέσω της κάλυψης κοινωνικών αναγκών να μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική πρόοδο και στη δίκαιη οικονομική ανάπτυξη.

Γ) Ο καθορισμός και η ανάδειξη της συλλογικής και της κοινωνικής ωφέλειας ως συστατικά στοιχεία της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Δ) Η ουσιαστική ανάπτυξη διαβούλευσης της συμμετοχής και συνεργασίας με τους κοινωνικούς εταίρους και τους ίδιους τους φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Στην ουσία αυτή συνεργασία θα αφορά θέματα που ρυθμίζουν πολιτικά, νομικά και διοικητικά το συγκεκριμένο πεδίο.

Στην χώρα μας το νομοθετικό πλαίσιο στον τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας παρατηρούμε πως είναι αρκετά μεταβαλλόμενο με τη πάροδο των ετών. Το προσφάτως ψηφισθέν νομοσχέδιο 4430/2016 είναι αυτό που βρίσκεται εν ισχύει πλέον, εν αντιθέσει του προηγούμενου νομοσχεδίου 4019/2011. Μαζί με τον ισχύοντα νόμο που περικλείει τις δράσεις της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας επήλθε και μια πληθώρα νέων αλλαγών. Η αλήθεια είναι πώς οι δράσεις αυτών των οικονομιών νοσούν στο θέμα σταθερότητας του νομοθετικού τους πλαισίου και κατ' επέκταση στη δυναμική του. Επιπροσθέτως, οι διαφαινόμενες

δυναμικές του σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση στην χώρα μας υστερούν σε σχέση με άλλες χώρες του δυτικού πολιτισμού και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.1 Το νομοθετικό πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας

Ως πλέον πρόσφατη εξέλιξη η οποία προσδιορίζει και διαμορφώνει το νομοθετικό πλαίσιο αποτελεί η ψήφιση του νόμου 4430/2016 στις 31 Οκτωβρίου 2016. Ο σκοπός της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας περιγράφεται στο πρώτο άρθρο όπου χαρακτηριστικά αναφέρει: *«...δημιουργία του νομοθετικού πλαισίου για την Κοινωνική και αλληλέγγυα Οικονομία, ως μορφή εναλλακτικής οργάνωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων.»*

Μετέπειτα γίνεται αναφορά στους στόχους της, όπου σύμφωνα με το άρθρο είναι οι ακόλουθοι: *«α) Στη διάχυση της κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε όλους τους δυνατούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας. β) Στη στήριξη και την ενίσχυση των παραγωγικών επιχειρημάτων από διαχείρισης και της συλλογικής κοινωνικής επιχειρηματικότητας.»* Ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στο γεγονός πως η Αλληλέγγυα Οικονομία και η Κοινωνική Οικονομία αναφέρονται ως μία έννοια.

Άλλο ένα άρθρο που χρήζει ιδιαίτερης σημασίας είναι το άρθρο 2, όπου διασαφηνίζει την έννοια της κοινωνικής υπηρεσίας γενικού συμφέροντος. Ειδικότερα, το άρθρο 2 αναφέρει: *«Ως κοινωνικές υπηρεσίες γενικού συμφέροντος, ορίζονται οι υπηρεσίες που είναι προσβάσιμες σε όλους, προάγουν την ποιότητα ζωής και παρέχουν κοινωνική προστασία σε ομάδες όπως ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά, άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και περιλαμβάνουν την εκπαίδευση, την υγεία, την κοινωνική στέγαση, την κοινωνική σίτιση, την παιδική φροντίδα, τη μακροχρόνια φροντίδα και τις υπηρεσίες κοινωνικής αρωγής, χωρίς, ωστόσο, να υποκαθιστούν τις γενικές υποχρεώσεις του κράτους στην άσκηση της κοινωνικής πολιτικής.»* (Ν. 4430/2016, ΦΕΚ 205 Α', σ. 9295-9296)

Σε αυτή τη λογική, το άρθρο 5 και η εκτενέστερη αναφορά του στις χρηματοδοτήσεις των φορέων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας για τη σύναψη

συμβάσεων με τις δημόσιες αρχές, θεωρείται σταθμός. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά σε χρηματοδοτήσεις από:

- ✓ Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας
- ✓ Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης

Αντιστοίχως, προβλέπεται η δυνατότητα ένταξης σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας και σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού για τη στήριξη της εργασίας.

Ακολουθεί το άρθρο 6, όπου απαιτεί επίσης τη προσοχή και τη μελέτη μας. Προβλέπει και επεκτείνεται στη δυνατότητα συμμετοχής φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε προγραμματικές συμβάσεις, με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημοσίου τομέα και Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) α' και β' βαθμού. Εστιάζει στη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας, οι οποίοι αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους. Οι ανωτέρω συμβάσεις οφείλουν βάσει του Ελεγκτικού Συνεδρίου να υπόκεινται σε συμβατικό έλεγχο νομιμότητας.

Συνεχίζοντας την ανάλυση του νομοθετικού πλαισίου, παρατηρούμε πως στο άρθρο 10 προσδιορίζεται η έννοια του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας. Όπως αναφέρεται στο άρθρο, αυτό το ταμείο τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Σκοπός του παρόντος ταμείου είναι, η χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας με πόρους προερχόμενους από τον προϋπολογισμό Δημόσιων Επενδύσεων, καθώς και άλλων πηγών χρηματοδότησης.

Στη συνέχεια αναλύοντας το νέο νόμο μπορούμε να σταθούμε στα άρθρα 12 και 13 όπου μας παρουσιάζονται επιτροπές συσχετιζόμενες με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Ειδικότερα, το άρθρο 12 μας συστήνει την Εθνική Επιτροπή για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Οι συμμετέχοντες σε αυτή την επιτροπή προέρχονται από επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς. Έπειτα, στο άρθρο 13 μας συστήνεται η Συντονιστική Επιτροπή για την Κοινωνική και αλληλέγγυα Οικονομία. Εκπρόσωποι από τα συναρμόδια υπουργεία είναι αυτοί που λαμβάνουν συμμετοχή στην επιτροπή αυτής της μορφής.

Διεισδύοντας διεξοδικότερα στην ανάλυση του νόμου, διαπιστώνουμε πως τα άρθρα 14-23 είναι αφιερωμένα και αναλύονται τα θέματα σχετικά με τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, ενώ στα άρθρα 24-33 αναλύονται θέματα σχετικά με Εργατικούς Συνεταιρισμούς. Συγκεκριμένα για τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.), στο άρθρο 35 επισημαίνεται πως από την εφαρμογή του παρόντος νόμου καταργούνται τα άρθρα 1-17 του νόμου 4019/2011 σχετικά με τις Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς και πλέον θα αναφέρονται σε συμβάσεις κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος.

Εμβαθύνοντας περισσότερο, οι υφιστάμενες ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Συλλογικού, Παραγωγικού η Φροντίδας έχουν τη δυνατότητα να μετατραπούν σε ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας ή σε Εργατικούς Συνεταιρισμούς, έπειτα από απόφαση των Γενικών Συνελεύσεων και τροποποίησης του καταστατικού τους.

Στοιχείο που ενισχύει τη δομική στήριξη της Κοινωνικής Οικονομίας αποτελεί το άρθρο 36. Ουσιαστικά μας αναφέρει την σύσταση της Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης που υπάγονται απευθείας στη δικαιοδοσία του αρμόδιου Υπουργού για θέματα Κοινωνικής Οικονομίας.

Παρατηρώντας και σχολιάζοντας την έλευση του νέου νομοσχεδίου, επικεντρωνόμαστε στην οριοθέτηση νέων όρων που προέκυψαν στο πεδίο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Ειδικότερα, ενισχύονται επιχειρηματικοί φορείς με δυνατότητα χρηματοδότησης και σύναψης προγραμματικών συμβάσεων, δίνοντας νέες προοπτικές και δυνατότητες ενδυνάμωσης στο πλαίσιο στήριξης της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα. Κατευθυνόμενη σε αυτή τη λογική βρίσκεται και η πολιτική βούληση με τη σύσταση Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, καθώς επίσης και την ίδρυση αρμόδιου ταμείου.

Εν ολίγοις, κάποια χρήσιμα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα στοιχεία του ψηφισθέντος νόμου, είναι πως παρέχονται εγγυήσεις για τη βελτίωση των συνθηκών της Κοινωνικής Οικονομίας και αντίστοιχους επιχειρηματικούς φορείς των δημόσιων αρχών της χώρας. Η εφαρμογή των πρακτικών που θα εφαρμοστούν για τη μείωση της εκτεταμένης ανεργίας που μαστίζει τη χώρα μας, θα αποδειχθεί ιδιαίτερος κρίσιμη για το μέλλον.

2.2 Οι κυριότερες μεταβολές με την επιβολή του νέου νομοθετικού πλαισίου

Έπειτα από την ψήφιση του, ο νόμος 4430/2016 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία καθίσταται ο ισχύοντας νόμος μέχρι πρότινος. Αντιπαραθέτοντας τον, με τον νόμο 4019/2011 βγάζουμε ουσιαστικά και χρήσιμα συμπεράσματα για την εξέλιξη και τη δυναμική του τρίτου τομέα της οικονομίας. Για να σχηματιστεί μια σαφή εικόνα σχετικά με την εξέλιξη του τρίτου τομέα βάσει νομοθεσίας, θα χρησίμευε αν αναφέραμε επιγραμματικά τις μεταρρυθμίσεις που επήλθαν με την έλευση του νέου νόμου και την κατάργηση του προϋπάρχοντα. Η βασικότερη αλλαγή είναι πως καταργούνται τα άρθρα 1 έως και το 17 του 4019/2011. Τα άρθρα που καταργήθηκαν είναι τα κάτωθι:

- Άρθρο 1. Ορισμοί
- Άρθρο 2. Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.)
- Άρθρο 3. Σύσταση της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης
- Άρθρο 4. Σχέσεις των μελών και της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης
- Άρθρο 5. Γενική Συνέλευση
- Άρθρο 6. Διοικούσα Επιτροπή
- Άρθρο 7. Διανομή Κερδών
- Άρθρο 8. Πόροι
- Άρθρο 9. Χρηματοδοτικά Εργαλεία
- Άρθρο 10. Οικονομικά Κίνητρα και Μέτρα Στήριξης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων
- Άρθρο 11. Έλεγχος και Κυρώσεις επί των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων
- Άρθρο 12. Δίκτυα Συνεργασίας, Δυνατότητα Συμπράξεων και Προγραμματικές Συμφωνίες
- Άρθρο 13. Λύση και Εκκαθάριση
- Άρθρο 14. Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας
- Άρθρο 15. Συντονιστικός Φορέας Πολιτικών Ανάπτυξης της Κοινωνικής Οικονομίας
- Άρθρο 16. Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς
- Άρθρο 17. Εξουσιοδοτικές Διατάξεις

Όπως παρατηρούμε, καταργώντας όλα αυτά τα άρθρα βασική επιδίωξη είναι η ριζική αναμόρφωση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου όσον αφορά την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία αλλά και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.

2.3 Η συμβολή του Νόμου 4019/2011 στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Ο νόμος 4019/2011 όπως αναφέραμε και νωρίτερα είναι ο προκάτοχος του ισχύοντος νόμου. Η συμβολή του στον τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας υπήρξε τεράστια και έθεσε τα θεμέλια για την εξέλιξη του νέου νομοσχεδίου.

Κάποιες από τις συνεισφορές του νόμου 4019/2011 αποτέλεσαν:

- ✓ Η εισαγωγή στην Ελλάδα της έννοιας της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, ευνοώντας την αναγνωρισιμότητα των φορέων τους. Ειδικότερα των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και λιγότερο άλλων φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας. Τέτοιοι μπορεί να είναι συνεταιρισμοί, σωματεία, ιδρύματα, κοινά ταμεία και μη-κερδοσκοπικές εταιρίες.
- ✓ Η διαμόρφωση γενικής αντίληψης που ευνοεί την πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ανοίγοντας τον δρόμο για την χρηματοδότηση των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων από την έκδοση του ΕΣΠΑ (2007-2013, 2014-2020).
- ✓ Η αναγνώριση των πάνω από χιλίων διακοσίων Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων.
- ✓ Η αξιοποίηση από τους πολίτες σε μια κοινωνία για την ανάπτυξη επιχειρηματικών σχημάτων, ενώ η ίδια μαστίζεται έντονα με τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής, της παράνομης εργασίας και της μη καταβολής εισφορών προς τα ασφαλιστικά ταμεία.

2.4 Αναφορές στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και τους φορείς της

Η πρώτη αναφορά του όρου «Αλληλέγγυα Οικονομία» ή «Solidarity Economy» με τη διεθνή ορολογία, συναντάται στο άρθρο 1 του νόμου 4430/2016 όσον αφορά το Ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο. Στο πεδίο του νομοθετήματος συμπεριλαμβάνονται οι εξής πρακτικές και θεσμοί:

- «Παραγωγικά εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης»
- «Συλλογική Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»
- «Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας».

Στο άρθρο 2 του ισχύοντος νομοσχεδίου συναντούμε και τον ορισμό της:

«Ως Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανασύνδεσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον» (παρ.1).

Ο ορισμός ομολογουμένως θεωρείται πληρέστερος και χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη σαφήνεια σε σχέση με τον ορισμό που υιοθετήθηκε από το προηγούμενο νομοσχέδιο. Βέβαια υπάρχουν και ενστάσεις στηριζόμενες πως ορισμός που αναφέραμε πιο πάνω δεν συμπεριέλαβε κάποιες κρίσιμες μεταβλητές που θα παραθέσουμε παρακάτω:

- Δεν γίνεται αναφορά σε «ιδιωτικές οικονομικές δραστηριότητες». Αυτό το σκεπτικό βασίζεται στο ότι η Κοινωνική Οικονομία είναι ιδιωτικής φύσεως και δεν αποτελεί πρωτοβουλία του δημοσίου τομέα ή εκδοχή δημόσιας πολιτικής. Αυτή η παράλειψη καλύπτεται κατά κάποιο τρόπο με την πρόνοια του άρθρου 3, στο εδάφιο ΣΤΣΤ που ορίζει πως Φορέας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας δεν επιτρέπεται να «έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α' ή β' βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημοσίου τομέα».
- Δεν αναφέρει «σχέσεις επένδυσης»
- Δεν αναφέρει την αρχή της «φιλανθρωπίας»

- Δεν κάνει σαφή διαχωρισμό μεταξύ δύο μερών της Κοινωνικής Οικονομίας, του επιχειρηματικού και του μη κερδοσκοπικού (Νασιούλας,2012).

2.5 Οι φορείς της Κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

Έπειτα από τη ψήφιση και τη θέσπιση του νόμου 4430/2016 η πρώτη φορά που συναντάμε τους φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ως έννοια, συμβαίνει στην παράγραφο 1. Συγκεκριμένα γίνεται εκτεταμένη αναφορά και απαρίθμηση των φορέων. Ως φορείς της Κοινωνικής και αλληλέγγυας Οικονομίας αναφέρονται οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης, οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων και υπό προϋποθέσεις, αγροτικοί συνεταιρισμοί, αστικοί συνεταιρισμοί και αστικές εταιρείες. Όλοι οι προαναφερθέντες φορείς ουσιαστικά είναι «επιχειρήσεις», σύμφωνα με το εθνικολογιστικό σύστημα εν ισχύει, εξαιρώντας την αστική εταιρεία της οποίας της καταλογίζεται και ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας της (Νασιούλας, 2012,2013).

Σύμφωνα πάλι με τον ισχύοντα νόμο, σε εδάφιο του αναφέρεται πως ως φορέας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας θεωρείτε: *«οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, όπως ιδίως αγροτικοί συνεταιρισμοί του Ν.4384/2016 (Α' 78), αστικοί συνεταιρισμοί του Ν. 1667/1986, Αστικές Εταιρίες των άρθρων 741 επ. του Α.Κ., εφόσον σωρευτικά συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:*

αα) Αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας, όπως ορίζονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 2.

ββ) Μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.

γγ) Το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή του (σ.σ. «του κέρδους» - η λέξη δεν περιλαμβάνεται στο δημοσιευμένο κείμενο, πιθανότατα εκ παραδρομής) ως εξής:

- i) ποσοστό τουλάχιστον 5% διατίθεται για το σχηματισμό αποθεματικού,
- ii) ποσοστό έως 35% αποδίδεται στους εργαζόμενους του Φορέα, εκτός κι αν τα 2/3 των μελών της Γενικής Συνέλευσης αποφασίσουν αιτιολογημένα τη διάθεση του ποσοστού αυτού σε δραστηριότητες του στοιχείου iii,
- iii) το υπόλοιπο διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διεύρυνση της παραγωγικής του δραστηριότητας.

δδ) Εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας, κατά το οποίο ο ανώτατος καθαρός μισθός δεν μπορεί να υπερβαίνει περισσότερο από τρεις φορές τον κατώτατο, εκτός και αν τα 2/3 των μελών της Γενικής Συνέλευσης αποφασίσουν διαφορετικά. Η υποχρέωση του προηγούμενου εδαφίου ισχύει και σε οποιαδήποτε μορφή σύμπραξης δύο ή περισσότερων Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

εε) Αποβλέπει στην ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων του και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας μέσω της οριζόντιας και ισότιμης δικτύωσης με άλλους φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

στστ) Δεν έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α' ή β' βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημοσίου τομέα».

Σε ότι αναφέρει η ανωτέρω παράθεση σχετικά με τους φορείς και τις προϋποθέσεις αναγνώρισης τους, μπορούμε να εξάγουμε μερικά κρίσιμα συμπεράσματα όπως:

- Βάσει νόμου 4430/2016 διευρύνεται ορθώς το πεδίο πρόνοιας του νόμου, ως προς την επιχειρηματική διάσταση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, ως προς την κατεύθυνση συμπερίληψης και άλλων επιχειρηματικών οργανισμών όπως αγροτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί.
- Ένας οργανισμός για να οριστεί ως φορέας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο, χρειάζεται να διαθέτει νομική προσωπικότητα. Αυτό το σημείο μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως ένα αγκάθι, κυρίως για την ευελιξία του νόμου. Μπορούμε να πούμε πως έτσι

αγνοείται η ύπαρξη οργανισμών της Κοινωνικής Οικονομίας δίχως νομική προσωπικότητα κατά το άρθρο 107 του Αστικού Κώδικα. Στην ουσία δηλαδή αποκλείουμε οργανισμούς όπως ιδιωτικά, κοινά, αλληλασφαλιστικά ταμεία της χώρας μας. Με αυτή τη διαπίστωση οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πώς πλήττεται ο χώρος των κοινωνικών ασφαλίσεων στην Ελλάδα, αφού τα ταμεία που αναφέραμε πιο πάνω αποτελούν πυλώνα θεσμικού φιλελευθερισμού και καινοτομίας, καθώς και την ψυχή της Κοινωνικής Οικονομίας.

- Λαμβάνοντας υπ' όψιν την συντριπτική έκταση της διεθνούς και της εθνικής βιβλιογραφίας, συμπεραίνουμε πως ο νόμος 4430/2016 έχει υποπέσει σ' ένα σοβαρό νομοτεχνικό σφάλμα. Αυτό το σφάλμα είναι η εισαγωγή κριτηρίων ώστε να αναγνωριστούν αγροτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί ως φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, ενώ οι οργανισμοί αυτοί είναι αυτοδίκαια συστατικοί της Κοινωνικής Οικονομίας.

Με τα κριτήρια που τέθηκαν, επιτρέπεται στους αγροτικούς και αστικούς συνεταιρισμούς να θεωρούνται ως φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, εφόσον μετριάσουν τη συλλογική ωφέλεια και επεκτείνουν την κοινωνική ωφέλεια μέσω της δράσης τους και κυρίως μέσω του περιορισμού διανομής κερδών στους ιδιοκτήτες, υποχρεώνοντας την αναδιανομή κερδών υπέρ των εργαζομένων. Με άλλα λόγια, ο νόμος επιβάλλει την μετατροπή αγροτικών και αστικών συνεταιρισμών σε κοινωνικές επιχειρήσεις. Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις να μεν μπορούν να διαθέτουν συνεταιριστικό τύπο, αλλά οι συνεταιρισμοί δεν είναι αναγκαστικά Κοινωνικές Επιχειρήσεις, ούτε δικαιολογείτε ο εξαναγκασμός μετατροπής της θεσμικής τους βάσης ώστε να αναγνωρίζονται από το κράτος φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας. Επομένως, γίνεται αντιληπτό το αρνητικό αντίκτυπο της σύγχυσης μεταξύ οργανισμών Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

- Μελετώντας διεξοδικά τον νόμο 4430/2016 παρατηρούμε πως αποκλείονται οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί από την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Οι μη κερδοσκοπικοί φορείς βάσει νόμου δεν παράγουν και δεν διανέμουν κέρδη, εκ των οποίων μπορούν να προβλέψουν αποθεματικά ή οποιαδήποτε ποσόστωση διανομής για οποιοδήποτε λόγο και υπέρ

οποιοδήποτε, σύμφωνα με το άρθρο 3. Οι οργανισμοί που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 3 είναι φορείς Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, δηλαδή Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Ταυτίζοντας αυτούς τους οργανισμούς ως φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας είναι μείζονα αστοχία του νόμου 4430/2016. Έτσι, οδηγείται σε σύγχυση η έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας με αυτήν της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, ενώ η θεωρία που είναι κοινά αποδεκτή περιγράφει την Κοινωνική Οικονομία ως συντιθέμενη από επιχειρηματικούς ή από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Κλείνοντας, θα μπορούσε να ειπωθεί πως ο νόμος 4430/2016 δυστυχώς περιορίζει το πεδίο πρόνοιας του κράτους εις βάρος του μη κερδοσκοπικού τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

- Μια άλλη έλλειψη που θα μπορούσαμε να επισημάνουμε είναι η παράλειψη του νόμου 4430/2016 να παρέχει ορισμό για την έννοια της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας ή την έννοια της «συλλογικής Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας» που αναφέρεται μόνο μία φορά στο άρθρο 1. Αυτή η παράλειψη είναι αν μη τι άλλο αξιοπρόσεκτη, καθώς η ουσία της Κοινωνικής Επιχείρησης έχει έναν από τους πρωταγωνιστικούς ρόλους της Κοινωνικής Οικονομίας. Ο λόγος είναι η δυνατότητα της Κοινωνικής Επιχείρησης να παράγει κέρδη με συστηματικό τρόπο για την εξυπηρέτηση των καλώς ορισμένων και δεσμευτικών καταστατικών της σκοπών, υπέρ της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.
- Επιπροσθέτως, θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε ως σφάλμα τον περιορισμό στην διανομή κερδών στους αστικούς και αγροτικούς συνεταιρισμούς, διότι αποτελεί οικονομικό αντικίνητρο για τα μέλη τους. Σκοπός των οποίων είναι η σύσταση του συνεταιρισμού για την εξυπηρέτηση της συλλογικής και όχι της κοινωνικής ωφέλειας, μέσω της αναδιανομής του παραγόμενου πλεονάσματος.
- Ευχάριστη και θετική προσθήκη είναι το γνώρισμα του νόμου 4430/2016 που εισάγει ένα σύστημα σύγκλισης των αμοιβών που προέρχονται από την προσφορά εργασίας και την επιλογή της μη υιοθέτησης συστήματος βάσει αυξημένης πλειοψηφίας των μελών της γενικής συνέλευσης. Με αυτό τον τρόπο προάγεται η μισθολογική δικαιοσύνη, η παραγόμενη υπεραξία διοχετεύεται δικαιότερα στους εργαζομένους και αποτρέπεται η δυσανάλογη

κατάχρηση οικονομικής ωφέλειας από μέλη φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ή από μεμονωμένα άτομα.

- Αμφιλεγόμενο σημείο του παρόντος νόμου είναι η προοπτική πως οι φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας οφείλουν να τηρούν μητρώο εθελοντών όπου καταγράφονται άτομα που δεν είναι μέλη και λειτουργούν ως εθελοντές, υποστηρίζοντας έτσι τις δράσεις των φορέων. Εφόσον Απαλλάσσεται ο φορέας από ασφαλιστικές υποχρεώσεις προς τους εθελοντές (Άρθρο 8, παρ. 1) αναμένεται να λειτουργήσει ευνοϊκά ως προς τις συμμετοχές εθελοντών στις σχετικές δραστηριότητες. Το αμφιλεγόμενο τώρα της υπόθεσης είναι πως αυτός ο παράγοντας αναμένεται επίσης να διευκολύνει την παράτυπη ή παράνομη προσφορά έργου από μη μέλη που θα χρησιμοποιήσουν την ιδιότητα του εθελοντή με σκοπό τα δικά τους οφέλη.
- Αξιοσημείωτη αναφορά του ισχύοντος νόμου μπορεί να θεωρηθεί η περιοριστική ρήτρα που επιβάλλει σχετικά με την διαχειριστική ελευθερία των υποχρεώσεων στους οργανισμούς. Μόνον η υπαγωγή φορέων που παρουσιάζουν το ελάχιστο ετήσιο κύκλο εργασιών (περιλαμβανομένων και των εσόδων από επιχορηγήσεις) δίνουν τα αναγκαία οικονομικά περιθώρια σε φορείς που δεν έχουν αξιόλογες οικονομικές επιδόσεις ή παρουσιάζουν μεγάλη πτώση του τζίρου, φαινόμενο που θεωρείται αναμενόμενο ιδίως σε περιβάλλοντα που πλήττονται από την κρίση.

Θετικό στοιχείο της ρήτρας είναι η πρόθεση να υπερασπιστεί την μη κεφαλαιοποιητική, αναδιανεμητική λειτουργία φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, θέτοντας ενεργητικά αντικίνητρα στην αποθησαύριση κερδών. Συγκεκριμένα στον νόμο αναφέρεται πως : *«ο Φορέας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας υποχρεούται, από τη δεύτερη χρήση λειτουργίας του, να παρουσιάζει ετήσια δαπάνη μισθοδοσίας τουλάχιστον ίση με το 25% του κύκλου εργασιών της προηγούμενης χρήσης του. Η υποχρέωση αυτή αφορά τους Φορείς με κύκλο εργασιών και έσοδα επιχορηγήσεων της προηγούμενης ετήσιας χρήσης μεγαλύτερα από το 300% του ετήσιου κόστους μισθοδοτικής δαπάνης ενός υπαλλήλου πλήρους απασχόλησης, με βάση τον κατώτατο νομοθετημένο μισθό χωρίς επιδόματα».*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – **ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ**

Με την ορολογία Κοινωνική Οικονομία και τρίτος τομέας αναφερόμαστε στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα υπό την ευρύτερη έννοια. Ο όρος Κοινωνική Οικονομία, έχει μακρά παράδοση που φτάνει στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και αναφέρεται σε αλλαγές (π.χ. φτώχεια, ταξικές διακρίσεις, ανισότητα) που εμφανίσθηκαν ως συνέπεια της Βιομηχανικής Επανάστασης κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα. Στις αγγλόφωνες χώρες ο όρος που προτείνεται στις ακαδημαϊκές συζητήσεις, μέχρι προσφάτως, ήτο εθελοντικός ή μη κερδοσκοπικός τομέας. Στη Γαλλία και σε κάποιες άλλες χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, ο όρος Κοινωνική Οικονομία χρησιμοποιείται ευρύτατα για περισσότερο από έναν αιώνα. Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των αγγλικών μορφών οργάνωσης και γαλλικών μορφών, είναι ότι οι πρώτες είναι στενότερα συνδεδεμένες με φιλανθρωπικούς σκοπούς και κοινότητες, ενώ οι δεύτερες στηρίζονται στην έννοια της πολιτικής ελευθερίας και των ελεύθερων σχέσεων. Αυτούσιος ο όρος Κοινωνική Επιχειρηματικότητα δεν χρησιμοποιείται παρά μόνο στη δεκαετία του 1970.

Προσφάτως, επινοήθηκε ο όρος Κοινωνική Επιχείρηση προκειμένου να χρησιμοποιηθεί σε οργανισμούς που επιδιώκουν την επίτευξη κοινωνικών στόχων μέσω επιχειρηματικών μεθόδων, ενώ ο όρος τρίτος τομέας χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για να καλύψει ολόκληρο το φάσμα τέτοιων δραστηριοτήτων.

3.1 Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

Έννοιες που έχουμε αναφέρει εκτενέστερα σε προηγούμενα κεφάλαια (Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχείρηση) συμβάλλουν ώστε να γίνει ευδιάκριτη η διαφορά της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας από τις ευρύτερες συζητήσεις σχετικά με τον τρίτο τομέα. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα δεν βασίζεται απαραίτητως σε συγκεκριμένες οργανωσιακές μορφές όπως υποστηρίζεται στην περίπτωση της Κοινωνικής Οικονομίας. Ούτε αυτό σημαίνει απαραίτητα συγκεκριμένους τύπους δραστηριοτήτων όπως επίσης υποστηρίζεται στην περίπτωση της Κοινωνικής

Επιχείρησης. Περισσότερο αναφέρεται στην παρακίνηση και ηγεσία που χαρακτηρίζει τη δέσμευση, για επιδίωξη των κοινωνικών στόχων. Τέλος, η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζει την επιθυμία για αναζήτηση νέων δρόμων αλλά και την εύρεση πρόθυμων ατόμων να ακολουθήσουν αυτή τη πλευση.

3.1.1 Οι Τρεις κεντρικές έννοιες της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

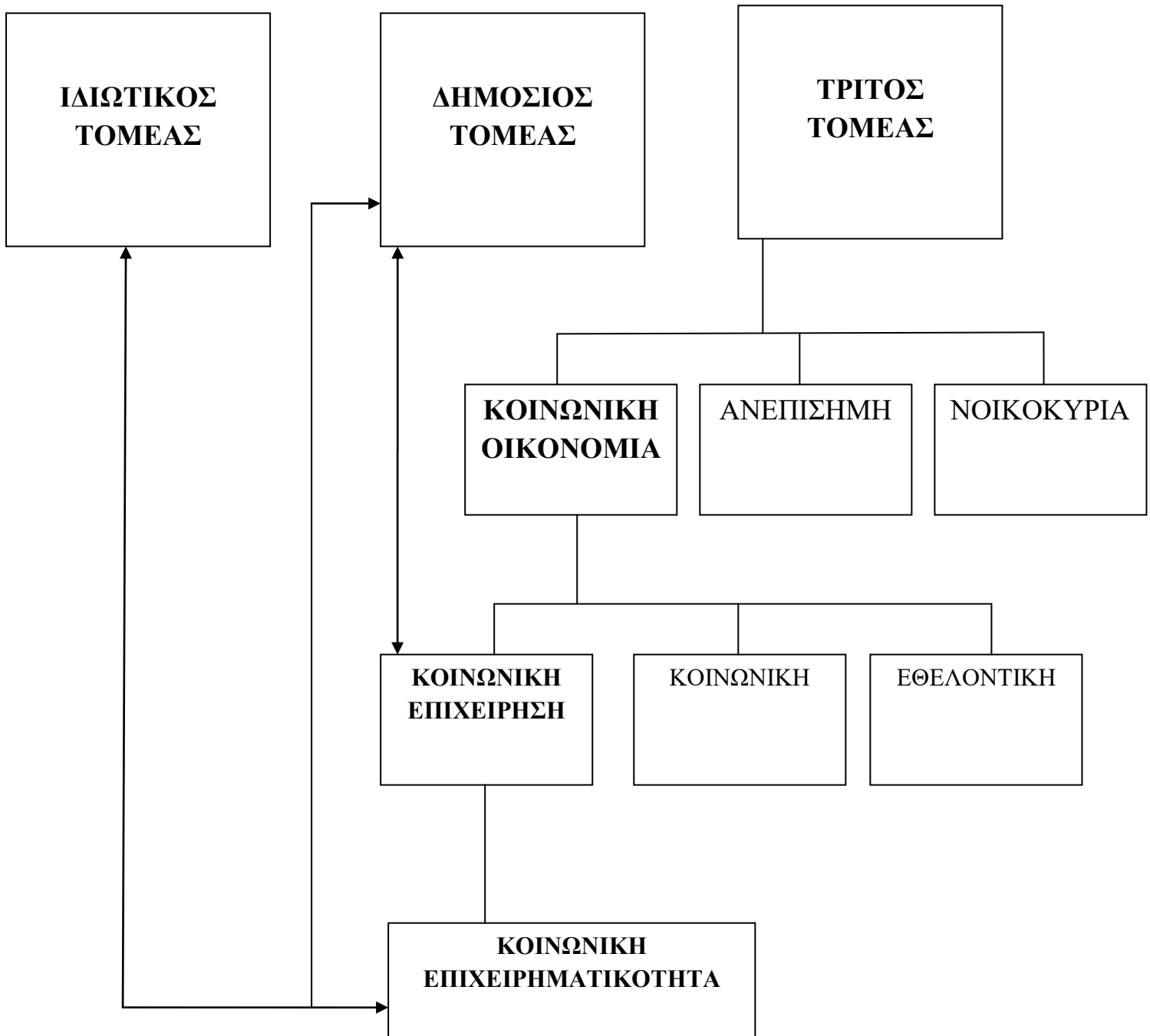
Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αφορά μια πληθώρα τύπων δραστηριοτήτων, οργανισμών και ατόμων. Χαρακτηριστικά θα αναφέρουμε και θα αναπτύξουμε τρεις περιπτώσεις χρήσης του όρου της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας:

- 1) Χρησιμοποιήθηκε για τον ορισμό δραστηριοτήτων των μη κερδοσκοπικών οργανισμών οι οποίοι προσπαθούν να διαφοροποιήσουν τις πηγές χρηματοδότησής τους ώστε να είναι λιγότερο εξαρτώμενοι από επιχορηγήσεις κυβερνήσεων ή ιδιωτικών ιδρυμάτων.
- 2) Χρησιμοποιήθηκε ώστε να δοθεί ο ορισμός των ατόμων που επιχειρούν να λύσουν το εκάστοτε κοινωνικό πρόβλημα.
- 3) Χρησιμοποιήθηκε ώστε να αποδοθεί ο ορισμός των εμπορικών επιχειρήσεων οι οποίες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες με κοινωνική συνείδηση.

Από αυτή τη πολυμορφία προκύπτει πως ο ορισμός της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας είναι εξαρτώμενος από την οργάνωση μιας κοινωνικής ομάδας ώστε να ενσωματωθεί η κοινωνική ευθύνη στη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων.

Η συζήτηση σχετικά με την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα θα χαρακτηριστεί από τρεις βασικές έννοιες ή παραμέτρους διαφορετικά. Και οι τρεις συνδέονται μεταξύ τους, αλλά ταυτόχρονα διαφέρουν (βλ. Σχήμα 1.1.). Η πρώτη έννοια είναι αυτή της Κοινωνικής Οικονομίας, η οποία αντιπροσωπεύει τους οργανισμούς που επιδιώκουν να επιτύχουν κοινωνικούς στόχους δίχως να συσχετίζονται με την κυβέρνηση ή με εμπορικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, θα έπρεπε να αποκλείσουμε τα νοικοκυριά και τις ανεπίσημες οικονομίες κυρίως επειδή η Κοινωνική Οικονομία απαρτίζεται από οργανισμούς με επίσημη δομή και θεσμούς. Η δεύτερη έννοια αφορά την Κοινωνική Επιχείρηση. Όπου παρουσιάζεται καλύτερα ως δραστηριότητα επιδίωξης για την επίτευξη κοινωνικών στόχων με τη συμβολή επιχειρηματικών μέσων και συνεπώς

αποτελεί υποσύνολο της Κοινωνικής Οικονομίας. Τρίτη και τελευταία έννοια είναι η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, η οποία καλύπτει τα ατομικά κίνητρα και την ηγεσία που υπάρχουν πίσω από την επιδίωξη των κοινωνικών στόχων.

Σχήμα 1.1: Ο τρίτος τομέας Πηγή: Προσαρμογή του έργου των Birch and Whittam (2008)

3.1.2 Δράσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση στο πλαίσιο της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Προϋπόθεση ώστε να δημιουργηθεί μια άρρηκτη συνεργατική συσχέτιση ανάμεσα στην Κοινωνική Οικονομία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, θα πρέπει η τοπική Κοινωνική επιχειρηματικότητα να συνδεθεί και να συνδυαστεί με το στρατηγικό σχεδιασμό και τον επιχειρησιακό προγραμματισμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σε αυτή τη προοπτική συνεργασίας ανάμεσα σε στρατηγικό σχεδιασμό Κοινωνικής Οικονομίας και Τοπική Αυτοδιοίκηση, επιβάλλεται να διασαφηνιστούν οι δράσεις που θα υλοποιηθούν και να οριοθετηθούν οι τομείς συνεργασίας. Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί νέα προσέγγιση παραγωγής, παροχής υπηρεσιών, αναπτυξιακής συνεισφοράς στην τοπική κοινωνία με προϋπόθεση τις ανάγκες των πολιτών και το σεβασμό στο περιβάλλον. Επίσης, παρουσιάζει έναν ηπιότερο τρόπο αξιοποίησης πρώτων υλών και χρήσης προϊόντων που οδηγεί σε καινοτόμες μορφές παραγωγής και απασχόλησης, έχοντας ως αποτέλεσμα την υλοποίηση ενός νέου πολιτικού οράματος στην ευρεία και στη τοπική κοινωνία.

Προσεγγίζοντας την έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας ακόμα και από τον οικονομικό της άξονα σύμφωνα με τους Jacques Defourny και Patrick Develtere η Κοινωνική Οικονομία: *«...ορίζεται ως οι οικονομικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις, πρώτιστα συνεργατικά, με αμοιβαιότητα ανάμεσα στα μέλη και με ηθικές αξίες που βασίζονται στις ακόλουθες κύριες αρχές: α) να παρέχουν υπηρεσίες στα μέλη τους ή στην κοινότητα χωρίς να αποσκοπούν στην κερδοφορία, β) να διοικούνται αυτόνομα, γ) να έχουν δημοκρατικές διαδικασίες διοίκησης – διαχείρισης και δ) να δίνεται έμφαση στον άνθρωπο έναντι της εργασίας και του κεφαλαίου».* (Defourny J, Develtere P., 1999, p.16).

Η Κοινωνική επιχειρηματικότητα ως επεκτατικός φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας συνδέεται άμεσα με την ενσωμάτωση κοινωνικής καινοτομίας, όπως και με την αξιοποίηση και χρήση πρώτης ύλης και παραγωγικού πόρου. Έτσι επιτυγχάνεται η συμβολή ιδιαίτερα στην κατεύθυνση της Κυκλικής Οικονομίας όπου και οι δύο μαζί συνδέονται με την Πράσινη Οικονομία στο πλαίσιο ορθολογικής διαχείρισης του περιβάλλοντος. Ενσωματώνοντας την κοινωνική καινοτομία κατ' επέκταση ενσωματώνονται και χαρακτηριστικά όπως η ενθάρρυνση της γυναικείας και της νεανικής επιχειρηματικότητας, η ανάπτυξη και διαμόρφωση κατάλληλων

συνθηκών συνεργασίας μεταξύ τοπικών και άλλων κοινωνικών εταίρων στοχεύοντας σε συμπράξεις με την Τοπική Αυτοδιοίκηση δημιουργώντας μέσω της κοινωνικής λογοδοσίας, κοινωνικές υπεραξίες. Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά ενισχύουν την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη καθώς και την απασχόληση σε συνδυασμό με τον ιδανικότερο στρατηγικό σχεδιασμό των αυτοδιοικητικών αρχών αποτελώντας μοχλό ανταγωνιστικότητας. Σε αυτή τη πλευρά, ο Στρατηγικός Σχεδιασμός για την τοπική ανάπτυξη (Δήμοι και Περιφέρειες) πρέπει να εμπεριέχει τα εξής:

- Αναπτυξιακές προοπτικές που γίνονται εφικτές κατόπιν χρηματοδοτήσεων της Ε.Ε. και δράσεις φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας.
- Τοπικές παραγωγικές διαδικασίες επαναπροσδιορισμένες στο πλαίσιο νέων προτύπων παραγωγής, ανακύκλωσης, επισκευής και επανάχρησης.
- Δυνατότητες απασχόλησης του τοπικού εργατικού δυναμικού σε επιχειρήσεις απευθυνόμενες στο ευρύτερο αγοραστικό και καταναλωτικό κοινό, κατά βάση μικρομεσαίες.

Οι τομείς παρέμβασης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) στο πλαίσιο της Κοινωνικής Οικονομίας με σχεδιασμό στρατηγικής συνεργασίας για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με Κοινωνικές επιχειρήσεις τοπικής ή υπεροπτικής εμβέλειας είναι:

- Οργάνωση και Διαχείριση Δομών Υγείας (ιατρείο, φαρμακείο, εμβολιασμοί, ενέργειες πρόληψης με τοπικές μονάδες υγείας, συνεργασία με ΚΕΕΛΠΝΟ κ.ά.).
- Προγραμματισμός και υλοποίηση δράσεων Κοινωνικής Πρόνοιας (παντοπωλείο, διανομή τροφίμων, κοινωνικό ανταλλακτήριο και άλλων αγαθών κ.ά.).
- Δημιουργία δομών συμβουλευτικής στήριξης και αρωγής (συγκοινωνία για μαθητές, φροντιστήρια, υποτροφίες κ.ά.).
- Θεσμοθέτηση αγορών για ηθικό εμπόριο (αγορά χωρίς μεσάζοντες, αγορές τοπικών προϊόντων, ανάδειξη τοπικής γαστρονομίας κ.ά.).
- Διαχείριση χώρων και δομών πολιτισμού (χώροι εκθέσεων τοπικής κληρονομιάς και ανάδειξης παραδόσεων, μουσεία, βιβλιοθήκες, ιστορικά αρχεία, πινακοθήκες κ.ά.).

- Μέριμνα και οργάνωση αθλητικών υποδομών (καθαριότητα, συντήρηση, φύλαξη κ.ά.).
- Αποκομιδή και αξιοποίηση στερεών αποβλήτων (διαχείριση ογκωδών αποβλήτων, ανακύκλωση απορριμμάτων, διαχείριση οργανικού υλικού, αξιοποίηση αποτελέσματος χωματουργικών εργασιών κ.ά.).
- Διευκόλυνση συνεργασίας με πιστοποιημένους εναλλακτικούς διαχειριστές στερεών αποβλήτων (χαρτί, μελάνια, συσκευές κ.ά.).
- Σύμπραξη με κοινωνικούς εταίρους σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα (διαβίου μάθηση, πιστοποίηση δεξιοτήτων, δημιουργική απασχόληση κ.ά.).

Οι ανωτέρω δράσεις στους αντίστοιχους τομείς μπορούν να υλοποιηθούν με μια σειρά ενεργειών όπου απαιτούν το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και τον ανάλογο χρονικό και οικονομικό προγραμματισμό από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους κοινωνικούς εταίρους και επιχειρήσεις τους.

Οι βασικές ενέργειες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) προκειμένου να ευδοκιμήσει η υλοποίηση της συνεργασίας με τις Κοινωνικές επιχειρήσεις είναι:

- Σύσταση αυτοτελούς γραφείου Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής επιχειρηματικότητας.
- Ενσωμάτωση της διάστασης της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε στρατηγικό σχεδιασμό.
- Επιδίωξη σύναψης προγραμματικών συμβάσεων ή ανάθεση έργων και εργολαβιών σε φορείς Κοινωνικής Οικονομίας.
- Έμπρακτη στήριξη Κοινωνικών επιχειρήσεων με Startup, με φιλοξενία σε κτίρια, με παροχή διοικητικής και νομικής γνώσης.
- Προγραμματισμός και υλοποίηση εκδηλώσεων ενημέρωσης για Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική επιχειρηματικότητα.
- Διερεύνηση και αξιοποίηση δυνατοτήτων κάθε είδους χρηματοδότησης (εθνικής ή κοινοτικής) σε σύμπραξη με τις Κοινωνικές επιχειρήσεις της περιοχής.

3.1.3 Η συμβολή των Ευρωπαϊκών Ταμείων Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

Τα Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (European Social Entrepreneurship Fund – EuSEFs) είναι ένα παράδειγμα καλά οργανωμένης ηθικής τράπεζας, δραστηριοποιούνται στην ενιαία αγορά και έχουν ως σκοπό τη χρηματοδότηση μέρους της ιδιωτικής οικονομίας, που επιδιώκει συλλογικούς, κοινωνικούς ή δημόσιους σκοπούς (EU, 2013). Επομένως, αποτελεί επιτακτική ανάγκη για πιστωτικές γραμμές και κυρίως για επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων σε έργα με κοινωνικές εξωτερικότητες η στήριξη από τα συγκεκριμένα ταμεία, ιδίως στην περίπτωση της ελληνικής κοινωνίας θα αποτελούσαν αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης ώστε να ανταπεξέλθει αδιάσπαστη από την κρίση.

Οι επιχειρήσεις της Κοινωνικής Οικονομίας υφίστανται έναν ιδιότυπο αποκλεισμό μπορούμε να πούμε από τον εμπορικό τραπεζικό κλάδο. Αυτό συμβαίνει διότι οι ιδιωτικές εμπορικές τράπεζες θεωρούν λανθασμένα πως οι πιστωτικές επισφάλειες των Κοινωνικών επιχειρήσεων είναι αυξημένες στον αριθμό σε σχέση με αυτές των συμβατικών μικρομεσαίων, κάτι που αποδεικνύεται πως δεν ισχύει στην πραγματικότητα. Μαζί με αυτόν τον αποκλεισμό θα πρέπει να συγκαταλέγουμε και τα σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην πρόσβαση σε χρηματοδοτικές πηγές.

Τα Ευρωπαϊκά Ταμεία Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας είναι κοινωνικές τράπεζες ιδιωτικού χαρακτήρα. Το 70% των χορηγήσεων τους κατευθύνεται σε Κοινωνικές επιχειρήσεις, με αυστηρά τραπεζικά κριτήρια, προσαρμοσμένα στον ιδιαίτερο χαρακτήρα που αυτές έχουν, συνδυάζοντας οικονομικούς με κοινωνικούς σκοπούς. Πέρα από τη διάθεση πιστώσεων, καθορίζεται λεπτομερειακά το εύρος των εμπορικών δραστηριοτήτων που τους επιτρέπονται. Επιπροσθέτως, τα ποιοτικά στοιχεία λειτουργίας τους, είναι η επάρκεια των διαχειριστών τους και η ποιότητα του χαρτοφυλακίου τους.

Καθοριστικό ρόλο της επιτυχίας των EuSEFs θα διαδραματίσουν οι συνετές αποφάσεις της διοίκησης και η ορθή πολιτική παροχών προς τους δικαιούχους. Η βιωσιμότητα των τραπεζών αυτών και η ανταποδοτικότητα των επενδύσεων τους θα εξαρτηθεί από ένα σύνολο παραγόντων. Επίσης, θα πρέπει να δοθούν απαντήσεις στα κάτωθι εύλογα ερωτήματα:

- Ποιος θα είναι ο πληθυσμός των δικαιούχων χρηματοδότησης;
- Θα είναι κάποιος συγκεκριμένος νομικός τύπος και πώς θα συμβιβαστεί η θεσμική ποικιλία σε τόσα κράτη μέλη;

Μιλώντας για τραπεζικά κριτήρια, θα πρέπει να διασαφηνιστεί τι εννοούμε όταν λέμε «αξιολόγηση», «βιωσιμότητα», «επιδόσεις», «αξιόχρεο» όταν αναφερόμαστε σε φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας ή Κοινωνικές επιχειρήσεις.

Οι παραπάνω τοποθετήσεις – ερωτήματα αποτελούν ευαίσθητα ζητήματα, όπου με λάθος χειρισμούς και έλλειψη πρόνοιας μπορεί να οδηγηθούμε σε αποτέλεσμα στρεβλών πρακτικών ή στο άκρως αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που σχεδιάζουν οι νομοθέτες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Παράλληλα, θεσμοθετώντας μια νέας μορφής τράπεζα και ο προσδιορισμός των αρμοδιοτήτων της είναι από μόνα τους καίρια ζητήματα για τον χρηματοπιστωτικό κλάδο της αγοράς. Θα ήταν σκόπιμο να αποφευχθεί η διαστρέβλωση του υγιούς ανταγωνισμού, να εξασφαλιστούν οι υποχρεώσεις διαφάνειας, λογοδοσίας και να μελετηθεί σε πραγματικό χρόνο οποιαδήποτε αναδυόμενη πρακτική που θα έθετε σε κίνδυνο τους γενικούς και ειδικότερους πολιτικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με σκοπό να εξαλειφθεί ώστε να μην αλλοιωθεί και υπονομευτεί η στήριξη και οι δράσεις της επιτροπής για την ανάπτυξη των κοινωνιών στις ευρωπαϊκές χώρες.

3.2 Η Κοινωνική Επιχείρηση

Η Κοινωνική Οικονομία αποτελείται από τρεις επιμέρους υποομάδες, οι οποίες μπορούν να εξετασθούν περεταίρω και να αναφερθούν κάποια από τα χαρακτηριστικά τους. Αυτές οι υποομάδες είναι οι κοινωνικές ομάδες όπως οι σύλλογοι και σύνδεσμοι σε μία πόλη, οι εθελοντικές ομάδες όπως φιλανθρωπικοί σύλλογοι και οι κοινωνικές επιχειρηματικές ομάδες όπως η Εταιρία Κοινωνικού συμφέροντος (Community Interest Company) για παράδειγμα που εντοπίζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι κοινωνικές επιχειρηματικές ομάδες, αντιπροσωπεύουν τη δεύτερη κεντρική έννοια που σχετίζεται με την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Αξιοσημείωτο είναι πως σε κάποιους ορισμούς η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα θεωρείται ως η βάση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Ωστόσο, ο ορισμός αυτός παράγει μία μάλλον απλουστευτική οπτική γωνία δίχως να λαμβάνει υπόψη τα

κίνητρα τα οποία υπάρχουν πίσω από την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, ούτε διερευνά τις ευρύτερες δραστηριότητες που περικλείει. Μπορούμε να πούμε πως περισσότερο η δραστηριότητα σε αντίθεση με τη δημιουργία ενός συγκεκριμένου οργανισμού είναι εκείνη που κάνει την Κοινωνική Επιχείρηση να ξεχωρίζει από άλλα στοιχεία της Κοινωνικής Οικονομίας και του ευρύτερου τρίτου τομέα. Από αυτά συμπεραίνουμε πως ο βαθμός στον οποίο υπερισχύει το εμπόριο σε έναν οργανισμό αντιπροσωπεύει ένα χρήσιμο μέσο ορισμού της Κοινωνικής Επιχείρησης.

3.2.1 Η Ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων στη Διεθνή και Ευρωπαϊκή αγορά

Μπορούμε να πούμε πως η έννοια της Κοινωνικής Επιχείρησης πραγματοποίησε την εμφάνιση της στη διεθνή βιβλιογραφία τις αρχές τις δεκαετίας του '90. Από τις αρχές ακόμα της εμφάνισης του όρου, επικράτησε σύγχυση και διαφοροποιήσεις ως προς τη προσέγγιση της. Συγκεκριμένα η διαφοροποίηση επήλθε στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Μεγάλη Βρετανία από την μία πλευρά και στην ηπειρωτική Ευρώπη και Καναδά από την άλλη. Η ειδοποιός διαφορά τους είναι πως οι πρώτες υιοθετούν ένα μη κερδοσκοπικό πλαίσιο και κοινοτικό τομέα, οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις εξετάζονται ως επιχειρηματικά σχήματα με κύρια έμφαση να αποδίδεται στην οικονομική τους βιωσιμότητα. Η ευρωπαϊκή κουλτούρα χαρακτηρίζεται περισσότερο από επιδίωξη καταστατικών κοινωνικών σκοπών ως επί το πλείστον.

Απόρροια αυτής της σύγχυσης είναι η ευρεία ερμηνεία και η εν δυνάμει παρεξήγηση του όρου ή κατάχρηση ως προς τους σκοπούς και η εσφαλμένη εφαρμογή παραδοσιακών πρακτικών που έχουν καθιερωθεί στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Επιπτώσεις που δημιουργούνται είναι:

- Υιοθέτηση του όρου «Κοινωνική Επιχείρηση» από φορείς που πληρούν ελάχιστες δεσμεύσεις ως προς την ανάπτυξη κοινωνικής ωφέλειας.
- Έλλειψη δυναμικής επιχειρηματικής παρουσίας από φορείς, με συνέπεια την επιβίωση τους από δωρεές και επιδοτήσεις κυρίως.

Ιδανικά βάσει διεθνούς βιβλιογραφίας τα κύρια επιχειρηματικά και κοινωνικά κριτήρια που διακρίνουν τους φορείς Κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι:

- I. Η σταθερή, συστηματική και όχι η περιστασιακή δραστηριότητα, σε σχέση με την παραγωγή και διάθεση αγαθών σε οικονομικά συμφέρουσες τιμές στην αγορά.
- II. Η διασφάλιση υψηλού ποσοστού αυτονομίας, από δωρεές εσόδων ιδιωτικών φιλανθρωπιών και κρατικών επιδοτήσεων.
- III. Η ανταγωνιστικότητα και η ανάληψη υψηλού οικονομικού ρίσκου.
- IV. Η μίσθωση εργασίας ενός συμβολικού ποσού, ώστε οι φορείς να μην βασίζονται αποκλειστικά σε έσοδα από τις φιλανθρωπίες.

Τώρα ως προς το κοινωνικό σύνολο, οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις οφείλουν:

- I. Να συγκροτούνται έχοντας σκοπό την ωφέλεια της κοινότητας.
- II. Να μην αποτελούν επέκταση κρατικής πολιτικής, αλλά να έχουν συσταθεί ύστερα από πρωτοβουλία ομάδας πολιτών.
- III. Να λαμβάνουν αποφάσεις με βάση το κάθε μέλος ξεχωριστά και όχι την ιδιοκτησία του κεφαλαίου.
- IV. Να μην υποσκάπτουν τον πρωταρχικό κοινωνικό σκοπό στην περίπτωση που υπάρχει πλεόνασμα και διανομή κερδών. (Defourny & Nyssens, 2006, 5-6).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως σε πρόσφατη έρευνα η χαρτογράφηση του περιβάλλοντος των ευρωπαϊκών Κοινωνικών Επιχειρήσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαπίστωσε την αύξηση του πληθυσμού των Κοινωνικών Επιχειρήσεων με θεαματικούς ρυθμούς ιδίως στις χώρες που βρίσκονται στην περιφέρεια. Προκλήσεις για τις αναδυόμενες αγορές των Κοινωνικών Επιχειρήσεων αποτελούν: η χαμηλή αναγνωρισιμότητα του τομέα, οι περιορισμοί του κανονιστικού πλαισίου, οι χρηματοδοτικοί περιορισμοί, η δυσκολία πρόσβασης στις αγορές και η ελλιπής επιχειρησιακή υποστήριξη από οργανωμένες δομές. Η συνεχώς αυξανόμενη φήμη του θεσμού και η εντεινόμενη θεσμική και οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως αντίμετρο στην κρίση, εμφανίζονται με ένα ομολογουμένως φιλόδοξο αναπροσανατολισμό σε επίπεδο κεντρικής πολιτικής ατζέντας στα κράτη μέλη της (COM, 2014).

3.2.2 Η συνεισφορά των Κοινωνικών επιχειρήσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνδιοργάνωσαν το μεγάλο συνέδριο της Κοινωνικής Οικονομίας τον Ιανουάριο του 2014 στο Στρασβούργο. Σε αυτό το συνέδριο ψηφίστηκε και η Χάρτα Κοινωνικής Οικονομίας.

Περισσότεροι από 2.000 κοινωνικοί επιχειρηματίες καθώς και υποστηρικτές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας συνεδρίασαν και συνεργάστηκαν στο Στρασβούργο στις 16 και την επομένη 17 Ιανουαρίου 2014, εκπροσωπώντας την ποικιλομορφία της Κοινωνικής Οικονομίας, επιβεβαίωσαν την πεποίθηση πως οι Κοινωνικές επιχειρήσεις θα έπρεπε να διαδραματίσουν σημαντικότερο ρόλο στην Ευρώπη του μέλλοντος και πρότειναν νέες ιδέες και δράσεις για την αξιοποίηση του δυναμικού που διαθέτουν, στοχεύοντας στην ανάπτυξη.

Οι Κοινωνικές επιχειρήσεις γίνονται αναγνωρίσιμες ως ο παράγοντας κοινωνικής και οικονομικής συνοχής σε όλη την Ευρώπη, ο λόγος είναι ότι συμβάλλουν στην οικοδόμηση μιας πλουραλιστικής Κοινωνικής Οικονομίας με γερά θεμέλια στην αγορά. Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στις αντίστοιχες επιχειρήσεις, αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις των επερχόμενων αλλαγών, αναπτύσσοντας καινοτόμους λύσεις για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες. Οι δράσεις των Κοινωνικών επιχειρήσεων εστιάζουν στην επίτευξη του κοινού συμφέροντος, στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην παροχή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών και στην προώθηση μιας αναδιαμορφωμένης βιώσιμης οικονομίας. Εν κατακλείδι, οι αξίες της αλληλεγγύης και της ενίσχυσης της αυτενέργειας συμβάλλουν και δημιουργούν νέες προοπτικές και ελπίδες για το μέλλον, ιδιαιτέρως τη δύσκολη περίοδο που διανύουμε.

Ανά την Ευρώπη οι Κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζονται με διάφορα σχήματα και μεγέθη, καθώς και διάφορες νομικές μορφές. Παραθέτοντας την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την «Πρωτοβουλία για την Κοινωνική επιχειρηματικότητα», οι Κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

- Παράγουν έσοδα από εμπορική δραστηριότητα.

- Ο λόγος ύπαρξης της εμπορικής τους δραστηριότητας είναι ένας κοινωνικός ή κοινωνιακός στόχος κοινού συμφέροντος, που συχνά εκφράζεται με υψηλό επίπεδο κοινωνικής καινοτομίας.
- Τα κέρδη τους επανεπενδύονται κυρίως για την επίτευξη αυτού του κοινωνικού στόχου.
- Η αποστολή τους αντικατοπτρίζεται στον τρόπο οργάνωσης ή στο καθεστώς ιδιοκτησίας τους, που διέπονται από τις αρχές της δημοκρατικής διακυβέρνησης ή της συμμετοχής ή στοχεύουν στην επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης.

Από τα παραπάνω απορρέουν τα συμπεράσματα πως οι Κοινωνικές επιχειρήσεις παρέχουν ένα πρότυπο για τις επιχειρήσεις του 21^{ου} αιώνα, το οποίο συνδυάζει ισορροπημένα τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, και περιβαλλοντικές ανάγκες. Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες, ως άτομα και ως ομάδες, είναι φορείς αλλαγής με στόχο τη βελτίωση του βιοποριστικού επιπέδου των συνανθρώπων τους και των τοπικών κοινοτήτων τους. Όλες οι χώρες στην Ευρώπη μπορούν να ωφεληθούν από την Κοινωνική επιχειρηματικότητα. Στην εποχή της οικονομικής κρίσης που ζούμε, με την ανεργία να αποτελεί μάλιστα και αγκάθι για την ανάπτυξη κάθε οικονομίας, των κλιματικών αλλαγών και της αύξησης των ανισοτήτων, η Ευρώπη χρειάζεται περισσότερες Κοινωνικές επιχειρήσεις διότι είναι αποτελεσματικές και αποδίδουν.

3.2.3 Η χρηματοδότηση των Κοινωνικών επιχειρήσεων

Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων εύλογα γεννάται το ερώτημα, πως μπορεί μια Κοινωνική Επιχείρηση ή οργανισμός να έχει πρόσβαση στο κεφάλαιο που χρειάζεται ώστε να αναπτυχθεί;

Η λύση βρίσκεται σε υποσχόμενες καινοτομίες που μπορούν να υποστηρίξουν την εμπιστοσύνη και την χρηματοδοτική πίστη ανάμεσα στους κοινωνικούς επιχειρηματίες και τους επενδυτές «αντικτύπου».

Μπορούμε με σιγουριά να πούμε πως οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις βαδίζουν σε νέα μη συμβατικά πεδία και γίνεται ακόμα δυσκολότερο να αντλήσουν κεφάλαιο που θα επενδυθεί σε τέτοιες δραστηριότητες. Η απόκτηση παγίων, η εύρεση αρχικού

κεφαλαίου λειτουργίας, το κεφάλαιο χρηματοδότησης για τα νέα επιχειρηματικά συμβόλαια, όλα αυτά απαιτούν τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους.

Ουσιαστικά, η ανάγκη χρηματοδότησης με αποδεκτούς όρους όπου δεν θα τις αναγκάσουν να παρεκκλίνουν αυτών των σκοπών είναι επιτακτική. Το να αναγνωριστεί η ιδιαιτερότητα αυτή ως χρηματοδοτική ανάγκη από τους παρόχους επιδοτήσεων και επιστρέψιμων χρηματοδοτήσεων, αποτελεί μεγάλη πρόκληση.

Η υιοθέτηση της κλασσικής τραπεζικής δανειοδότησης δεν συνιστάται στο εταιρικό προφίλ μιας Κοινωνικής Επιχείρησης, ειδικά στο οικονομικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί κυρίως από το 2008 και μετέπειτα. Ένα εύρος ή μία γκάμα αν προτιμάτε από συνεχώς εξελισσόμενα χρηματοδοτικά εργαλεία που αναπτύσσεται περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα κάτωθι:

- Μη εγγυημένο χρέος: Δάνειο με σταθερή ή μεταβλητή απόδοση που δεν απαιτεί ασφάλεια. Τέτοιο δάνειο σπανίως προσφέρεται από μία συμβατική τράπεζα.
- Ομόλογα μη εισηγμένα στο χρηματιστήριο: Αναφέρεται για συγκέντρωση χρημάτων από άτομα ή οργανισμούς που απαιτούν περιουσιακό στοιχείο ως εγγύηση. Μορφή χρηματοδότησης πιο ευέλικτη από τραπεζικό δάνειο και με χαμηλότερα επιτόκια. Η αποπληρωμή των επενδυτών είναι συνήθως πενταετής.
- Χρηματιστηριακά ομόλογα φιλανθρωπικών οργανώσεων: Πρόκειται για θεσμό εισηγμένο στο χρηματιστήριο, που έχει αναπτυχθεί ειδικά για φιλανθρωπικές οργανώσεις, άτομα και οργανισμούς. Αυτά τα ομόλογα προσφέρουν χρηματοδότηση χωρίς προαπαιτούμενο εμπράγματα εγγυήσεις. Γενικεύοντας, με απαίτηση χαμηλότερης απόδοσης σε σχέση με τις τραπεζικές απαιτήσεις. Υπάρχει ελευθερία αγοροπωλησίας των ομολόγων για τους επενδυτές, με συνήθη χρόνο αποπληρωμής σε μια δωδεκαετία.
- Συμμετοχή ή ημι συμμετοχή στις επενδύσεις ιδίων κεφαλαίων: Δάνειο που προσφέρει ισοκατανεμημένο ρίσκο ανάμεσα στον επενδυτή και την ίδια την επιχείρηση. Η Κοινωνική επιχείρηση προσφέρει αποδόσεις βάσει των επιδόσεων της, λαμβάνοντας υπόψη της ιδιαίτερης δέσμευσής της για την επίτευξη ορθώς ορισμένων κοινωνικών σκοπών.

- Μικτή χρηματοδότηση τρίτων: Δύο ή περισσότεροι επενδυτές συνεργάζονται και παρέχουν διαφοροποιημένους τύπους μικτής χρηματοδότησης με συμμετοχή στο κεφάλαιο και δάνειο, όπου ένας επενδυτής αναλαμβάνει μεγαλύτερο ρίσκο. Πρόκειται για ένα θεσμό που επιτρέπει και αναπτύσσει την διαφοροποίηση του επενδυτικής ατζέντας και ενισχύει στις ισχυρές χρηματοδοτικές συνέργειες.
- Δημοκρατική χρηματοδότηση: Πρόκειται για την περίπτωση όπου μια Κοινωνική επιχείρηση αντλεί μια επιχορήγηση, ένα δάνειο, μια συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο ή ένα μίγμα αυτών από ένα μεγάλο αριθμό ατόμων (συνήθως το ευρύτερο κοινό ή μια κοινότητα συμφερόντων).

Βάσει των ανωτέρω προσεγγίσεων για την άντληση κεφαλαίων προς τις Κοινωνικές επιχειρήσεις, υλοποιούν την χρηματοδοτική καινοτομία στρεφόμενες στην κεφαλαιαγορά, το χρηματιστήριο, αλλά και στην άμεση χρηματοδότηση από ιδιώτες και ταμεία.

Βασικές εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης ως προς το κλασσικό τραπεζικό σύστημα και έχοντας ως βασικό πυλώνα το «πλάνο Γιούνκερ» (European Fund for Strategic Investments – Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων), είναι το χρηματιστήριο και η απευθείας προσέλκυση επενδυτών, ιδιωτών ή ταμείων (funds).

Το δυναμικό του διεθνούς επενδυτικού κεφαλαίου, σύμφωνα με εκτιμήσεις, αποτελείται κατά προσέγγιση κατά 48% από ταμεία συντάξεων, 39% ασφαλιστικές εταιρείες, 9% κρατικά επενδυτικά ταμεία και 4% αναπτυξιακούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς και υψηλού επιπέδου ιδιώτες επενδυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ

Η έκταση και εμβέλεια που καταλαμβάνει η Κοινωνική Οικονομία στο διεθνές περιβάλλον διαφέρει σε σχέση με αυτή που καταλαμβάνει στη χώρα μας, καθώς δεν είναι ιδιαίτερος διαδεδομένη και δεν έχει το ίδιο αντίκτυπο. Η παράδοση της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα όπως και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τους συνεταιρισμούς που συστάθηκαν στην εκάστοτε χώρα σε διάφορες χρονικές περιόδους και κατά συνέπεια την σύσταση Κοινωνικών Επιχειρήσεων που έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη συνεργασία, που επικεντρώνεται κυρίως σε γυναικεία εγχειρήματα και σε διανομές αγροτικών προϊόντων.

Η Κοινωνική Επιχείρηση ως ορισμός, προέρχεται και υπάγεται στην ευρύτερη έννοια της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και ορίζεται ως μια επιχείρηση που έχει υιοθετήσει τη νοοτροπία και το σκοπό να επιλύει τυχόν κοινωνικά προβλήματα με οικονομικά βιώσιμο τρόπο. Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις σε σχέση με τις περισσότερες κλασσικές επιχειρήσεις, διαθέτουν σχεδόν πανομοιότυπες λειτουργίες που αποσκοπούν κυρίως στο κέρδος. Λαμβάνοντας ως δεδομένο όμως ότι ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι ο πρωταρχικός σκοπός μιας Κοινωνικής Επιχείρησης. Η βασική διαφορά τους έγκειται στο γεγονός πως τα κέρδη που αποκομίζονται από επιχειρηματικές δραστηριότητες, είτε επανεπενδύονται στην ίδια την επιχείρηση (δηλαδή τα μερίσματα δεν καταβάλλονται στους ιδιοκτήτες) είτε χρησιμοποιούνται για την εκκίνηση νέων Κοινωνικών Επιχειρήσεων με σκοπό να δοθεί λύση σε πολλά από τα κοινωνικά προβλήματα.

Η λειτουργία μιας Κοινωνικής Επιχείρησης διαθέτει διάφορα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως εμπορικές και κοινωνικές συναλλαγές επιχειρήσεων που λειτουργούν βάσει των αρχών της δημοκρατικής οργάνωσης. Επιπρόσθετα στηρίζονται σε μια ευρεία κοινωνική βάση, υιοθετούν συλλογικά κριτήρια κατανομής κερδών, αναπτύσσουν μια ιδιαίτερη σχέση αλληλεγγύης με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και προωθούν την κοινωνική συνοχή.

4.1 Ορισμός και σκοπός των Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Ο ορισμός που θα χρησιμοποιήσουμε και θα περικλείει τα στοιχεία εκείνα των Κοινωνικών Επιχειρήσεων που συναντάμε στη χώρα μας είναι ο κάτωθι: *«Κοινωνική Επιχείρηση είναι μια θεσμικά διακριτή από την κυβέρνηση επιχείρηση που έχει δεσμευτικούς κοινωνικούς σκοπούς και δημοκρατική λειτουργία: (α) διαθέτοντας τον πρωταρχικό σκοπό της εξυπηρέτησης των μελών της, της κοινότητας ή της κοινωνίας εν γένει, (β) επιτρέποντας τη διάθεση κερδών στους ιδιοκτήτες της μόνον στο βαθμό που κάτι τέτοιο δεν υποσκάπτει τον κοινωνικό της προσανατολισμό, (γ) που λειτουργεί δημοκρατικά με κάθε έναν από τους ιδιοκτήτες της να έχει και μια ψήφο και (δ) όπου οποιαδήποτε τροποποίηση που επέρχεται στους πρωταρχικούς της κοινωνικούς σκοπούς ή τη δημοκρατική της λειτουργία αυτόματα οδηγεί και σε αποχαρακτηρισμό της ως κοινωνικής επιχείρησης» (Νασιούλας, 2013, 47).*

Όσον αφορά την εμπορική της ιδιότητα, η Κοινωνική Επιχείρηση είναι εταιρία (corporation) και σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Συστήματος Οικονομικών Λογαριασμών: *«Εταιρία είναι μια νομική οντότητα που δημιουργήθηκε με σκοπό την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών για την αγορά, η οποία μπορεί να αποτελεί πηγή κέρδους ή άλλου οικονομικού οφέλους για τους ιδιοκτήτες της. Είναι συλλογικά κατεχόμενη από εταίρους που έχουν την εξουσία να διορίζουν διευθυντές υπεύθυνους για τη γενική της διαχείριση» (SNA, 4.23).*

«Εν γένει, όλες οι οντότητες, ασχέτως της περιγραφής τους ή τους πώς ονομάζονται, που ιδρύονται με σκοπό την συμμετοχή στην παραγωγή για την αγορά, που δύνανται να παράγουν κέρδος ή άλλο οικονομικό όφελος για τους ιδιοκτήτες τους και που αναγνωρίζονται από τον νόμο ως διακριτές από τους ιδιοκτήτες τους νομικές οντότητες και των οποίων οι ιδιοκτήτες χαίρουν περιορισμένης ευθύνης, αναγνωρίζονται ως εταιρίες από το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών» (SNA, 4.47).

Η οικονομική της βιωσιμότητα τώρα οφείλει να βασίζεται σε έσοδα από κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Η παραγωγή λογιστικών κερδών δεν αποτελεί αυτοσκοπό σύμφωνα με το επιχειρησιακό πλάνο της Κοινωνικής Επιχείρησης, αυτό όμως αφορά τη διανομή και όχι την λειτουργία της που εστιάζει στην προσφορά υπηρεσιών και προϊόντων σε σημαντικές πηγές της οικονομίας στην ευρύτερη αγορά.

Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συγχέουμε την έννοια της Κοινωνικής Επιχείρησης με οργανισμούς που βάσει καταστατικού εξυπηρετούνται κατά κύριο λόγο με έσοδα που προκύπτουν από μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Τέτοιες, μπορεί να είναι συνδρομές, έκτατες χρηματοδοτικές διευκολύνσεις, έρανοι, βραβεία ή δωρεές. Ένας από τους λόγους που προτάσσουν όσοι συγχέουν τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς με Κοινωνικές Επιχειρήσεις, είναι πως ορισμένοι από τους πρώτους δίνουν τη δυνατότητα προσφοράς θέσεων εργασίας. Προσφέροντας όμως θέσεις εργασίας δεν καθιστά τους οργανισμούς αυτούς Κοινωνικές Επιχειρήσεις, αλλά τους καθιστά εργοδότες στον αντίποδα.

Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται είναι η σύγχυση κοινωνικά υπεύθυνων επιχειρήσεων και κοινωνικών. Επιχειρήσεις με δράσεις κοινωνικής εταιρικής ευθύνης μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να παύσουν αυτές τις δραστηριότητες ή να τις περιορίσουν. Εδώ, πρέπει να σημειώσουμε πως η παραγωγή κοινωνικού οφέλους με δεσμευτικό τρόπο δεν αποτελεί σκοπό του καταστατικού των επιχειρήσεων.

Τώρα σε ότι αφορά τη διασαφήνιση και τον προσδιορισμό της ιδιωτικής φύσης μιας Κοινωνικής Επιχείρησης, θα παραθέσουμε ως βάση την έννοια του ελέγχου σύμφωνα με το Διεθνές Σύστημα Οικονομικών Λογαριασμών, όπου: *«Ο έλεγχος μιας επιχείρησης συμβαίνει όταν μια θεσμική μονάδα που κατέχει περισσότερες των μισών μετοχές, ή κεφάλαιο αυτής της επιχείρησης μπορεί να ελέγχει την πολιτική και τις λειτουργίες της υπερισχύοντας των ψήφων των άλλων εταίρων αν χρειαστεί. Ομοίως, μια μικρή, οργανωμένη ομάδα εταίρων των οποίων η συνδυασμένη ιδιοκτησία υπερβαίνει το 50 τοις εκατό του συνολικού είναι σε θέση να ελέγξει την επιχείρηση δρώντας συντονισμένα. Στην πράξη όταν η ιδιοκτησία των μετόχων είναι διεσπαρμένη σε μεγάλο αριθμό εταίρων, ο έλεγχος μπορεί να εξασφαλισθεί με την ιδιοκτησία του 20% ή λιγότερο των συνολικών μετόχων»* (SNA, 4.27, 4.28, also UN, 2003, 2.17).

Υπάρχουν βέβαια και κρατικές επιχειρήσεις ή ελεγχόμενες από το κράτος, αλλά αυτές δεν νοούνται ως κοινωνικές, κυρίως γιατί η ίδρυση τους δεν προήλθε από ιδιωτική πρωτοβουλία και δεν καθορίζεται αρχικά από μη κρατικούς φορείς σε ότι σχετίζεται με τη λειτουργία της. Πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη την ευρέως κοινά αποδεκτή παραδοχή που πηγάζει από τη διεθνή βιβλιογραφία πως η Κοινωνική Οικονομία και ιδίως η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, είναι ιδιωτικής φύσεως και δημόσια στους σκοπούς της. Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να προσθέσουμε πως

θεσμικές οντότητες που είναι κυβερνητικά διακριτές δεν συμπεριλαμβάνονται ως τμήμα της κυβέρνησης και κατ' επέκταση δεν ασκούν κυβερνητική πολιτική. Υπάρχει ενδεχόμενο να χρηματοδοτούνται από το κράτος, καθώς και δημόσιοι υπάλληλοι ή λειτουργοί μπορούν να συμμετέχουν στη διοίκηση. Επιπροσθέτως, διακρίνονται στη διαχείριση τόσο των κεφαλαίων όσο και της παραγωγής ή χρηματοδότησης, από φορείς τοπικής και κεντρικής διοίκησης. Αυτή η λειτουργία δεν εμποδίζει θεσμικά διακριτές από την κυβέρνηση οντότητες από το να έχουν το δικαίωμα εξουσίας με την συγκατάθεση της κυβέρνησης. Ουσιαστικά αυτό μεταφράζεται ως η δυνατότητα από τις οντότητες να θέτουν κανόνες ή να διοχετεύουν κρατική χρηματοδότηση. Στην χώρα μας συγκεκριμένα, αυτό τον ρόλο τον έχουν οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης όπου παράλληλα με νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, απαρτίζουν υγειονομικές μονάδες υπό την εποπτεία του κράτους και στους εταίρους που συμμετέχουν με την ιδιότητα κρατικών υπαλλήλων. (Νασιούλας, 2012)

Σημαντικό σημείο όπου πρέπει να δώσουμε έμφαση είναι ο κοινωνικός σκοπός. Η έννοια του διαχωρίζει την κοινωνική από τη συμβατική κεφαλαιοποιητική επιχείρηση, έτσι ώστε η δραστηριότητα της να μην δημιουργείται και να μην ασκείται με σκοπό την παραγωγή κέρδους, αλλά να συμπεριλαμβάνει την επιχειρηματική δράση ή και την ενδεχόμενη διανομή κέρδους αν αυτή είναι απαραίτητη. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι εφικτή η διανομή κερδών πάντα με αυστηρή εποπτεία ώστε να υλοποιηθούν οι κοινωνικοί σκοποί, εφόσον βέβαια αυτό κριθεί αναγκαίο.

Αστοχία του ελληνικού δικαίου αποτελεί η έλλειψη ορισμού της «Κοινωνικής Επιχείρησης», ή σύστημα που να μπορεί να αναγνωρίσει υφιστάμενες νομικές προσωπικότητες ως τέτοιες. Μία από τις συνέπειες αυτής της αστοχίας, είναι η μη εκμετάλλευση των ευκαιριών υποστήριξης που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση σε Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Αναφέροντας την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ορισμός που χρησιμοποιεί για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις είναι ο ακόλουθος: *«Κοινωνική επιχείρηση είναι ένας φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας του οποίου κύριος σκοπός είναι η δημιουργία κοινωνικής ωφέλειας και όχι αναγκαστικά το κέρδος για τους ιδιοκτήτες ή τους μετόχους της. Λειτουργεί προσφέροντας αγαθά και υπηρεσίες στην αγορά με τρόπο επιχειρηματικό και καινοτόμο και αξιοποιεί τα κέρδη της πρωτίστως για την υλοποίηση κοινωνικών σκοπών. Διοικείται με ανοικτό και υπεύθυνο τρόπο και συγκεκριμένα εμπλέκει υπαλλήλους, καταναλωτές και εταίρους που σχετίζονται με τις*

εμπορικές της δραστηριότητες. Η Επιτροπή χρησιμοποιεί τον όρο «κοινωνική επιχείρηση» για να καλύψει τους ακόλουθους τύπους επιχειρήσεων:

- 1) Αυτές για τις οποίες ο κοινωνικός ή κοινωνιακός στόχος για το κοινό καλό είναι ο λόγος της εμπορικής τους δραστηριότητας, συχνά με τη μορφή υψηλών επιπέδων κοινωνικής καινοτομίας,*
- 2) Αυτές στις οποίες τα κέρδη κυρίως επαν-επενδύονται για τους κοινωνικούς σκοπούς τους,*
- 3) Και όπου η μέθοδος της οργάνωσης ή του ιδιοκτησιακού συστήματος αντικατοπτρίζει την αποστολή τους, χρησιμοποιώντας δημοκρατικές ή συμμετοχικές αρχές ή επικεντρώνοντας στην κοινωνική δικαιοσύνη.*

Ήτοι:

- Επιχειρήσεις που προσφέρουν κοινωνικές υπηρεσίες και/ή αγαθά και υπηρεσίες σε ευάλωτα άτομα (πρόσβαση στη στέγαση, πρόνοια υγείας, βοήθεια προς ηλικιωμένους ή ανάπηρους, ένταξη ευάλωτων ομάδων, πρόνοια προς τα παιδιά, πρόσβαση στην απασχόληση και την κατάρτιση, διαχείριση της εξάρτησης κτλ. Και/ή*
- Επιχειρήσεις με μέθοδο παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που έχει κοινωνικό σκοπό (κοινωνική και επαγγελματική ένταξη μέσω της πρόσβασης στην απασχόληση για μειονεκτούντα άτομα με ελλειπείς δεξιότητες ή κοινωνικά ή επαγγελματικά προβλήματα που οδηγούν στον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση, τον οποίων όμως η δραστηριότητα μπορεί να είναι άλλη από την παροχή κοινωνικών αγαθών ή υπηρεσιών» (COM. Social Business Initiative, 2011, 2-3).*

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της σύστασης των σκοπών και της λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων είναι η δεσμευτικότητα. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό πως η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα δεν έχει σκοπό την διάθεση μερισμάτων στους ιδιοκτήτες και δεν αποτελεί δραστηριότητα με μεταβαλλόμενους σκοπούς και εναλλασσόμενη διάθεση κέρδους βασιζόμενη στο ενδεχόμενο μη διανομής ως μια πλήρης κεφαλαιοποιητική λειτουργία.

Μετέπειτα, ιδιαίτερη βάση πρέπει να δώσουμε στην αναγνώριση και καταγραφή αυτής της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να συνάδει με το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (SNA 93) που βρίσκεται σε ισχύ και εφαρμόζεται παγκοσμίως. Ακολουθώντας το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (ESA 95) μας παρέχεται η μέθοδος και τα εργαλεία ώστε να αναγνωρισθεί ικανοποιητικά η πληθυσμιακή ομάδα των μη κρατικών επιχειρήσεων. Στο Θεσμικό κομμάτι τώρα, από αυτές τις παραμέτρους οι διάφορες εταιρίες γίνονται διακριτές από την εκάστοτε κυβέρνηση και επίσης μπορεί να διαπιστωθεί ποιες εταιρίες και σε ποιό βαθμό αποσκοπούν σε δεσμευτικούς κοινωνικούς στόχους. Το τεκμήριο της δεσμευτικότητας κρίνεται και αξιολογείται από τα καταστατικά των εταιριών και τις πρόνοιες του νόμου ή άλλων διατάξεων όπου εξετάζονται:

- i) Οι πρωταρχικοί κοινωνικοί σκοποί.
- ii) Η μη διανομή ή η περιορισμένη διανομή κερδών.
- iii) Η δημοκρατική οργάνωση.

Ως τώρα, προκύπτει πως έχει αναδειχθεί ένα ενδιαμέσο δημογραφικό περιβάλλον, όπου πληθυσμοί οργανισμών που αναγνωρίζονται ή ενδεχομένως να θεωρούνται ως Κοινωνικές Επιχειρήσεις διαθέτουν χαρακτηριστικά που διαφοροποιούνται από τον ορισμό. Θα μπορούσαμε να πούμε πως κριτήρια αποτελούν τα παρακάτω:

- Το εύρος ιδιοκτησίας. Ενώ δεν είναι αρχικά απαγορευτική η συμμετοχή σε κοινωνικές επιχειρήσεις ως ιδιοκτητών (α) του κράτους, (β) κεφαλαιοκρατικών επιχειρήσεων και (γ) μη κερδοσκοπικών οργανισμών, το εύρος του κατεχόμενου κεφαλαίου, η ισχύς του ελέγχου επί των αποφάσεων και η έκταση της αναδιανομής των κερδών είναι κρίσιμης σημασίας.
- Η εξωτερική χρηματοδότηση. Κοινωνικές Επιχειρήσεις εξαρτημένες από δημόσιες ή ιδιωτικές επιδοτήσεις κρίνονται για τον βαθμό επιχειρηματικής τους βιωσιμότητας, δηλαδή από την δυνατότητα να παράγουν κέρδη από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών στην ελεύθερη αγορά σε οικονομικά σημαντικές τιμές.
- Η πηγή της κερδοφορίας. Κοινωνικές Επιχειρήσεις εξαρτώμενες από πωλήσεις σε δημόσιους φορείς, στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων με ή χωρίς την κοινωνική ρήτρα (Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς) κρίνονται

για τον βαθμό ανταγωνιστικότητας τους στο περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς.

Το συμπέρασμα που απορρέει είναι πως η Κοινωνική Οικονομία είναι δημόσια ως προς τους σκοπούς και ιδιωτική ως προς τη μορφή και τα μέσα που αξιοποιεί. Η χρηματοδότηση της αγοράς και το εύρος των οικονομικών ρίσκων που αναλαμβάνουν οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις ταυτίζεται με αυτό της ιδιωτικής του μορφής και λειτουργίας. Παράλληλα η σταθερότητα και η εξακρίβωση των κοινωνικών τους σκοπών είναι η πεμπτούσια του δημόσιου χαρακτήρα τους.

4.2 Μορφές Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Μια μορφή Κοινωνικής Επιχείρησης που βρίσκει εφαρμογή συχνότερα ανά τον κόσμο είναι ο συνεταιρισμός. Στην ουσία συνεταιρισμό ονομάζουμε μία αυτόνομη ένωση ατόμων που συγκροτείται εθελοντικά κυρίως για την αντιμετώπιση κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Κύριο γνώρισμα των συνεταιρισμών είναι οι κανόνες που εφαρμόζονται και είναι κοινοί σε όλον τον κόσμο, αποτελώντας «βασικό συστατικό» των αυθεντικών συνεταιρισμών. Οι κανόνες αυτοί ονομάζονται *Αρχές των Συνεταιρισμών*. Σε μια πιο συνοπτική τους μορφή, οι Αρχές είναι οι εξής:

- i) Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή.
- ii) Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών.
- iii) Οικονομική συμμετοχή των μελών
- iv) Αυτονομία και ανεξαρτησία.
- v) Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση.
- vi) Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών.
- vii) Ενδιαφέρον για την κοινότητα.

Ιστορικά τουλάχιστον, οι συνεταιρισμοί αποτελούν τον κύριο κορμό της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα. Ουσιαστικά η λειτουργία τους εκφράζεται ως επιχειρήσεις με την έννοια ότι παράγουν και διαθέτουν στην αγορά προϊόντα ή υπηρεσίες.

Παγκοσμίως, η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία εκτιμά ότι οι συνεταιρισμοί συγκεντρώνουν πάνω από ένα δισεκατομμύριο συνεταιριστές σε όλο τον κόσμο, ενώ

στην Ευρώπη μόνο υπάρχουν περίπου 137.000 συνεταιρισμοί με περισσότερα από 100.000.000 μέλη και 4.700.000 εργαζομένους (Cooperatives Europe, 2014).

4.2.1 Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ. Σ. ΕΠ.)

Αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη προσθήκη εταιρικής μορφής συνεταιρισμού (Ν. 4019/2011). Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση είναι αστικός συνεταιρισμός κοινωνικού σκοπού με περιορισμένη ευθύνη των μελών του και διαθέτει εκ του νόμου εμπορική ιδιότητα. Η Κοιν.Σ.Επ. είναι επιχείρηση η οποία διοικείται ισότιμα από τα μέλη της και η λειτουργία της βασίζεται στην επιδίωξη συλλογικού οφέλους, ενώ το κέρδος της προκύπτει από δράσεις που εξυπηρετούν αποκλειστικά το κοινωνικό συμφέρον.

Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ) είναι η πιο διαδεδομένη μορφή Κοινωνικής Επιχείρησης στην Ελλάδα. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να επισημανθεί για τις Κοιν.Σ.Επ. είναι ότι έχουν εμπορική ιδιότητα και νομικά υπάγονται στο αστικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, τα μέλη τέτοιου είδους επιχειρήσεων είναι άλλοτε φυσικά πρόσωπα και άλλοτε νομικά πρόσωπα με δικαίωμα μιας ψήφου ανεξαρτήτως των εταιρικών μεριδίων που έχουν στην κατοχή τους.

Στην Ελλάδα παρουσιάζονται διάφοροι τύποι κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων με διαφορετική αποστολή. Για παράδειγμα, μια κατηγορία κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων αποσκοπούν στην ομαλή ένταξη ανθρώπων λιγότερο ευνοημένων στην παραγωγική και κοινωνική ζωή. Αυτές οι επιχειρήσεις δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην απασχόληση εργαζομένων που ανήκουν στις ευπαθείς και εύάλωτες ομάδες του πληθυσμού (τουλάχιστον κατά 40% του συνόλου των εργαζομένων). Άλλες συνεταιριστικές επιχειρήσεις δίνουν έμφαση στην κοινωνική φροντίδα εύάλωτων ομάδων όπως είναι οι ηλικιωμένοι, τα βρέφη και άτομα με κινητικά προβλήματα. Τέλος, ορισμένες κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις εστιάζουν στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών. Αυτές οι επιχειρήσεις προσπαθούν να συμβάλουν στη διατήρηση των πολιτιστικών αξιών, των παραδοσιακών αξιών, στην εκπαιδευτική διαδικασία και στο περιβάλλον.

Αν εξετάσουμε τις Κοιν.Σ.Επ. βάσει του σκοπού που εξυπηρετούν, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- **Ένταξης:** Στοχεύουν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες (ΑμεΑ, εξαρτημένοι, απεξαρτημένοι, οροθετικοί, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες). Σε μια Κοιν.Σ.Επ. ένταξης, τουλάχιστον το 40% των εργαζομένων θα πρέπει να αποτελείται από άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.
- **Κοινωνικής Φροντίδας:** Αποσκοπούν στην παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα που απευθύνονται σε ομάδες όπως οι ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά, ΑμεΑ και άτομα με χρόνιες παθήσεις.
- **Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού:** Αποσκοπούν στην προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, στην απασχόληση, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Ενδεικτικά μπορούν να δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως ο πολιτισμός, το περιβάλλον, η οικολογία, η εκπαίδευση, οι παροχές κοινής ωφέλειας, η αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, η διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων και σε πολλούς άλλους.

Αναλόγως την κατηγορία που ανήκει μία Κοιν.Σ.Επ. ποικίλει ο ελάχιστος αριθμός μελών που απαιτείται ώστε να εγκριθεί η ίδρυση και η λειτουργικότητά τους. Για την ίδρυση μιας Κοιν.Σ.Επ. ένταξης χρειάζονται 7 μέλη. Ενώ για την ίδρυση Κοιν.Σ.Επ. κοινωνικής φροντίδας ή συλλογικού και παραγωγικού σκοπού χρειάζονται τουλάχιστον 5 μέλη. Τα μέλη αυτών των συνεταιρισμών μπορούν να είναι τόσο φυσικά, όσο και νομικά πρόσωπα. Η συμμετοχή των νομικών προσώπων σε μία τέτοια επιχείρηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 1/3 του συνόλου των μελών της. Δεν επιτρέπεται η συμμετοχή από Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) που υπάγονται σε αυτούς. Εξαιρέση αποτελεί η Κοιν.Σ.Επ. ένταξης, στην οποία μπορούν να συμμετέχουν ως μέλη Ν.Π.Δ.Δ., με έγκριση του φορέα που τα εποπτεύει.

Τα μέλη της υποχρεούνται να διαθέτουν τουλάχιστον μια μερίδα και το πολύ έως πέντε προαιρετικές συνεταιριστικές μερίδες. Επίσης, τα μέλη της έχουν το δικαίωμα μιας ψήφου ανεξαρτήτως από τον αριθμό των συνεταιριστικών μερίδων που

διαθέτουν. Εκτός από το ποσό που καταβάλλει για την απόκτηση της συνεταιριστικής μερίδας, το οποιοδήποτε μέλος της Κοιν.Σ.Επ. δεν φέρει καμία άλλη ευθύνη προς τους δανειστές της.

Αξιοσημείωτο είναι πως μόνο η συμμετοχή ενός φυσικού προσώπου με την ιδιότητα μέλους-εταίρου σε μια Κοιν.Σ.Επ. δεν του εξασφαλίζει την εμπορική ιδιότητα και δε δημιουργεί ασφαλιστικές ή φορολογικές υποχρεώσεις. Τέλος, ένα μέλος μιας Κοιν.Σ.Επ. δεν έχει τη δυνατότητα συμμετοχής σε άλλη Κοιν.Σ.Επ. που να εδρεύει στην ίδια περιφερειακή ενότητα, καθώς και να έχει τον ίδιο καταστατικό σκοπό.

4.2.2 Οι Αστικοί Συνεταιρισμοί

Αστικός συνεταιρισμός στην ουσία είναι η εκούσια ένωση προσώπων με σκοπό το οικονομικό όφελος, δίχως να αναπτύσσει δραστηριότητες αγροτικής οικονομίας και αποσκοπεί στην οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη των μελών τους και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Τώρα όσον αφορά το αντικείμενο τους, οι αστικοί συνεταιρισμοί μπορεί να είναι:

- Παραγωγικοί
- Καταναλωτικοί
- Προμηθευτικοί
- Πιστωτικοί
- Μεταφορικοί
- Τουριστικοί κ.ά.

Στις δραστηριότητες των συνεταιρισμών επίσης περιλαμβάνονται:

- Η κοινή οργάνωση παραγωγής.
- Η προμήθεια αγαθών για την κάλυψη επαγγελματικών, βιοτικών και άλλων αναγκών των μελών τους.
- Η παροχή στα μέλη τεχνικής ή οργανωτικής βοήθειας για την αύξηση ή βελτίωση της παραγωγής τους.
- Η μεταποίηση ή διάθεση προϊόντων των μελών τους.
- Η παροχή δανείων, εγγυήσεων, ασφαλειών ή άλλων οικονομικών διευκολύνσεων στα μέλη τους.

- Η παροχή δανείων, εγγυήσεων, ασφαλειών ή άλλων οικονομικών διευκολύνσεων στα μέλη τους.
- Η επαγγελματική, συνεταιριστική και πολιτιστική εκπαίδευση.
- Η ικανοποίηση κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών.

4.2.3 Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Α.Σ.)

Ο Αγροτικός συνεταιρισμός (Α.Σ.) είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη των μελών τους, μέσω μιας κοινής και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης και αμοιβαίας αλληλοϋποστήριξης των μελών της. Στους Α.Σ. συμπεριλαμβάνονται οι κάτωθι συνεταιρισμοί:

- Αγροτικοί
- Αλιευτικοί
- Κτηνοτροφικοί
- Πτηνοτροφικοί
- Μελισσοκομικοί
- Σηροτροφικοί
- Αγροτουριστικοί
- Αγροβιοτεχνικοί
- Οικοτεχνικοί
- Συνεταιρισμοί οποιουδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας της αγροτικής οικονομίας

Οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Α.Σ.) είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και χαρακτηρίζονται από εμπορική ιδιότητα. Αναπτύσσουν δραστηριότητες για την επίτευξη των σκοπών τους στο νομικό πλαίσιο και βάσει του καταστατικού τους. Για την επίτευξη των στόχων τους, οι Α.Σ. έχουν την δυνατότητα να ιδρύουν υποκαταστήματα ή παραρτήματα ώστε να συνιστούν σε νομικά πρόσωπα, να συμπράττουν σε κοινές επιχειρήσεις με καταναλωτικούς ή άλλους συνεταιρισμούς με νομικά πρόσωπα του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, με κοινωφελείς οργανισμούς, με επιχειρήσεις οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), με συνεταιριστικές οργανώσεις άλλων χωρών συμπεριλαμβανομένων και φυσικών και νομικών

προσώπων, σύμφωνα με τα πλαίσια της διακρατικής ή διεπαγγελματικής συνεργασίας.

4.2.4 Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.)

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) στοχεύουν στην κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Οι Κοι.Σ.Π.Ε. κατηγοριοποιούνται στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους. Η ανάπτυξη και η εποπτεία τους αποτελούν αρμοδιότητες του υπουργείου Υγείας. Εκπροσωπούν μια ιδιαίτερη μορφή συνεταιρισμού, εφ' όσον είναι ταυτόχρονα παραγωγικές και εμπορικές μονάδες, αλλά και μονάδες ψυχικής υγείας. Έπειτα, οι Κοι.Σ.Π.Ε. αποτελούν παραγωγικές, καταναλωτικές, εμπορικές, προμηθευτικές, μεταφορικές, τουριστικές, οικοδομικές, πιστωτικές, αναπτυξιακές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές μονάδες που η λειτουργία τους εστιάζει σε οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα.

Η σύσταση των μελών των Κοι.Σ.Π.Ε. διαχωρίζεται σε τρεις κύριες κατηγορίες:

- Άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα
- Εργαζόμενοι στον τομέα ψυχικής υγείας
- Φυσικά πρόσωπα ή Νομικά Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου

Στην πρώτη κατηγορία, τα μέλη με τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα αριθμητικά πρέπει να υπερβαίνουν ή να ισούνται με το ποσοστό 35% των μελών και με ηλικία 15 ετών και άνω. Στην δεύτερη συμπεριλαμβάνονται επαγγελματίες ψυχικής υγείας καθώς και δημόσιοι υπάλληλοι σε ποσοστό ίσο ή μικρότερο του 45%. Στην Τρίτη και τελευταία το ποσοστό των φυσικών και νομικών προσώπων δημοσίου η ιδιωτικού δικαίου σε ποσοστό ίσο ή μικρότερο του 20% των μελών, βάσει καταστατικού του συνεταιρισμού.

4.2.5 Η Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Επιχείρηση (Ε.Σ.Ε.)

Μια από τις πιο αξιόπαινες ενέργειες επιχειρηματικής δραστηριότητας με κοινωνικό χαρακτήρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ανάπτυξη δραστηριοτήτων από συνεταιρισμούς στο ευρωπαϊκό δίκτυο, μελετώντας τις ιδιαιτερότητές τους και τον εξοπλισμό τους με τα κατάλληλα νομικά μέσα. Τέτοιες είναι οι Ευρωπαϊκές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Ε.Σ.Ε.) όπου ουσιαστικά εισάγουν την δυνατότητα δημιουργίας νέων συνεταιρισμών αποτελούμενων από φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε όλη την Ευρώπη. Τα καθήκοντα και η διασαφήνιση των αρμοδιοτήτων των εργαζομένων, καθορίζονται από τη σύσταση μίας ειδικής διαπραγματευτικής ομάδας.

4.2.6 Οι Αστικές Εταιρίες

Οι Αστικές εταιρίες αποτελούν φορείς εταιρικής δραστηριότητας όπου τα μέλη της υποχρεούνται να διαθέτουν κοινές εισφορές, επιδιώκοντας έναν κοινό σκοπό κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα. Πρακτικά, η μορφή μιας τέτοιας εταιρίας βρίσκει εφαρμογή σε διάφορες δραστηριότητες. Μερικά παραδείγματα είναι οι επιστημονικές, φιλανθρωπικές, οικονομικές καθώς και εμπορικές δραστηριότητες. Βασικό χαρακτηριστικό των Αστικών Εταιριών είναι η μη διανομή κερδών στους εταίρους στο τέλος κάθε εταιρικής χρήσης. Επίσης, τα κέρδη επενδύονται εκ νέου στην εταιρεία με στόχο την προαγωγή των στόχων της.

Η διοίκηση των Αστικών Εταιριών εφαρμόζεται εξίσου από όλους τους εταίρους, εκτός αν συμφωνηθεί κάτι διαφορετικό μεταξύ τους. Οι εισφορές των εταίρων στην εταιρεία μπορεί να έχουν αντίκτυπο είτε χρηματικό, είτε υλικό ή οποιαδήποτε άλλης παροχής.

Έπειτα από προεδρικό διάταγμα 134/1996, θεσμοθετήθηκε πως οι αστικές εταιρίες κερδοσκοπικές ή μη, θα έχουν όλες τις υποχρεώσεις που υπόκεινται και οι επιτηδευματίες. Επομένως, τηρούν βιβλία και εκδίδουν σε κάθε περίπτωση τα προβλεπόμενα φορολογικά στοιχεία. Σε γενικό πλαίσιο, διατηρούνται οι όροι δημοσιότητας και οι προϋποθέσεις που ο νόμος επιτάσσει σε ομόρρυθμες εταιρίες.

4.2.7 Οι Εταιρείες Λαϊκής Βάσης (Ε.Λ.Β.)

Οι Εταιρείες Λαϊκής Βάσης παρότι διέπονται από τον νόμο περί ανωνύμων εταιρειών, στο καταστατικό τους υπάρχουν περιορισμοί. Κάποιοι από αυτούς είναι ο άκρατος κεφαλαιουχικός χαρακτήρας της Ανώνυμης Εταιρείας, μέσω της επιβολής για ύπαρξη μόνο ονομαστικών μετοχών, ο καθορισμός ανώτατου ορίου συμμετοχής κάθε μετόχου στο κεφάλαιο, ο αποκλεισμός συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού ψήφων με εξουσιοδοτήσεις άλλων μετόχων στις γενικές συνελεύσεις, η συμμετοχή κοινωνικών φορέων στην διοίκηση κ.ά. Η Εταιρεία Λαϊκής Βάσης χαρακτηρίζεται από αυξημένη κοινωνική ευθύνη ως προς το καταναλωτικό κοινό και ως προς την συμβολή της στην τοπική ανάπτυξη. Κλείνοντας οι διαδικασίες ίδρυσής τους είναι οι ίδιες με αυτές των Αστικών Εταιρειών.

4.3 Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ο εθελοντισμός ως μέσω εφαρμογής της Κοινωνικής Οικονομίας

Συχνά αναφέρεται ο όρος μη κυβερνητικές οργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, στην πραγματικότητα αφορά λίγο ως πολύ τον ίδιο τον ορισμό τους. Ο γενικός όρος Μ.Κ.Ο. , (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) που χρησιμοποιείται συχνότερα λόγω ευχρηστίας του όρου, περιλαμβάνει τόσο τις «εθελοντικές οργανώσεις» όσο και τις υπόλοιπες οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών οι οποίες ασκούν κυρίως «δημιουργική λειτουργία» υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων ή των συλλογικών συμφερόντων που προβάλλουν και υποστηρίζουν.

Ο όρος «εθελοντικές οργανώσεις» ή «εθελοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις» αναφέρεται ειδικότερα στην πρώτη κατηγορία μη κυβερνητικών οργανώσεων, οι οποίες ασκούν «διαχειριστική λειτουργία» στον τομέα της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και βασίζονται κυρίως στην παρουσία εθελοντών, καθώς και την προσφορά εθελοντικής εργασίας για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων τους.

Στην Ευρώπη ο όρος μη κυβερνητικές οργανώσεις τείνει πλέον να καλύψει το σύνολο των μη κρατικών οργανώσεων που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και

επιδιώκουν κοινωνικά ή συλλογικά ωφέλιμους σκοπούς, ιδίως δε σκοπούς που σχετίζονται με την προάσπιση και προώθηση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών είναι η εθελοντική δραστηριότητα. Ωστόσο, στο πλαίσιο του ευρύτερου τομέα των μη κυβερνητικών οργανώσεων οφείλει να γίνει διάκριση ανάμεσα στις οργανώσεις που λειτουργούν ως ομάδες αλληλοβοήθειας που παρέχουν υπηρεσίες, διευκολύνσεις, πρόνομια, κοινωνικές υπηρεσίες ή άλλα είδη υποστήριξης στα μέλη τους ή σε τρίτους, αξιοποιώντας κατά κύριο λόγο την εθελοντική εργασία των μελών ή των υποστηρικτών τους και στις οργανώσεις που λειτουργούν ως ομάδες βοήθειας, προβάλλοντας και υποστηρίζοντας ένα γενικότερο σκοπό ή μια κοινωνική ομάδα. Για παράδειγμα οι Μ.Κ.Ο. που προασπίζουν τα δικαιώματα των μεταναστών, επιστρατεύουν μέσα με σκοπό την άσκηση πίεσης, για τη μεταβολή των γενικότερων υφισταμένων μεταναστατευτικών πολιτικών των κρατών και επηρεάζοντας τη κοινή γνώμη προς όφελος όλων και όχι μόνο των μελών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΕΑΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το ελληνικό κράτος για να οδηγηθεί ξανά σε αναπτυξιακούς ρυθμούς και να βγει αλώβητο από την ύφεση που έχει βυθιστεί ελέω κρίσης, χρειάζεται επειγόντως να δρομολογηθούν πολιτικές ανάπτυξης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, ιδίως σε εκείνους στους οποίους η Ελλάδα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Νέοι κυρίως αγρότες ή κτηνοτρόφοι δημιουργούν ενώσεις παραγωγών στηριγμένες στη λογική της επιχειρηματικότητας, του ανταγωνισμού, της καινοτομίας και της ποιότητας. Αυτοί οι αγρότες βρίσκονται στην αιχμή των μεγάλων ευρωπαϊκών ανακατατάξεων στον γεωργικό τομέα. Αυτοί είναι οι πρωταγωνιστές είτε καινοτόμων αγροτικών επιχειρήσεων, είτε νέου τύπου επιχειρηματικών συνεταιρισμών. Μόνο οι πρωταγωνιστές των νέου τύπου συνεταιρισμών είναι σε θέση να περάσουν στην εποχή της ψηφιακής γεωργίας, στις προδιαγραφές της γεωργίας ακριβείας. Ορισμένοι από τους συνεταιρισμούς νέου τύπου που παρουσιάζονται στην έρευνα, βρίσκονται σήμερα στην τεχνολογική πρωτοπορία της Ευρώπης.

Ερώτημα το οποίο ταλανίζει πολλούς είναι το αν πράγματι η Ελλάδα έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα στον πρωτογενή τομέα. Η απάντηση είναι σαρωτική: η χώρα μας έχει τεράστια περιθώρια και προοπτικές αγροτικής και κτηνοτροφικής ανάπτυξης, συγκριτικά και ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά, καθώς και πλεονεκτήματα. Ωστόσο κανένας κεντρικός σχεδιασμός δεν υπάρχει για τη μετατροπή αυτών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε μοχλούς ανάπτυξης.

Μεταξύ άλλων, προβληματισμό παρουσιάζει ο αστικός μύθος της πεποίθησης ότι υπάρχει μια «στροφή στην ύπαιθρο» και κατ' επέκταση αποκέντρωση και προσέλευση πολιτών στην επαρχία μέσα στην κρίση.

Μελετώντας τέτοιες περιπτώσεις καθίσταται φανερό ότι μέσω των επιχειρηματικών - και όχι κρατικοδίαιτων- συνεταιρισμών μπορεί να διασφαλιστεί η καινοτομία στην παραγωγή και την εμπορία, καθώς και η σύνδεση των παραγωγικών μονάδων με Πανεπιστήμια και ΤΕΙ. Άλλωστε, λόγω του μικρού κλήρου (μέσος όρος 34 στρέμματα ανά παραγωγό), μόνο με τη δημιουργία ισχυρών συνεταιρισμών με επιχειρηματικό πνεύμα και λογική ανταγωνιστικότητας, μπορεί να επιτευχθεί υψηλή

εθνική παραγωγή έτσι ώστε να υποκατασταθούν οι εισαγωγές και να ενισχυθούν οι εξαγωγές.

5.1 Πηγή πληροφοριών, στατιστικών στοιχείων και γραφημάτων της έρευνας των Συνεταιρισμών και του Πρωτογενούς τομέα

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την διαΝΕΟσις και παρουσιάζεται παρακάτω, αφορά τη δυναμική του πρωτογενούς τομέα της ελληνικής οικονομίας, που περιλαμβάνει τόσο τη φυτική όσο και τη ζωική παραγωγή. Η έρευνα λαμβάνει υπόψη της την παγκόσμια τάση στην αγροτική παραγωγή και διαπιστώνει ότι η παγκοσμιοποίηση την τελευταία εικοσαετία, ενίσχυσε τόσο μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στις ΗΠΑ τους συνεταιρισμούς των παραγωγών, οι οποίοι έχουν τη μερίδα του λέοντος στις ροές των αγροτικών προϊόντων διεθνώς.

Συνεπώς, η έρευνα αποσκοπεί στο να φωτίσει τη σημερινή κατάσταση των ελληνικών συνεταιρισμών και να αναλύσει βαθύτερα τους νέους τύπους συνεταιρισμών που ιδρύονται και αναπτύσσονται συνεχώς. Η εξάπλωσή τους σε όλη την Ελλάδα πραγματοποιείται αισθητά αλλά κινδυνεύουν να πνιγούν από την αδρανή γραφειοκρατία, την αδιαφορία και την εχθρότητα του ελληνικού κράτους.

Τα στοιχεία είναι κατηγορηματικά, ποσοτικά τουλάχιστον δεν υπάρχει καμία αύξηση της προσέλευσης εργαζομένων στην ύπαιθρο. Αντιθέτως, εννέα στους δέκα πολίτες που μετείχαν την τελευταία δεκαετία στο χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση πρόγραμμα Νέων Αγροτών, στη συνέχεια εγκατέλειψαν την ενασχόληση τους με τα αγροτικά και επέστρεψαν στην πόλη. Ενδεικτικό είναι το Γράφημα 2 που δημοσιεύεται –ίσως για πρώτη φορά- και στον οποίο φαίνεται πως οι γεννηθέντες το 1997 ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ, είναι πανελλαδικά 32 άτομα! Αυτοί οι 32 κατ' επάγγελμα αγρότες, με τις εισφορές τους, θα κληθούν να χρηματοδοτήσουν ένα Ταμείο το οποίο συμπεριλαμβάνει με τον ένα ή άλλο τρόπο πάνω από 500.000 «δικαιούχους».

Αυτό που συμβαίνει όμως -και αποτελεί αντικείμενο της έρευνας- είναι ότι ναι μεν δεν υπάρχει ποσοτική διαφορά στην προσέλευση στην πρωτογενή παραγωγή, υπάρχει όμως, μια ουσιαστική ποιοτική διαφορά. Οι νέοι που προσέρχονται στο αγροτικό

επάγγελμα, αλλά και ένα καθόλου ευκαταφρόνητο τμήμα των ήδη επαγγελματιών αγροτών ή κτηνοτρόφων, βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση απέναντι σε όλες τις συνήθεις πρακτικές μιζέριας και υστέρησης στον αγροτικό χώρο. Υπάρχει μια ριζική αλλαγή νοοτροπίας. Μια «κάθετη» απόρριψη του κρατικοδίαιτου συνεταιριστικού ή αγροτικού «κινήματος», και η αναζήτηση νέων τρόπων παραγωγής και εμπορίας των αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Επιπλέον, η έρευνα δείχνει ότι οι συνεταιρισμοί νέου τύπου καλλιεργούν τη λογική ευρύτερων συνεργειών. Για παράδειγμα, ο συνεταιρισμός ΘΕΣγάλα στη Λάρισα, υποστηρίζει και βοηθά έναν νέο επιχειρηματία, απόφοιτο των ΤΕΙ, στην προσπάθειά του να παράγει ζωοτροφές σε εναέριες, υδροπονικές, εν σειρά καλλιέργειες, ενώ έχει σύμβαση με επιχειρηματία, απόφοιτο του Πολυτεχνείου, ο οποίος, συλλέγοντας τις σβουινές από τις φάρμες του συνεταιρισμού, τροφοδοτεί την μονάδα παραγωγής ενέργειας που έχει δημιουργήσει, πουλώντας ρεύμα από μεθάνιο στη ΔΕΗ.

Αυτό που κάνει ιδιαίτερη αίσθηση μελετώντας τους διάφορους τέτοιους συνεταιρισμούς για τις ανάγκες αυτής της έρευνας από τον Έβρο ως τα Καλάβρυτα χωρίς να έχουν καμία συνεννόηση μεταξύ τους, διαπιστώνει κανείς ότι όλοι υπηρετούν έναν κοινό κανόνα και ένα κοινό πνεύμα. Μέσα σ' αυτό το πνεύμα οι επιχειρηματίες επιδιώκουν διαφάνεια στις προμήθειες κάθε είδους, αλλά η επιλογή γίνεται πάντοτε μεταξύ ελληνικών εταιρειών. Σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει εθνική παραγωγή, είτε κάποιας ζωοτροφής, είτε πχ. μιας ειδικής συσκευασίας, ενθαρρύνουν ελληνικές μονάδες να προχωρήσουν στην παραγωγή, παρέχοντας την εγγύηση της συμβολαιακής γεωργίας.

Η έρευνα παρακολουθεί τα βήματα αυτών των πρωτοπόρων, τον τρόπο δράσης τους, τον κώδικα που διαμορφώνουν στη σχέση τους με το κράτος. Συγκεκριμένα, δεν θέλουν καμία σχέση με το κράτος. Απαιτούν από αυτό να κάνει τη δουλειά του, όχι παρεμβαίνοντας καθ' οποιονδήποτε τρόπο στους συνεταιρισμούς, αλλά αίροντας τα εκατοντάδες μικρά και μεγάλα γραφειοκρατικά εμπόδια που εμποδίζουν και στραγγαλίζουν κάθε υγιή επιχειρηματική προσπάθεια.

5.2 Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στη Νεανική Επιχειρηματικότητα

Όλες οι προηγούμενες διαπιστώσεις για την κακοδαιμονία και το οικτρό τέλος των συνεταιριστικών επιχειρημάτων δεν πρέπει να συσκοτίσουν την αξιολόγηση για την πραγματική δυναμική του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα. Το πραγματικό ερώτημα που τίθεται είναι το αν η επένδυση στον πρωτογενή τομέα στη χώρα μας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία) συνιστά αξιοποίηση ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας, ή μήπως η κατάρρευση των συνεταιρισμών είναι η απόδειξη της ύπαρξης μιας δυσμενούς και άγονης παραγωγικής περιοχής.

Ο Τάσος Χανιώτης, Διευθυντής Οικονομικών Αναλύσεων Αξιολογήσεων και Επικοινωνίας της Γενικής Διεύθυνσης Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα πρόσωπα στη χάραξη των ευρωπαϊκών πολιτικών στον αγροτικό τομέα, επισημαίνει: *«Η πρόσφατη ανακοίνωση των πρώτων εκτιμήσεων της μεταβολής του γεωργικού εισοδήματος ανά μονάδα εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) για το 2015 περιείχε και μία ευχάριστη έκπληξη. Παρ' όλη την (αναμενόμενη) μείωσή του στην Ε.Ε. (κατά μέσο όρο μειώθηκε 4,5%) η σχετική μεταβολή στην Ελλάδα ήταν θετική -αυξήθηκε κατά 12%. (...) Αυτή η εξέλιξη αποτελεί μια ακόμη ένδειξη της δυναμικής ενός τομέα, που, πέρα από τις όσες αντιφάσεις, καθυστερήσεις και στρεβλώσεις χαρακτηρίζουν την δημόσια εικόνα του, έχει αναδείξει παράλληλα, εν μέσω κρίσης, ανακλαστικά που επιτρέπουν προσδοκίες για ένα καλύτερο μέλλον».*

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η απάντηση του Κώστα Καραντινίη, καθηγητή στο Γεωργικό Πανεπιστήμιο της Σουηδίας: *«Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, κατά τα έτη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, η συμβολή της γεωργικής παραγωγής της χώρας στο ελληνικό ΑΕΠ έχει αυξηθεί, κυρίως λόγω της κατάρρευσης της συνολικής εθνικής παραγωγής. Σε σχέση με το συνολικό ΑΕΠ, ο γεωργικός τομέας έχει επιδείξει αντικυκλική συμπεριφορά. (...) Το 2013 το μερίδιο της γεωργίας στο Ελληνικό ΑΕΠ ήταν 5,2%, αυξημένο από το 4,1% του 2009, ενώ το συνολικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε την ίδια περίοδο κατά περισσότερο από 20%. Πρόκειται για ένα πολύ θετικό χαρακτηριστικό της Ελληνικής γεωργίας εν συνόλω, και πρέπει να εξεταστεί και να αξιοποιηθεί μιας και μπορεί να αποτελέσει μια από τις κινητήριες δυνάμεις για την μελλοντική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας».*

Η Χριστίνα Σακελλαρίδη, Πρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων είναι σαφής: « Το 2016 έκλεισε με ένα νέο ρεκόρ για τις εξαγωγές (χωρίς τα πετρελαιοειδή). Η κατάρριψη αυτού του ρεκόρ κατέστη εφικτή χάρη στις επιδόσεις των εξαγόμενων αγροτικών προϊόντων, που αυξήθηκαν κατά 7,6% στα 5,6 δις. ευρώ (από 5,2 δις. το 2015). Οι αγροτικές εξαγωγές αντιστοιχούν, πλέον, στον στόχο των πολυθρύλητων πλεονασμάτων, δηλαδή στο 3,5% του ΑΕΠ της χώρας».

Αν λοιπόν δεχτούμε ότι αναγνωρίζουμε τον στόχο, δηλαδή την ολόπλευρη επένδυση στη φυτική και ζωική παραγωγή, καθώς δεχόμαστε ότι ο πρωτογενής τομέας μπορεί να αναδειχθεί σε αναπτυξιακό καταλύτη της εθνικής οικονομίας, τότε η επόμενη ερώτηση είναι: *ποιοι και πόσοι είναι οι Έλληνες αγρότες; Ποιοι είναι οι επαγγελματίες οι οποίοι θα κληθούν να κάνουν πράξη τον αναπτυξιακό σχεδιασμό της υπαίθρου;*

Η απάντηση στο ερώτημα αποτελεί μια μεγάλη δοκιμασία της στατιστικής, της κοινωνιολογίας και των πολιτικών επιστημών. Στο ένθετο περιοδικό της Καθημερινής, AGRICOLA, μόλις τον Οκτώβρη του 2016 (τεύχ. 11), η συντάκτρια Ρούλα Σαλούρουδ παρουσίασε με ακρίβεια τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την απασχόληση σε γεωργία, δασοκομία, αλιεία. Σύμφωνα λοιπόν με αυτά τα στοιχεία, το 1995 είχαμε 758.787 αγρότες. Στην εικοσαετία που μεσολάβησε, το 2015, οι αγρότες είχαν μειωθεί στους 481.744.

Πίνακας 1. Μεταβολή Του Αριθμού Των Γεωργών Ηλικίας Έως 44 Ετων Μεταξύ 2007 & 2013

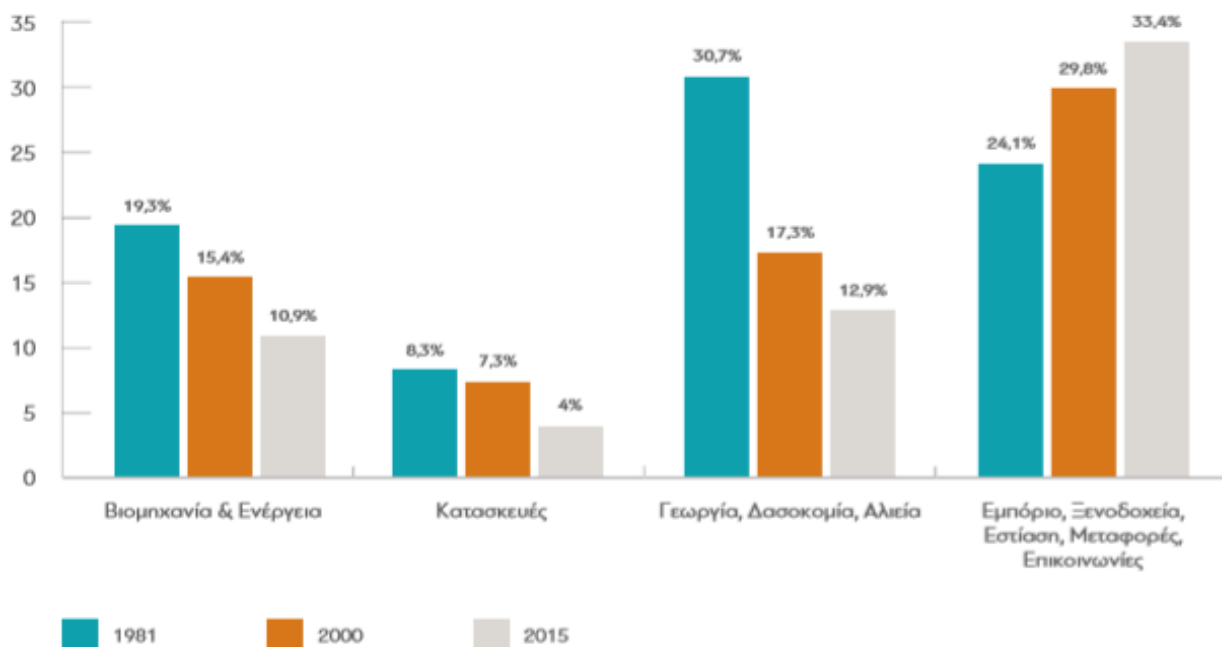
	Αριθμός Γεωργών Ηλικίας Έως 44 Ετών		Μεταβολή Μεταξύ 2007-2013
	2007	2013	
Ελλάδα	188.470	141.220	-47.250
Ισπανία	216.810	158.620	-58.190
Γαλλία	167.220	131.970	-35.250
Ιταλία	231.970	155.690	-76.700
Πολωνία	808.330	512.690	-295.640
Ρουμανία	638.490	676.770	38.280

Πηγή: Eurostat - Περιοδικό *Agrenda*, Αρ. Φύλλου 607, 8/7/2017.

Στο ερώτημα της διαNEΟσις στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης τον Μάιο του 2017 για το ίδιο θέμα, «πόσοι είναι οι Έλληνες αγρότες σήμερα», η επίσημη

απάντηση είναι «274.000». Η διαφορά προκαλεί τρόμο. Πώς γίνεται να εξαφανίστηκαν μέσα σε μόλις δύο χρόνια, 207.744 Έλληνες αγρότες;

Γράφημα 1. Η Απασχόληση Σε Κύριους Τομείς Οικονομικής Δραστηριότητας (%)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή - Περιοδικό Agrenda, Αρ. Φύλλου 590, 4/3/2017.

Η απάντηση είναι πως απλώς άλλαξε ο νόμος και κατ' επέκταση άλλαξαν και οι στατιστικές. Σύμφωνα με το άρθρο 65 του νόμου 4389/16, ως «κατά κύριο επάγγελμα αγρότης» (ΚΕΑ) αναγνωρίζεται πλέον εκείνος του οποίου τα εισοδήματα προέρχονται τουλάχιστον κατά 50% από αγροτική πηγή και αφιερώνει τουλάχιστον το 30% του εργάσιμου χρόνου του σε αγροτικές δραστηριότητες. Ο νόμος άρχισε να εφαρμόζεται από 1/1/2017 και έχει ως αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν όλες οι συναφείς καταμετρήσεις.

Αν οποιοσδήποτε πολίτης διατηρεί αμφιβολία ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας –και η βασική αιτία της χρεοκοπίας της- είναι το ασφαλιστικό, παρακαλείται να μελετήσει προσεκτικά τα στοιχεία στο Γράφημα 2. Είναι πιθανόν αυτά τα στοιχεία να δημοσιεύονται για πρώτη φορά, καθώς έχουν τύχει πρόσφατης ειδικής επεξεργασίας και διασταυρώσεων, λόγω ένταξης του ΟΓΑ στον ΕΦΚΑ. Δεν χρειάζεται να κανείς να είναι ειδικός για να διαπιστώσει ότι είναι αδύνατο αυτή η

αναλογία ασφαλισμένων και εισφορών να καλύψει τις ωριμάνσεις των συνταξιοδοτικών δαπανών.

Υπάρχει, δε, και το εξής ενδιαφέρον σημείο: Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πάσης φύσεως ευρωπαϊκές αγροτικές επιδοτήσεις και ενισχύσεις στην Ελλάδα χορηγούνται σε 719.000 δικαιούχους. Επομένως, με απλή αφαίρεση των 274.000 ΚΕΑ από τις 719.000, εμφανίζονται 445.000 αποδέκτες κοινοτικών ενισχύσεων, οι οποίοι δεν αναγνωρίζονται ούτε καταγράφονται ως «κατά Κύριο Επάγγελμα Αγρότες». Ούτε «χομπίστες» είναι όμως. Αυτοί οι 445.000 εισοδηματίες της γης, ορίζουν μια ταξικά ασαφή επικράτεια.

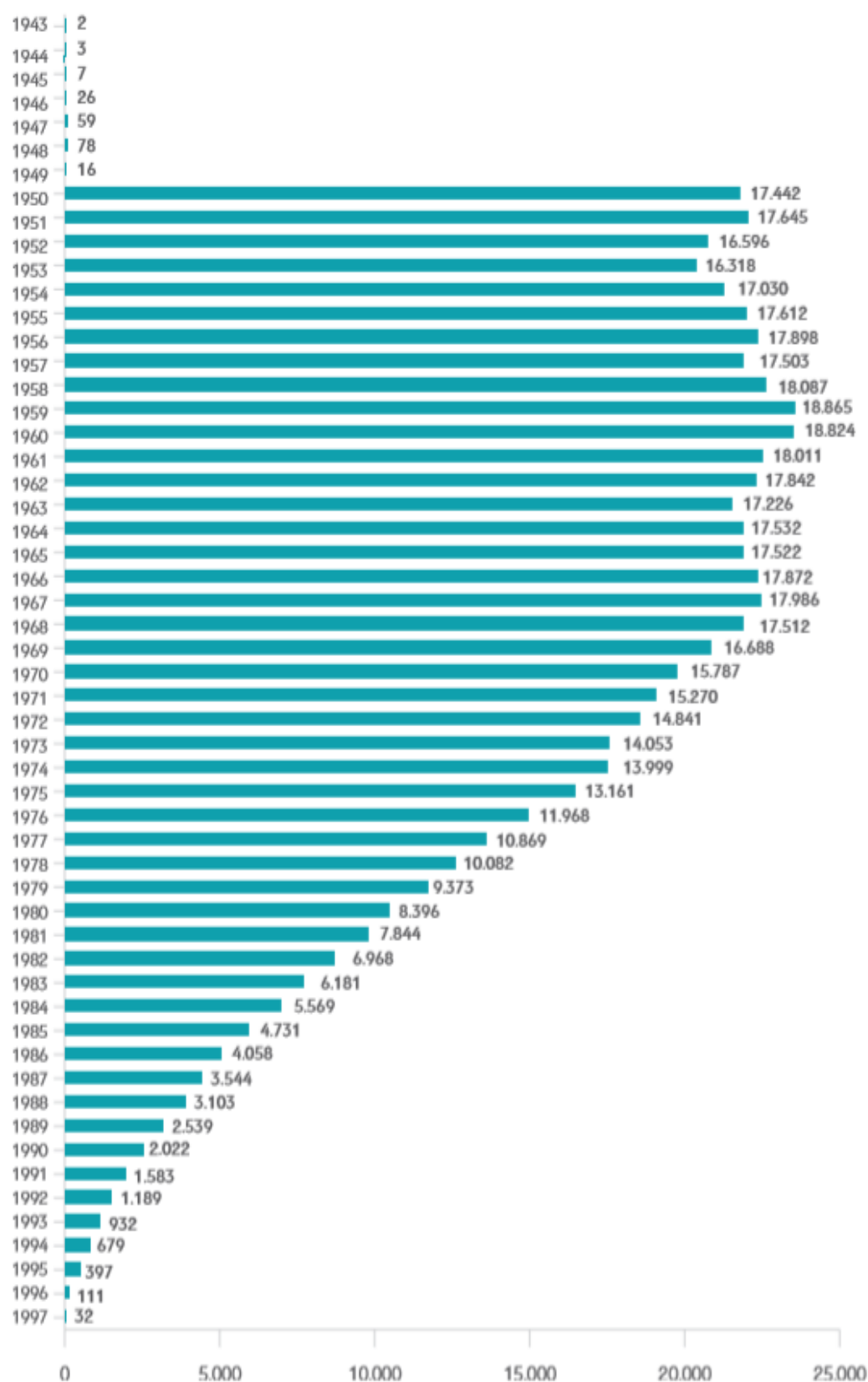
Θα έχουμε -επομένως- για μακρό διάστημα, αγρότες «πολλών ταχυτήτων», όπως δείχνουν οι αντιφάσεις των στοιχείων, όχι μόνον μεταξύ υπουργείων (Αγροτικής Ανάπτυξης και Εργασίας) αλλά και στις στατιστικές των ίδιων των υπουργείων ανάμεσα τους. Έτσι όμως, αντιφατικά, «πολυσθενώς» και «πολυλειτουργικά» διαμορφώθηκε ο αγροτικός χώρος κατά την ιστορική του εξέλιξη, ιδίως τις τελευταίες δεκαετίες. Έτσι κοπιαστικά και αντιφατικά επίσης, οι ηγεσίες και οι υπηρεσίες του ελληνικού κράτους προσπαθούν (εξωτερικά τουλάχιστον) να ξεκαθαρίσουν το τοπίο, να προσαρμοστούν στις ευρωπαϊκές οδηγίες αλλά, φαίνεται, ότι πολλοί εξ αυτών προσπαθούν ταυτοχρόνως (όσο μπορούν) να διαφυλάξουν τις ελληνικές «ιδιαιτερότητες».

5.3 Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα

Η ιδιαίτερη αντοχή που επέδειξε στην κρίση ο αγροτικός τομέας και η αύξηση του μεριδίου του στις εξαγωγές αποδόθηκαν από πολλούς σε ένα ρεύμα «επιστροφής στη γη» που υποτίθεται ότι έλαβε χώρα την τελευταία δεκαετία.

Όμως, μια απλή σύγκριση όλων των μορφών στατιστικής αποτύπωσης αποδεικνύει ότι δεν σημειώνεται καμιά ιδιαίτερη «επιστροφή στη γη» την τελευταία δεκαετία. Οι εισροές-εκροές είναι μηδενικού αθροίσματος. Όμως, η επίσημη καμπύλη των ασφαλισμένων κατ' έτος στον ΟΓΑ καταρρέει με ανατριχιαστικούς ρυθμούς. Συγκεκριμένα, προσέξτε στο παρακάτω Γράφημα ότι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ με έτος γέννησης το 1997 εμφανίζονται μόλις τριάντα δύο (32) αγρότες!

Γράφημα 2. Αριθμός Εν Ενεργεία Αυτοτελώς Ασφαλισμένων Στον Πρωτογενή Τομέα Ανά Έτος Γέννησης Το Α' Εξάμηνο Του 2016

Τι συμβαίνει επομένως; *Αν είναι ένας «αστικός μύθος» η επιστροφή στη γη, τότε πώς εξηγούνται τα τόσο θετικά αποτελέσματα (συγκριτικά, έστω, με την κατάρρευση άλλων τομέων), στην αγροτική παραγωγή;*

Η απάντηση βρίσκεται στο γεγονός ότι στον αγροτικό χώρο, όπως ακριβώς και στον χώρο των νεοφυών επιχειρήσεων, πνέει ένας διαφορετικός άνεμος. Μπορεί να μην υπάρχει ποσοτική στατιστική μεταβολή στον αγροτικό πληθυσμό, υπάρχει όμως μια αισθητή ποιοτική μεταβολή σε όσους νέους προσέρχονται στις τάξεις του, αλλά και στις συμπεριφορές ενός αρκετά σημαντικού «παραδοσιακού» τμήματός του.

Ο Έλληνας αγρότης, ειδικότερα ο νέος, συνειδητοποιεί ότι τελείωσε μια ολόκληρη περίοδος κατά την οποία εισέρρευσαν στη χώρα 160 δισεκατομμύρια ευρώ από τις κοινοτικές χρηματοδοτήσεις και ακόμη περισσότερα από αναπτυξιακά δάνεια των ευρωπαϊκών φορέων όπως της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ), η μερίδα του λέοντος των οποίων πήγε στον αγροκτηνοτροφικό τομέα. Και γνωρίζει καλά ότι τα 6 δισ. της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 είναι η τελευταία ευκαιρία.

Έπειτα, δημιουργούνται και εδραιώνονται αγροτικές επιχειρήσεις απόλυτα σύγχρονες σε όλα τα αγροτικά προϊόντα, στα δημητριακά, στα κηπευτικά, σε δυναμικές δενδρώδεις καλλιέργειες, όπως το αμύγδαλο, το καρύδι κτλ. Γίνονται διαρκείς πειραματισμοί σε ανθεκτικότερες και ποιοτικότερες ποικιλίες σε «δεδομένα» προϊόντα, όπως οι φράουλες. Εταιρείες όπως η APIVITA και η Korres έδωσαν αποφασιστική ώθηση στην καλλιέργεια αρωματικών και θεραπευτικών φυτών και βοτάνων. Στη μελισσοκομία κάθε χρόνο προστίθενται μονάδες υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών σε όλη την επικράτεια. Αντίστοιχη διαδρομή έχει η αμπελοκαλλιέργεια και η θαυμαστή ελληνική οινοποιία. Υπάρχουν φάρμες με αγελάδες που θρέφονται με απολύτως βιολογικές ζωοτροφές. Ιδρύονται συνεχώς πρότυπες μονάδες αιγοπροβατοτροφίας και αναδεικνύονται πολλές, εξαιρετικές, μικρές και μεγάλες τυροκομικές μονάδες σε όλη την επικράτεια.

Δεν υπάρχει τομέας στη φυτική και ζωική παραγωγή στον οποίο να μη διαθέτουμε μονάδες-πρότυπα για τους υπόλοιπους παραγωγούς και μονάδες-διαφήμιση των προϊόντων και της χώρας στο εξωτερικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι όλο και συχνότερες βραβεύσεις ελληνικών ελαιόλαδων σε ευρωπαϊκές και διεθνείς εκθέσεις και διαγωνισμούς.

Μπορεί λοιπόν να είναι «αστικός μύθος» η επιστροφή στη γη, υπάρχει όμως μια νέα δημιουργική πραγματικότητα στην ελληνική ύπαιθρο, τόσο στη φυτική όσο και στη ζωική παραγωγή. Μια νέα πραγματικότητα στηριγμένη σε μια παλιά αλήθεια, ότι η κρίση φέρνει στην επιφάνεια αρετές, δυνατότητες, ικανότητες, τις οποίες η ευημερία με δανεικά είχε αδρανοποιήσει: καινοτομία, ανταγωνιστικότητα, εξωστρέφεια, ποιότητα. Άλλο ερώτημα που γεννάται είναι: *Αποτελεί αυτή η αλλαγή πλειοψηφικό ρεύμα;*

Όχι ακόμα. Η τελική απάντηση θα δοθεί στην πράξη. Με κορυφαία δοκιμασία στο πεδίο της πράξης που θα κρίνει την επικράτηση ή τον μαρασμό των νέου τύπου συνεταιρισμών που αναπτύσσονται τα λίγα τελευταία χρόνια στην ελληνική ύπαιθρο. Γιατί χωρίς ισχυρούς συνεταιρισμούς η ελληνική γεωργία και κτηνοτροφία δεν έχουν μέλλον, όσο φιλότιμα κι εάν εργαστούν οι μεμονωμένοι αγρότες και κτηνοτρόφοι, ακόμα και αν «τρέχουν» τις αγροτικές επιχειρήσεις τους με τους καλύτερους όρους διαχείρισης. Επειδή τελικά, όπως δείχνει η εμπειρία σε Ευρώπη και Αμερική, ισχυρός και ανταγωνιστικός πρωτογενής τομέας προϋποθέτει συνέργειες και δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Την τελευταία εικοσιπενταετία, στη διάρκεια της οποίας είχαμε στην Ελλάδα τον μαρασμό και τον θάνατο των κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών, στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ αναπτύχθηκαν είκοσι διαφορετικοί τύποι αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, οι οποίοι κυριάρχησαν στον κύκλο της παγκόσμιας αγροτικής οικονομίας, όπως ανέφερε ο Κ. Ηλιόπουλος.

Ωστόσο, για να γίνει κατανοητή η διαφορά κλίμακας, ας κάνουμε μια σύγκριση. Η μεγαλύτερη ελληνική συνεταιριστική επιχείρηση, η ΠΙΝΔΟΣ, έχει 500 μέλη και ελέγχει το 30% της συνολικής αγοράς πτηνοτροφικών προϊόντων στην Ελλάδα, με ετήσιο κύκλο εργασιών 200 εκατ. ευρώ. Μια «αντίστοιχη» για τα ευρωπαϊκά δεδομένα συνεταιριστική επιχείρηση, η Danish Agro, που ιδρύθηκε το 1901, έχει 10.500 αγρότες-μετόχους (στην ιστοσελίδα της τους ανεβάζει σε 12.000), απασχολεί 5.000 εργαζόμενους, έχει επεκτείνει την δραστηριότητα της σε 16 χώρες και σε έξι διαφορετικούς τομείς αγροτικής δραστηριότητας, και έχει ετήσιο κύκλο εργασιών 24.1 δισ. δανέζικες κορώνες, δηλαδή πάνω από 3,2 δισ. ευρώ (2014). Κι αυτό σε μία χώρα με τον μισό πληθυσμό της Ελλάδας.

Θεωρείται βέβαιο ότι η επόμενη προγραμματική περίοδος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) θα υποστεί ριζικές μεταβολές κατεύθυνσης στις χρηματοδοτήσεις

αλλά και στα περιεχόμενα (έμφαση στη γεωργία ακριβείας, στην αειφορία, το αποτύπωμα άνθρακα και νερού, στην αλλαγή υποδείγματος στις μεθόδους λίπανσης και φυτοπροστασίας κτλ). Τι σημαίνει αυτό το καθιστά σαφές η παρέμβαση του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου:

«Το πλαίσιο του μέλλοντος είναι: Η ανάπτυξη της υπαίθρου πρέπει να είναι BIG. Β σημαίνει βιοποικιλότητα-βιοοικονομία. Ι σημαίνει καινοτομία και επένδυση (Innovation-Investment). G σημαίνει νέα γενιά (Generation) και πράσινη οικονομία (Green Economy).»

Φιλ Χόγκαν, Ευρωπαίος Επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης

5.4 Οι Συνεταιρισμοί νέου τύπου

Εάν ανατρέξουμε στα στοιχεία του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, ή της Τράπεζας Πειραιώς ή σε συζητήσεις με ειδικούς και συνεταιριστικά στελέχη, σχηματίζει κανείς την ίδια εντύπωση, ότι «ως μια βροχή», απ' άκρο σ' άκρο της Ελλάδας, είτε αναπτύσσονται οι νέοι συνεταιρισμοί, είτε διαμορφώνονται επιχειρηματικά clusters. Ορισμένες φορές, οι νέου τύπου συνεταιρισμοί εισήγαγαν μόνοι τους καινοτομίες, πριν αυτές υιοθετηθούν από τους κεντρικούς αναπτυξιακούς φορείς. Για παράδειγμα ο ΘΕΣγη στη Λάρισα, άσκησε συμβολιακή πρακτική δυο χρόνια πριν την εφαρμοστεί η Τράπεζα Πειραιώς.

Το πιο χαρακτηριστικό κοινό στοιχείο αυτών των πρωτοβουλιών αποτυπώνεται στην επιλογή των επιχειρηματικών και όχι κρατικοδίαιτων συνεταιρισμών συνοδευόμενων από μια αξιοποίηση της παράδοσης σε συνδυασμό με την ορμή στην καινοτομία, την εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων γεωργίας ακριβείας ή κτηνοτροφίας και γαλακτοκομίας αυστηρών ποιοτικών προδιαγραφών. Καλλιέργειες και προϊόντα βιολογικά, ιδιαίτερη προσοχή στην διαχείριση των υδάτων και κάθε μορφής φυσικών πόρων. Εξωστρέφεια και ανταγωνιστικότητα, προσεκτική παρακολούθηση των ευρωπαϊκών πρακτικών, προσπάθειες συνεργασίας με τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ – όλο και πιο συχνές, όλο και πιο επιτυχείς. Αυτές είναι, άλλωστε, οι επιλογές των νέων συνεταιρισμών στην πρωτογενή παραγωγή.

Από τις εκατοντάδες πρωτοβουλίες σε όλη την Ελλάδα, η επιλογή που ακολουθεί είναι απολύτως τυχαία. Αλλά αξίζει να προσεχθεί η κοινότητα των χαρακτηριστικών σε ένα τόσο τυχαίο δείγμα.

Η ομορφιά των νέων συνεταιρισμών αρχίζει από τη γεωγραφική διασπορά. Στις Πρέσπες θα βρείτε τις εγκαταστάσεις του Αγροτικού Συνεταιρισμού Φασολοπαραγωγών Εθνικού Δρυμού Πρεσπών Πελεκάνος. Τα τριάντα μέλη του διαχειρίζονται το 50% των περιήμων φασολιών Πρεσπών (που διαθέτουν και Προστατευμένη Γεωγραφική Ένδειξη) και με ετήσιο κύκλο εργασιών 4 εκατ. ευρώ.

Λίγο πιο κεί τα 150 μέλη του Αγροτικού Κτηνοτροφικού Συνεταιρισμού Βοίου Κοζάνης, καλλιεργούν σιτηρά αλλά και ίδρυσαν πρότυπο τυροκομείο με την περιήμη φέτα ΠΟΠ. Αξίζει να σημειωθεί, ότι, όπως συμβαίνει στους περισσότερους νέου τύπου συνεταιρισμούς, έχουν επεκτείνει τις συνεργασίες τους με παραγωγούς στις όμορες περιοχές της Καστοριάς, Φλώρινας και Γρεβενών.

Ο Συνεταιρισμός Βοσκών Λιβαδίου Ολύμπου που ξεκίνησε το 2007 έχει σήμερα 16 μέλη, διαθέτει 60.000 αιγοπρόβατα, παράγει έξι διαφορετικά γαλακτοκομικά επώνυμα προϊόντα «Βοσκός». «Το 2016 παραγάγαμε 800 τόνους αιγοπρόβειο γάλα και φτιάξαμε, στο δικό μας τυροκομείο, 250 τόνους φέτας», τονίζει ο Πρόεδρος του Συνεταιρισμού, Τάσος Αντωνίου. Πέρα από την ελληνική αγορά, εξαπλώνεται στη Γερμανία, στη Γαλλία, στο Βέλγιο, ενώ ετοιμάζει επέκταση, με νέα τυροκομική μονάδα μεγαλύτερης παραγωγικότητας.

Στην Καρδίτσα, τα 64 μέλη του Αγροτικού Συνεταιρισμού Παραγωγών Στέβιας, δημιούργησαν μέσα σε τρία χρόνια, σε συνεργασία με το ΤΕΙ Θεσσαλίας, με ελληνική ερευνητική τεχνογνωσία αιχμής με υπεύθυνο τον καθηγητή Κωνσταντίνο Πετρωτό, την πρώτη σε ευρωπαϊκό έδαφος καθετοποιημένη βιομηχανική μονάδα, στο Φανάρι Μουζακίου, η οποία θα παράγει γλυκοζίτες στεβιόλης με εκχύλιση ξερών φύλων.

Λίγο πιο κάτω, στη Λαμία, το 2012, 87 καλλιεργητές καπνού αποφάσισαν να αλλάξουν κατεύθυνση, καλλιεργώντας στέβια, δημιουργώντας τον συνεταιρισμό Stevia Hellas. Προσδιόρισαν καταστατικά ότι ακολουθούν τον «Συνεταιρισμό - Επιχειρηματικό Μοντέλο». Σήμερα το προϊόν τους “LA MIA STEVIA”, εξάγεται σε

Ευρώπη, Ασία, Αμερική. Ταυτόχρονα, υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας με τη Green Cola, με στόχο την παροχή πρώτης ύλης, όσο και τη συνεργασία στην έρευνα.

Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Πυργετού αποφάσισε τον Φεβρουάριο του 2017 τη ρωμαλέα αναδιάρθρωση του και περιέλαβε στους κόλπους του συνολικά 300 παραγωγούς ακτινιδίου της περιοχής του Δέλτα του Πηνειού. Στόχος είναι να σπάσουν την κυριαρχία των εμπόρων και την «χύμα» διάθεση των προϊόντων τους, και να δημιουργήσουν ταυτότητα «Ακτινίδιο Πυργετού», καθώς θεωρούν ότι διαθέτουν –και στις τρεις ποικιλίες ακτινιδίων που καλλιεργούν- υψηλής ποιότητας, διακριτά προϊόντα.

Στην Ιεράπετρα το 2001 ιδρύθηκε ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ανατολή. Από το 2009 αναγνωρίστηκε ως Ομάδα Παραγωγών, με 200 μέλη. Η παραγωγή νωπών κηπευτικών σε θερμοκηπιακές καλλιέργειες πραγματοποιείται με σύστημα ολοκληρωμένης διαχείρισης και έξι διαφορετικές πιστοποιήσεις ποιότητας, με ιχνηλασιμότητα κάθε προϊόντος από το αγροτεμάχιο ως την τελική συσκευασία. Οι επιστημονικές μέθοδοι καλλιέργειας δημιουργούν μέση ετήσια αύξηση παραγωγής της τάξεως του 12%.

Μια ομάδα ανήσυχων παραγωγών, εμπνεύστηκε και πείστηκε να στραφούν στη φύτευση ροδώνων, στη θέση των παραδοσιακών τους καλλιέργειών. Ρόλο έπαιξε και ο γεωτεχνικός Νικόλας Παπακωνσταντίνου, αλλά και η κοινοτική χρηματοδότηση. Έτσι, ο παλαιός Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραγωγών Κηπευτικών Αγίου Αθανασίου Δράμας το 2012 πραγματοποίησε την πρώτη του σοδειά ροδιού. Σήμερα, 958 παραγωγοί από όλη την Ελλάδα καλλιεργούν 10.000 στρέμματα με ροδιές, που απορροφά στο σύνολο του ο ΑΣΟΠ Δράμας «Το ελληνικό ρόδι». Τα προϊόντα του εξάγονται ήδη στην βόρεια και κεντρική Ευρώπη, Γαλλία, Σουηδία, Γερμανία, ενώ προετοιμάζεται το άνοιγμα στην αγορά των ΗΠΑ και σε αραβικές χώρες.

Στο Ηράκλειο της Κρήτης, τον Μάιο του 2014, 35 παραγωγοί ροδιών από όλη την Κρήτη ενώνονται στον Αγροτικό Συνεταιρισμό Ροδοπαραγωγών Κρήτης «Το Κρητικό Ρόδι». Αναπτύσσονται ραγδαία και ήδη στις πρότυπες εγκαταστάσεις του συνεταιρισμού στην Φοινικιά Ηρακλείου συγκεντρώνουν και μεταποιούν τα προϊόντα τους –φυσικό χυμό ροδιού, μαρμελάδα, σιρόπι αλλά και ρογδορακί και κρητική τσικουδιά από φυσικό χυμό ροδιού.

Για πολλά χρόνια οι υπερτροφές (super foods) ήταν ένα αποκλειστικά εισαγόμενο είδος στη χώρα μας. Μια δημιουργική παρέα στην Καρδίτσα άρχισε να σκέφτεται από το 2007 ανάποδα. «Πρώτα σκεφθήκαμε τι μπορούμε να πουλήσουμε, μετά πώς θα το φτιάξουμε και τέλος είπαμε «πάμε να το παράγουμε», θυμάται ο γεωπόνος Γιάννης Γαλάτουλας, η «ψυχή» και πρώτος πρόεδρος του Συνεταιρισμού Εύκαρπον Hellenic Superfoods, που πήρε μπρος το 2011-12. «Σκεφθήκαμε να αντιμετωπίσουμε το θέμα με καθαρά επιχειρηματικά κριτήρια» συμπληρώνει ο κ. Γαλάτουλας. Σήμερα, 120 παραγωγοί παράγουν 24 κωδικούς καινοτόμων προϊόντων, αρώνια, ιπποφαές, μύρτιλλο, γκότζι μπέρι. Στη Ματαράγκα Καρδίτσας βρίσκεται το υπερσύγχρονο εργοστάσιο του συνεταιρισμού και οι εξαγωγές είναι το επόμενο μεγάλο βήμα του σχεδιασμού τους.

Το Δεκέμβρη του 2012 στην Λάρισα 331 παραγωγοί ίδρυσαν τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Τοματοπαραγωγών ΘΕΣΤΟ. Σήμερα αριθμεί 400 μέλη που αντιπροσωπεύουν το 30% της συνολικά παραγόμενης βιομηχανικής ντομάτας στην Ελλάδα.

Τα προαναφερθέντα αποτελούν μόνο κάποια ενδεικτικά παραδείγματα. Για να δώσουμε μια βαθύτερη και πληρέστερη εικόνα αυτών των νέας γενιάς συνεταιριστικών προσπαθειών, ας μελετήσουμε καλύτερα έξι συγκεκριμένα παραδείγματα από όλη τη χώρα.

5.4.1 Συνεταιρισμός Πήγασος

Στον χώρο των συνεταιρισμών νέου τύπου ένας από τους συνεταιρισμούς που αναφέρεται ως υπόδειγμα στους κύκλους της επιχειρηματικότητας από όλη την Ελλάδα είναι ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Πήγασος 7 GRAPES, Κιάτο Κορινθίας και ο ιδρυτής και Πρόεδρος του Συνεταιρισμού Μάρκος Λέγκας.

Ο Μάρκος Λέγκας και έξι παραγωγοί συμμερίστηκαν το όραμα και θεμελίωσαν τους “magnificent seven” στην Στιμάγκα Κορινθίας. Το 2009-10 οριστικοποιήθηκε το συνεταιριστικό σχήμα του Πήγασου με 56 μέλη.

Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, που «τρέχει» στον Πήγασο τα πρότυπα ερευνητικά του προγράμματα τον αξιολογεί ως πρότυπο συνεταιρισμό, το ίδιο και η γνωστή

φαρμακοβιομηχανία Bayer, που εφαρμόζει στον Πήγασο τις πιο προηγμένες μεθόδους βιολογικών καλλιεργειών, το ίδιο και τα μεγαλύτερα και απαιτητικότερα σούπερ μάρκετ της Αγγλίας όπου εξάγει την παραγωγή του.

Η ποιότητα συνδέεται και με οικονομική επιτυχία προς όφελος όχι μόνον των 56 συνεταιριστών-μελών, αλλά ενός τεράστιου δικτύου ανθρώπων που συμβάλουν στις εργασίες του. Χωρίς ίχνος δανεισμού ή επιβαρύνσεις, ο Πήγασος έχει κύκλο εργασιών άνω των 5 εκατ. ευρώ ετησίως και σταθερά επεκτείνεται.

Ο συνεταιρισμός διαθέτει μετεωρολογικούς σταθμούς και ειδικά drones ώστε κάθε παραγωγός να ενημερώνεται απευθείας στον υπολογιστή του για το μικροκλίμα, τη θερμοκρασία, την υγρασία κτλ. στον αμπελώνα του. Τα μέλη περνάνε από συνεχή εκπαίδευση για όλα τα στάδια και τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας.

Θέμα-κλειδί για τον συνεταιρισμό είναι ο έγκαιρος προγραμματισμός. Από το πλάνο κοστολόγησης, την προμήθεια αγροεφοδίων κτλ. για τη μείωση του κόστους, όπως επίσης και για την εμπορική πολιτική. Συνήθως η παραγωγή είναι προπωλημένη από τον προηγούμενο χρόνο, ώστε να υπάρχει ασφάλεια και άνεση προγραμματισμού. Σταθερή αρχή του συνεταιρισμού είναι να επιδιώκεται η προμήθεια κάθε είδους αγροεφοδίων ή ειδών συσκευασίας, με ανοιχτές μεν διαγωνιστικές διαδικασίες αποκλειστικά από ελληνικές εταιρείες

Ένα πρόσθετο στοιχείο που προσδίδει στον συνεταιρισμό την ιδιαίτερη δυναμική του, αλλά δημιουργεί και προσκόμματα στη διεύρυνση του είναι η εξ' αντικειμένου διαρκής αξιολόγηση, την οποία υφίσταται κάθε παραγωγός-μέλος. Αυτό είναι κάτι απολύτως ξένο στην παραδοσιακή κουλτούρα της υπαίθρου και υπάρχει και μια πρόσθετη δυσκολία: αυτός ο μηχανισμός σύγκρισης, που δημιουργεί εσωτερικές ανισότητες σε έναν συνεταιρισμό, δεν είναι πάντα αποτέλεσμα μόνον της εργασίας και της φροντίδας του παραγωγού σε σύγκριση με κάποιον άλλο. Πολλές φορές η διαφορά στην απόδοση, οφείλεται στην ποιότητα του εδάφους, στην υγρασία του, στον προσανατολισμό του κτήματος κτλ.

Αν οποιοσδήποτε Έλληνας βρεθεί σε οποιοδήποτε μεγάλο αγγλικό σούπερ μάρκετ, θα βρει στους πάγκους των επιτραπέζιων σταφυλιών τα περίφημα «7 Grapes». Είναι ωραίο το συναίσθημα να γνωρίζει κάποιος ότι είναι τόσο υψηλή η τυποποίηση και τόσο βέβαιη η ποιότητα των ελληνικών επιτραπέζιων σταφυλιών, ώστε φεύγουν από

την Ελλάδα και σε τρεις μέρες βρίσκονται στο ράφι, έχοντας ήδη από το Κιάτο, σε κάθε συσκευασία τυπωμένη τιμή ακόμα και σε αγγλικές λίρες.

5.4.2 Συνεταιρισμός Θεσ Γάλα

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Θεσσαλία και η Λάρισα δείχνουν να κερδίζουν την πρωτοπορία στις καινοτόμες ατομικές αγροτικές επιχειρήσεις, σε επιχειρηματικά clusters στον αγροτικό χώρο και στους συνεταιρισμούς νέας γενιάς.

Στο επίκεντρο αυτής της νέας εποχής υψώνεται ο εμβληματικός γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός ΘΕΣγάλα με την ηγετική μορφή του Θανάση Βακάλη. Δίπλα του η δίδυμη εκδοχή του, ο γεωργικός Αγροτικός Συνεταιρισμός ΘΕΣγη.

Μέσα σε έξι χρόνια λειτουργίας ο ΘΕΣγάλα ελέγχει και διακινεί με πλήρη έλεγχο ποιότητας, το 10% του συνολικού παραγόμενου γάλακτος στη χώρα και ο ΘΕΣγη σε λιγότερα χρόνια έφτασε να καλλιεργεί με πρότυπο τρόπο, μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων σε 30.000 στρέμματα.

Η ομάδα του ΘΕΣγάλα και του ΘΕΣγη, έχουν πολύ καλή εικόνα των ευρωπαϊκών αντίστοιχων συνεταιρισμών. Τους επισκέπτονται συχνά και ενημερώνονται συστηματικά για τις τελευταίες τεχνολογικές καινοτομίες σε όλο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας και της εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων, αλλά το κυρίως γνώρισμα τους είναι η κοινή συνείδηση της συλλογικής επιχειρηματικότητας. Ο συνεταιρισμός γι' αυτούς είναι κάτι πολύ παραπάνω από εξασφάλιση καλής τιμής στις προμήθειες και ασφαλούς τιμής στη διάθεση του προϊόντος τους. Είναι κυρίως, το κοινό μέσο για τη δημιουργία εταιρικής παρουσίας κλίμακας, που θα επιτύχει δεσπύζουσα θέση στην αγορά

Ένα άλλο πρόσθετο χαρακτηριστικό είναι ότι στην περίπτωση του ΘΕΣγάλα στις αρχές του 2011 συμμετέχουν γύρω στους 100 παραγωγούς με τις 50 φάρμες και την καθημερινή παραγωγή 150 τόνων γάλακτος, που αποτελούν σήμερα τον συνεταιρισμό.

Γράφημα 5. Στοιχεία Για Την Αγελαδοτροφία Στην Ελλάδα Το 2016

Πηγή: Περιοδικό Agricola, Τεύχος Νο. 14, Ιανουάριος 2017

Κεντρικό τους σύνθημα ήταν από την πρώτη ημέρα το «Συνεταιριζόμαστε διαφορετικά». «Σκεπτόμαστε και δρούμε διαφορετικά» το προσδιορίζει ακόμα πιο συγκεκριμένα ο Θανάσης Βακάλης. *«Το μυστικό μας είναι η κοινή λογική. Κάναμε τα αυτονόητα, με απόλυτη ειλικρίνεια και διαφάνεια. Το ΔΣ δεν έχει μισθό για τα μέλη, ενώ όλα τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Πιστεύουμε στις συνέργειες. Πολλοί κλάδοι μπορούν να δημιουργηθούν και να ασχοληθούν γύρω από μάς».*

Το σίγουρο είναι ότι εμείς είδαμε δύο από αυτές τις συνέργειες. Στην πρώτη συνέργεια ένα παλικάρι, απόφοιτος του ΤΕΙ Φυτικής Παραγωγής, πειραματίζεται σε μια από τις φάρμες του ΘΕΣγάλα, σε έναν αρκετά μεγάλο στεγασμένο χώρο πάνω στην εναέρια υδροπονική παραγωγή ζωοτροφών, με σκοπό αν επιτύχει, να επεκτείνει τη δραστηριότητά του στήνοντας μια εταιρεία

Δεύτερη συνέργεια, η αξιοποίηση των κοπράνων από τις φάρμες για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος. Ιδιώτης μηχανικός κατασκεύασε την μονάδα, συλλέγει καθημερινά τις σβουινιές, και με το μεθάνιο παράγει ρεύμα, το οποίο πουλά στη ΔΕΗ.

Κυρίως όμως, ο συνεταιρισμός διακρίνεται για την τολμηρή του καινοτομία. Εγκατέστησε τα πρώτα ATM γάλακτος στη Λάρισα το 2013. Τώρα, με τη νέα επέκταση θα φτάσει τα 100 ATM σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Λάρισα ενώ προγραμματίζει επέκταση σε 60 νέα σημεία πώλησης σε όλη την Ελλάδα με franchise. Στη Λάρισα άρχισε πιλοτικά μια νέα υπηρεσία, ο «Γαλατάς της γειτονιάς».

Δέκα διανομείς, με ειδικούς ψυκτικούς θαλάμους στα παπάκια τους, ανταποκρίνονται σε τηλεφωνικές παραγγελίες άμεσης παράδοσης «κατ' οίκον» όλης της γκάμας των προϊόντων του ΘΕΣγάλα.

Πέρα από τις ετικέτες προϊόντων που επεξεργάζεται πια στο δικό του σύγχρονο εργοστάσιο και πουλά με το δικό του δίκτυο διανομής, ο συνεταιρισμός έχει συμβόλαια πώλησης τμήματος της παραγωγής του με τη ΦΑΓΕ, τη FrieslandCampina Hellas (ΝΟΥΝΟΥ), τη ΔΕΛΤΑ, την Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Λαμίας, τη ΤΡΙΚΚΗ, το Τυροκομείο Ιδρύματος Τοσίτσα. Το 2015 ο ΘΕΣγάλα είχε τζίρο 26 εκατ. ευρώ και ζημιές 1 εκατ. λόγω των νέων επενδύσεων αλλά και της πτώσης της τιμής του γάλακτος. Το 2016-17 προβλέπεται προ φόρων κερδοφορία, με αύξηση του κύκλου εργασιών κατά 15-20%.

5.4.3 Συνεταιρισμός Θεσ Γη

Ο Συνεταιρισμός ΘΕΣγη στην Λάρισα ηγείται από τον Πρόεδρο της Παναγιώτη Καλφούντζο. Ο Παναγιώτης Καλφούντζος, γεωπόνος ο ίδιος, είναι από τα ιδρυτικά στελέχη του ΘΕΣγη. Ξεκίνησε όταν ο Θανάσης Βακάλης του εξήγησε την ασφάλεια συνεργειών με την παραγωγή ζωοτροφών που βάσει συμβολαίου θα αγοράζονται από τον ΘΕΣγάλα. Ο συνεταιρισμός υπάρχει από τον Φεβρουάριο του 2013 και διαθέτει 72 μέλη σήμερα, που καλλιεργούν 30.000 στρέμματα. Ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων των συνεταιρισμών νέου τύπου είναι ότι τα ιδρυτικά στελέχη τους ανήκουν στην πιο ευνοημένη σχετικά ιδιοκτησιακή κατηγορία. Είναι ιδιοκτήτες εκατοντάδων στρεμμάτων ή φάρμας με εκατοντάδες αγελάδες ή κοπαδιών με χιλιάδες αιγοπρόβατα. Το γεγονός ότι οι εύποροι αγρότες ή κτηνοτρόφοι «βάζουν πλάτη» και ξεκινούν πρώτοι τον συνεταιρισμό, γίνεται ισχυρό κίνητρο εμπιστοσύνης για την ένταξη των μικρότερων παραγωγών.

Ο ΘΕΣγη δικαιώνει το σύνθημά του, που είναι το «Καλλιεργούμε το μέλλον». Ο συνεταιρισμός είναι μια ευέλικτη, αποτελεσματική, καινοτόμα επιχείρηση. Υπάρχει απόλυτη αίσθηση της αγοράς, της ανταγωνιστικότητας, της ποιότητας, της συνέπειας. Το μέλος γνωρίζει ότι θα έχει ένα πρότυπο σύστημα διαχείρισης υψηλών αποδόσεων στο χωράφι του, στον έλεγχο εδάφους, στη μείωση κόστους γεωργικών εφοδίων κατά 15% και σταθερή τιμή σε όποιο προϊόν έχει στραφεί καλλιεργητικά. Ο συνεταιρισμός ασκεί πρακτική συμβολαιακής γεωργίας με τον ΘΕΣγάλα και τον «Μπάρμπα Στάθη»

ενώ σχεδιάζει να μπει ο ίδιος στην αγορά φρέσκων συσκευασμένων κηπευτικών («Θες γη fresco»). Η γκάμα προϊόντων είναι εντυπωσιακή. Σκληρό σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι και μεταποίηση δύο τύπων αλεύρων. Ομάδα βάμβακος, ψυχανθών (τριφύλλι, βίκος, αρακάς), κηπευτικά, σκόρδο, σπανάκι, μπρόκολο.

Στον ΘΕΣγη είναι υπερήφανοι για τις συνεργασίες τους. Ανάμεσα τους, ο ΘΕΣγάλα, ο Γάλα Ελας, ο Αγροτικός Γαλακτοκομικός Συνεταιρισμός Καλαβρύτων, ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Σκόρδου Νέας Βύσσας. Ο ΘΕΣγη είναι πράγματι σιαμαίος αδελφός του ΘΕΣγάλα, με ένα χαρακτηριστικό κοινό γνώρισμα και των δυο τους: την απεραντοσύνη των στόχων τους.

5.4.4 Συνεταιρισμός Ελας και Θρακών Αμνός

Στη γεμάτη αντιφάσεις και ακατανόητη συλλογική συμπεριφορά μας ως λαός, πρέπει οπωσδήποτε να περιληφθεί το γεγονός, ότι ενώ είμαστε μια ευρωπαϊκή υπερδύναμη στον αριθμό των αιγοπροβάτων που διαθέτουμε, εισάγουμε μεγάλες ποσότητες κρέατος, γάλακτος και τυριών, ενώ το εισόδημα των παραγωγών είναι και χαμηλό και κυμαινόμενο κάθε έτος με εξαιρετικά ασταθή τρόπο, έτσι ώστε να καταγράφεται μια σαφώς φθίνουσα πορεία του τομέα.

Πίνακας 2. Βασικά Μεγέθη Αιγοπροβατοτροφίας στην Ελλάδα

	Προβατοτροφία		Αιγοτροφία	
	Αριθμός	Τάση	Αριθμός	Τάση
Αριθμός Εκμεταλεύσεων	91.273	↓	71.413	↓
Αριθμός Κεφαλών	9.356.144	↑	4.387.499	↓
Μέσο Κοπάδι	103	↑	61	↑
Εκμεταλεύσεις με 1-19 ζώα	52%	↑	62%	↓
Εκμεταλεύσεις με 20-99 ζώα	15%	↓	21%	↓
Εκμεταλεύσεις με > 100 ζώα	33%	↑	17%	↑

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή - Περιοδικό Επί Γης, Τεύχος Νο 04, Καλοκαίρι 2015.

Το αναφέρουμε ως άλλο ένα παράδοξο, γιατί η χώρα μας κατέχει τη δεύτερη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ό,τι αφορά τον συνολικό αριθμό γαλακτοπαραγωγών προβάτων και την τρίτη θέση όσον αφορά την ετήσια συνολική παραγωγή πρόβειου

γάλακτος, με περίπου 7,2 εκατ. πρόβατα και 705.000 τόνους πρόβειου γάλακτος αντίστοιχα (FAOSTAT 2013, Αθ. Γελασάκης, Ινστιτούτο Κτηνιατρικών Ερευνών). Ο καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Ιωσήφ Μπιζέλης εκτιμά μάλιστα, ότι τα πρόβατα είναι περίπου 9,5 εκατ. ενώ οι αίγες φθάνουν τα 4,5 εκατ. Υπολογίζει ότι η αιγοπροβατοτροφία στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει το 8% της συνολικής ακαθάριστης αξίας της γεωργικής παραγωγής και το 33% της συνολικής ακαθάριστης αξίας της ζωικής παραγωγής.

Σε μια επεξεργασία των στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών, ο Νίκος Λάμπας συμπυκνώνει: *«Η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τον “εθνικό” κτηνοτροφικό μας κλάδο. Τα αιγοπρόβατα αντιπροσωπεύουν το 48% της αξίας των ζώων που εκτρέφονται συνολικά στην Ελλάδα. Η παραγωγή αυτή προέρχεται από 95.000 κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις με προβατοειδή και 68.000 με αιγοειδή, οι οποίες, στην πλειονότητα τους, είναι οικογενειακής μορφής, προσφέροντας άμεση ή έμμεση απασχόληση σε εκατοντάδες χιλιάδες άτομα. Τα 4/5 αυτών των εκμεταλλεύσεων βρίσκονται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και αποτελούν κυρίαρχη ή και μοναδική πηγή εισοδήματος. Αυτή η αναντικατάστατη δύναμη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής συνεισφέρει σημαντικά και στο περιβάλλον. Η Ε.Ε., για παράδειγμα, υπολογίζει ότι μόνο η συμβολή του κλάδου στη διατήρηση του φυσικού τοπίου, αποτιμάται με 14,2 ευρώ το στρέμμα, ένα δημόσιο αγαθό που σπάνια αναγνωρίζεται. Παρά, όμως, την ευρύτερη σπουδαιότητα της, η αιγοπροβατοτροφία, με καθαρά οικονομικούς όρους, φθίνει. Η τάση αυτή καταγράφεται τόσο με την μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων και του ζωικού κεφαλαίου, όσο και με τις ποσότητες του παραγόμενου κρέατος, οι οποίες μειώθηκαν, συνολικά, κατά 27% την τελευταία πενταετία».*

Θα μπορούσαν να αναφερθούν δεκάδες και εκατοντάδες μελέτες, προτάσεις εθνικές και ευρωπαϊκές, για όλες τις όψεις του προβλήματος, από την πάχυνση των ζώων ως την έλλειψη εμπορικών εξαγωγικών δικτύων. Ωστόσο όλες οι έρευνες και όλες οι προτάσεις καταλήγουν σε μια κοινή βάση, σε μια κοινή αφετηρία: μόνο η δημιουργία συνεταιρισμών κλίμακας θα δώσει λύση και προοπτική, όπως έκανε η Φιλανδία ως εθνική απάντηση στη δική της οικονομική κρίση, στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Συναντήσαμε και παρουσιάζουμε δύο ομάδες αιγοπροβατοτρόφων, που ξεκινούν δυναμικά με τη δημιουργία επιχειρηματικών συνεταιρισμών που δρουν με ιδιωτικο-

οινομικά κριτήρια, για παραγωγή ανταγωνιστικών ποιοτικών προϊόντων: Τον Γάλα ελας στην Ελασσόνα και τον Θρακών Αμνός στο Διδυμότειχο.

Η Ελασσόνα έχει το προνόμιο να βρίσκεται στους πρόποδες του Ολύμπου. Αυτή η ιδιαιτερότητα συνέβαλε και στη μοναδικότητα της «φέτας Ελασσόνας» και στο γεγονός ότι πρόσφατα αναγνωρίστηκε και το «ΠΙΟΠ αρνάκι-κατσικάκι Ελασσόνας». Έτσι, τα μέλη του Συνεταιρισμού Αιγοπροβατοτρόφων Ελασσόνας Γάλα Ελας, έχουν διπλή στόχευση: και τη γαλακτοκομική-τυροκομική και την εισχώρηση στην αγορά κρέατος.

Τον Ιούνιο του 2012 αναγνωρίστηκε ο συνεταιρισμός ο οποίος έχει 93 μέλη, αλλά και 76 παραγωγούς-συνεργάτες, οι οποίοι παραδίδουν το γάλα τους στον συνεταιρισμό. Υπάρχει ένα σύνολο 101 μονάδων που ανεβάζουν την παραγωγή του συνεταιρισμού στους 7.000 τόνους ετησίως.

Προς το παρόν ο συνεταιρισμός μετρά προσεκτικά τα βήματα του. Κατοχυρώνει την κοινή λειτουργία και τα ποιοτικά κριτήρια στην παραγωγή. Έχει εμπεδώσει ότι η συλλογή και πώληση του γάλακτος γίνεται αποκλειστικά από τον συνεταιρισμό, ότι η προμήθεια των ζωοτροφών γίνεται με τους καλύτερους όρους και κάθε παραγωγός θα βρει τις ζωοτροφές στη μονάδα του, ενώ το γάλα διατίθεται στις καλύτερες δυνατές τιμές, χάρη σε μια ευρεία γκάμα συνεργασιών: ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΗ ΑΕ, AGROHELLAS, BIOZΩΚΑΤ ΑΕ, ΘΕΣγη, ΑΓΡΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ ΑΕ ΕΛ.ΒΙΖ.

Στην κατηγορία των «μεγάλων» κτηνοτρόφων ανήκει και ο Πρόεδρος Γιώργος Μηλιώνης, τρίτης γενιάς αιγοπροβατοτρόφος, απόφοιτος του ΤΕΙ Λάρισας. Στον συνεταιρισμό υπάρχουν τουλάχιστον πέντε απόφοιτοι πανεπιστημιακών σχολών ή ΤΕΙ, αλλά το χαρακτηριστικότερο κοινό γνώρισμα είναι ότι στη μεγάλη τους πλειοψηφία τα μέλη είναι τρίτης και δεύτερης γενιάς κτηνοτρόφοι.

Ο συνεταιρισμός όμως, έχει στραφεί αποφασιστικά στη σύνδεση του με τα ΑΕΙ. *«Η συνεργασία που έχουμε με την Κτηνιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας είναι στενή, σε διάφορα προγράμματα που μας αφορούν, όπως το πρόγραμμα Lactiment (για την ποιοτική βελτίωση του γάλακτος). Έχουμε επίσης τακτική συνεργασία και ενημερώσεις από καθηγητές της Κτηνιατρικής Σχολής Θεσσαλονίκης. Καθώς οι εξελίξεις τρέχουν με γοργούς ρυθμούς, δεν θέλουμε να μείνουμε στάσιμοι, επιβάλλεται να εξελισσόμαστε»*, υπογραμμίζει ο Γιώργος Μηλιώνης.

Τα γραφεία του Κτηνοτροφικού Συνεταιρισμού Νομού Έβρου Θρακών Αμνός βρίσκονται στο Διδυμότειχο. Πρόκειται για μια φιλόδοξη ένωση παραγωγών, εμπνευσμένη σε μεγάλο βαθμό από τον ΘΕΣγαλα, με τον οποίο άλλωστε βρίσκονται σε επαφή. Πεποίθηση της ιδρυτικής ομάδας είναι ότι πρέπει να υπάρξει μια τομή με το παρελθόν των κρατικοδίαιτων και κομματικά εξαρτημένων συνεταιρισμών. Τα ιδρυτικά μέλη επιμένουν στην ανεξαρτησία τους και αντιλαμβάνονται τον συνεταιρισμό ως μια επιχείρηση, η οποία οφείλει να κερδίζει τον χώρο της σε μια ανταγωνιστική αγορά με την ποιότητα της λειτουργίας της. Διευθύνων σύμβουλος είναι ο Κώστας Μπλιάτσος. Ο Θρακών Αμνός έχει 160 μέλη, εκ των οποίων οι 60 γιδοτρόφοι. Ίσως η μεγάλη παραγωγή γίδινου γάλακτος (1 εκατ. λίτρα ετησίως) να έχει καθοδηγήσει τη διαφοροποίηση της στρατηγικής τους. Φυσικά και διαθέτουν επιπλέον 1,5 εκατ. λίτρα πρόβειο γάλα .

Έτσι λοιπόν ο συνεταιρισμός, ολοκλήρωσε την εγκατάσταση του στο τυροκομείο στο Νεοχώρι, έξω από την Ορεστιάδα, όπου υπάρχει η δυνατότητα ημερήσιας επεξεργασίας 15 τόνων γάλακτος. Στη γραμμή παραγωγής μπαίνει η φέτα, το γίδινο τυρί και το γιαούρτι. Έχει προγραμματιστεί ώστε το αργότερο τον Δεκέμβριο να λειτουργήσει το πρώτο ATM γίδινου γάλακτος στην Αλεξανδρούπολη και αμέσως μετά στην Κομοτηνή. Τον Μάιο του 2018 έχει σχεδιαστεί η εγκατάσταση αυτόματων πωλητών αιγοπρόβειου παγωτού σε τέσσερις γεύσεις.

5.4.5 Συνεταιρισμός Σπαραγγοπαραγωγών Νέας Βύσσας

Οργανώνοντας την έρευνα για τους συνεταιρισμούς, , υποδείκνυαν ως ένα πρότυπο αγροτικό συνεταιρισμό της χώρας 100% εξαγωγικό, τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Κοινής Αγροτικής Εκμετάλλευσης –Σπαραγγοπαραγωγοί Νέας Βύσσας.

Οι δύο ιδιαίτερα σημαντικοί άνθρωποι του Συνεταιρισμού Σπαραγγοπαραγωγών, είναι ο Ζαφείρης Καζαντζής και η Βενετία Χατζηευαγγέλου. Τότε το 1988, εξήντα νέοι άνθρωποι ξεκίνησαν τη χειρωνακτική εργασία μαζί με τον Ζαφείρη Καζαντζή στα χωράφια, καθώς σε 1.500 στρέμματα άρχισε η καλλιέργεια των σπαραγγιών. Η Καλλιέργεια αποδοτική (φτάνει κατά μέσο όρο τους 940 τόνους ετησίως), αλλά και απαιτητική. Ο μικρός κλήρος ακόμα και η συνολικά μικρή έκταση των καλλιεργούμενων από τον συνεταιρισμό στρεμμάτων, δεν έπαισε όλα αυτά τα χρόνια

το μέσο μέλος να περάσει σε πραγματικά συνεταιριστικές πρακτικές. Να μειώσουν τα τρακτέρ και τα αγροτικά μηχανήματα κάθε είδους, να ορίσουν πειθαρχημένα πότε ποιος κάνει τι, έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος της καλλιέργειας, άρα να αυξηθεί και το κέρδος. Όλα αυτά δεν έγιναν δεκτά. Ο λόγος που ο Συνεταιρισμός υπήρξε κερδοφόρος, είναι η ευλογία του ελληνικού κλίματος και οι ωριμάνσεις των σπαραγγιών που προλαβαίνουν τη ζήτηση στη γερμανική αγορά, έστω μία ή δύο βδομάδες πριν να εμφανιστεί ο ανταγωνισμός. Προσθέτως, είναι σαφές ότι τα ελληνικά σπαράγγια θεωρούνται εξαιρετικής ποιότητας.

Όμως, τριάντα χρόνια μετά δεν υπάρχει διαδοχή, η συντριπτική πλειοψηφία των νέων δεν ενδιαφέρεται να συνεχίσει τη ζωή στο χωράφι. Το σπαράγγι είναι κουραστικό και ευπαθές. Κάθε δώδεκα χρόνια πρέπει να δημιουργηθεί νέος σπαραγγιώνας. Επίσης το σπαράγγι κινδυνεύει από πολλή υγρασία και από πολλή ξηρότητα. Η συγκομιδή γίνεται με το χέρι, με ειδικά μαχαίρια.

Μια γενιά δημιούργησε, αλλά η ίδια γενιά δεν μπόρεσε να διασφαλίσει τη διαδοχή της. «Αποτύχαμε» λέει πικρά ο Ζαφείρης Καζαντζής «να δημιουργήσουμε έναν πραγματικό συνεταιρισμό».

5.4.6 Συνεταιρισμοί σκορδοπαραγωγών και βουβαλοτρόφων

Σε όλη τη διαδρομή αυτής της έρευνας προέκυπτε με χαρακτηριστικό τρόπο ο ρόλος της ηγεσίας στη συγκρότηση των συνεταιριστικών εγχειρημάτων. Ο Τάσος Γιακμογλίδης ηγείται του Συνεταιρισμού από το 2009 που σχηματίστηκε με τα πρώτα είκοσι μέλη.

Από εκεί και έπειτα χτίζεται μεθοδικά ένα brand “Σκόρδο Νέας Βύσσας”, που το οδηγεί να αναγνωριστεί ως Προϊόν Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), εμπλέκει τα Πανεπιστήμια με έρευνες που αποδεικνύουν επιστημονικά ότι τέτοιο σκόρδο, με τέτοια έλαια είναι δίχως δόση υπερβολής εξαιρετικό, επιπροσθέτως τυποποιεί το προϊόν και δημιουργεί μεγάλους ψυκτικούς θαλάμους ώστε να επεκτείνει την περίοδο εμπορίας και να ορίζει καλύτερα την τιμή. Παράλληλα την ίδια στιγμή κυριαρχεί το στοιχείο της ποιότητας με τις τρεις διαφορετικές πιστοποιήσεις, GLOBAL G.A.P. και AGRO 2-1 και AGRO 2-2.

Ο Συνεταιρισμός σήμερα καλλιεργεί 400 στρέμματα συμβατικής παραγωγής και 35 στρέμματα βιολογικής. Παράγει μεσοσταθμικά 450 τόνους σκληρό σκόρδο και 35 τόνους βιολογικό. Πραγματοποιεί μέσο ετήσιο κύκλο εργασιών άνω του 1 εκατ. ευρώ. Είναι οικονομικά υγιής. Δεν βαρύνεται με δάνεια, ούτε έχει χρέη.

Από 70.000-80.000 ζώα τη δεκαετία του '70, το 1992 είχαν απομείνει μόνο 384 σε όλη την Ελλάδα. Τα περισσότερα από αυτά, τα διατηρούσε η οικογένεια Γιαντσίδη, καίρια θεωρείται η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ενέταξε τους βουβάλους σε πρόγραμμα επιδότησης σπάνιας ράτσας, ώστε να μην εξαφανιστεί το είδος.

Προϋπόθεση για την επιδότηση ήταν οι 18 παραγωγοί σε όλη την Ελλάδα να συγκροτήσουν συνεταιρισμό, ώστε να ελέγχονται καλύτερα τα ζώα και να καταβάλλονται με ακριβέστερο τρόπο οι επιδοτήσεις. Επρόκειτο, κατά κάποιο τρόπο για έναν αναγκαστικό συνεταιρισμό, ειδικού και περιορισμένου σκοπού.

Ο Δημήτρης Ρουστέμης, γεωπόνος-ζωοτέχνης με μεταπτυχιακό στη γενετική βελτίωση και διδακτορικό στη ζωική παραγωγή, υπηρετεί στο Κέντρο Γενετικής Βελτίωσης Ζώων του υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης στη Θεσσαλονίκη. Ανοίγει νέους δρόμους στον συνεταιρισμό των βουβαλοτρόφων, εκμεταλλευόμενος δύο διαφορετικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ένα είναι το αρχικό, η επιδότηση σπάνιας φυλής. Το δεύτερο, αφορά το πρόγραμμα «Αλέξανδρος Μπαλτατζής», «Γενετικοί πόροι στην Κτηνοτροφία», όπου επιτρέπει την ένταξη των βουβάλων σε πρόγραμμα γενετικής βελτίωσης, με σκοπό την τήρηση γενεαλογικού βιβλίου.

Οι βούβαλοι, από 384 είναι ήδη περίπου 4.000 και το πρόγραμμα επιδότησης της Ε.Ε. θα παραμείνει, ώσπου να φτάσουν τις 9.000, αριθμός ζώων που θεωρείται ότι εξασφαλίζει τη συνέχεια του είδους. Οι αριθμοί αυτοί προκύπτουν από επιστημονική εξακρίβωση. Για παράδειγμα, η επιδότηση γίνεται ανά κεφάλι στα θηλυκά, με αναλογία 1 αρσενικό ανά 15 θηλυκά.

Παρά τη θετική εντύπωση που προκάλεσε η διαδικασία διάσωσης των βουβάλων, αναρωτήθηκα κατά πόσον μπορεί να θεωρηθεί συνεταιριστική δράση η κάρπωση δύο διαφορετικών τύπων επιδοτήσεων, υπό το σχήμα ενός συνεταιρισμού. Ο Δημήτρης Ρουστέμης το έθεσε εντελώς διαφορετικά: «Το κέντρο βάρους δεν είναι πια η επιδότηση. Ενώνει τους συνεταιρισμένους βουβαλοτρόφους η κοινή προσπάθεια, όχι

μόνον να διαφυλάξουν μια σπάνια φυλή, αλλά η ταυτόχρονη επιδίωξη, μέσα από αυτό, να δημιουργήσουν ένα εργαλείο ανάπτυξης, που ήδη αρχίζουν να το διαμορφώνουν».

Οι βουβαλοτρόφοι, με κεντρικό εκφραστή τον Τρύφωνα Γιαντσίδη, προσπαθούν να διερευνήσουν το έδαφος για τη δημιουργία μιας ομάδας παραγωγών που θα διαχειρίζεται εμπορικά το βουβαλίσιο κρέας και το γάλα. Ταυτοχρόνως προβάλλουν και ιδιώτες που κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, με τους οποίους επιδιώκουν να συναντηθούν. Αν αναλογιστούμε επίσης ότι το ελληνικό κλίμα θεωρείται πιο πρόσφορο για την βουβαλοτροφία και εμείς έχουμε 4.000 κεφάλια, ενώ η Ιταλία εκτρέφει 240.000 κεφάλια, τότε είναι φανερό ότι ανοίγεται μια μεγάλη περιοχή επιχειρηματικών ευκαιριών.

5.5 Συμπεράσματα

Η έρευνα για τους συνεταιρισμούς οδηγεί σε δύο κατηγορίες συμπερασμάτων. Κατ' αρχάς, γνωρίζουμε πλέον λαμβάνοντας υπόψη μας τα λάθη του παρελθόντος τι δεν πρέπει (αλλά και δεν μπορεί) να επαναληφθεί στον αγροτικό χώρο. Κρατικοδίαιοι συνεταιρισμοί και «πονηροί» ατομικοί παραγωγοί, με επιδοτήσεις και θαλασσοδάνεια από εθνικούς πόρους, δεν προβλέπεται να επιβιώσουν τις επόμενες δεκαετίες. Η χρεοκοπία της χώρας διέρρηξε βιαίως την παράδοση σχεδόν διακοσίων χρόνων στρεβλής σχέσης του Έλληνα αγρότη με το πελατειακό κράτος. Διέρρηξε επίσης οριστικά τη σχέση προσοδοθηρίας με τις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις,

Αυτού του είδους η κρατικά προστατευμένη προσοδοθηρική γεωργία και κτηνοτροφία έχουν τελειώσει οριστικά. Αντίθετα, ο ορίζοντας του 21ου αιώνα είναι η ποιοτική ανταγωνιστική γεωργία και κτηνοτροφία, στηριγμένη στις ψηφιακές τεχνολογίες αιχμής, συμβάλλοντας μέσω της γεωργίας ακριβείας στην παραγωγή προϊόντων όχι απλώς «βιολογικών», αλλά με αποτύπωμα συμβολής στην κλιματική ισορροπία, την ορθή διαχείριση των υδάτινων πόρων, το ενεργειακό αποτύπωμα κάθε προϊόντος κ.λπ. Εκεί στρέφεται η νέα ΚΑΠ, εκεί διαμορφώνεται η αναπτυξιακή προοπτική της ελληνικής πρωτογενούς παραγωγής. Είναι θέμα ζωής και θανάτου της ελληνικής αγροτικής οικονομίας το να στραφεί αποφασιστικά προς αυτή την κατεύθυνση

Για παράδειγμα, σε όλη την Ευρώπη και ακόμα πιο έντονα στην Ελλάδα παρατηρείται μια δυσκολία στη μεταβίβαση της γης από τους ηλικιωμένους αγρότες στα παιδιά τους ή σε συγγενείς τους. Αυτό δρα ιδιαίτερα ανασταλτικά στην καινοτομία, καθώς αποθαρρύνονται οι νέοι από τον γονέα ιδιοκτήτη της γης ώστε να τολμήσουν κάτι καινούργιο. Σε όλες της χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η απάντηση στο κοινό πρόβλημα είναι το πρόγραμμα ενίσχυσης των Νέων Αγροτών. Μια χώρα που πρωτοτύπησε είναι η Γερμανία. Στη Γερμανία, πέραν των ενισχύσεων στους νέους αγρότες, επέλεξαν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης “Hofabgabeklausel”, σύμφωνα με το οποίο οι αγρότες ιδιοκτήτες γης, προκειμένου να εισπράξουν τη σύνταξη γήρατος, όπου οφείλουν να παραιτούνται από τα δικαιώματα επί της γεωργικής εκμετάλλευσης. Έτσι, η Γερμανία είναι η μόνη χώρα των 28 η οποία έχει πετύχει την αναγκαία ηλικιακή ανανέωση και τη δόμηση της γεωργίας σε επιχειρηματικά πρότυπα.

Από αυτή την έρευνα προκύπτει ότι ο πρωτογενής τομέας επέδειξε ιδιαίτερη ανθεκτικότητα στην κρίση σε σχέση με άλλους τομείς της οικονομίας και μάλιστα συμβάλλει ουσιαστικά στην αύξηση των εξαγωγών. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος ο Αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει το 3% του ΑΕΠ, έναντι μέσου όρου 1,5% του ΑΕΠ της Ε.Ε. των 28. Η έρευνα έδειξε όμως και άλλες δύο πραγματικότητες: πρώτον, ότι υπάρχει τεράστιο πεδίο αύξησης της παραγωγικότητας (θυμηθείτε τη σύγκριση με Ολλανδία και Ισραήλ) και δεύτερον, ότι το ελληνικό κράτος δεν έχει ένα κεντρικό αγροτικό αναπτυξιακό σχέδιο, το οποίο μάλιστα να εξειδικεύεται κατά κλάδο, προϊόν ή περιφέρεια.

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή όμως. Αυτή η αδυναμία του ελληνικού κράτους δεν σημαίνει ότι έχουμε έλλειψη γνώσης ή έλλειψη μελετών για όλα σχεδόν τα μικρά ή μεγάλα ζητήματα της πρωτογενούς παραγωγής, είτε της φυτικής, είτε της ζωικής. Το αντίθετο μάλιστα. Υπάρχουν πολλές, ουσιαστικές και άμεσης εφαρμοστικότητας μελέτες από Πανεπιστήμια, ΤΕΙ, κρατικούς φορείς, τμήματα μελετών των Τραπεζών, ιδιωτικών φορέων, για όλα τα κρίσιμα ζητήματα της αγροτικής ανάπτυξης. Μόλις πρόσφατα, το 2015 και 2016, η κωδικοποίηση ενός αναπτυξιακού σχεδίου στον πρωτογενή τομέα από την PWC είναι εντυπωσιακά καιρία: δυο μελέτες, η «Produits du soleil: the largest food and beverage company in Greece» και η «Stars & Zombies, Βιομηχανία τροφίμων και ποτών», σε κάνουν να αναρωτιέσαι γιατί το ελληνικό κράτος δεν υιοθετεί και δεν εφαρμόζει κεντρικά αυτή την αναπτυξιακή

γραμμή.Επιβάλλεται λοιπόν να υπάρξει μια ευρεία συναίνεση γύρω από έναν εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό συνολικά και στον πρωτογενή τομέα ειδικότερα.

Την ίδια στιγμή, είναι ανάγκη να υπάρξει συνολικά μια αλλαγή νοοτροπίας και πρακτικής στον χειρισμό των επενδύσεων. Χρειάζεται η στήριξη της παραγωγικότητας με βάθος και προοπτική, και όχι απλώς ως «επιχειρηματικότητα» των κοινοτικών προγραμμάτων, που καταλήγουν να είναι μεταμφιεσμένα επιδόματα ανεργίας του ΟΑΕΔ. Είναι το ζήτημα που ανέδειξε η έρευνα της διαΝΕΟσις για το ΕΣΠΑ και επικαιροποίησε πρόσφατα ο ΣΕΒ.

Σύμφωνα λοιπόν με τον ΣΕΒ, μέσα στην πρώτη εξαετία της κρίσης (2009-2015) σχεδόν διπλασιάστηκαν (από 4,9% το 2009 στο 7,9% το 2015) οι επενδύσεις σε κλάδους των «λοιπών υπηρεσιών», σε δραστηριότητες δηλαδή χαμηλών αποσβέσεων και μικρής προστιθέμενης αξίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επενδύσεις της κατηγορίας αυτής το 2015 ανήλθαν σε 1,3 δισ. ευρώ, όταν, την ίδια περίοδο οι επενδύσεις στη γεωργία δεν ξεπέρασαν το 1,142 δισ. ευρώ. Ακόμα χειρότερα, από το 1,142 δισ. ευρώ που επενδύθηκαν στον αγροτικό τομέα το 2015, τα 798,4 εκατ. ήταν δαπάνες για μηχανήματα, τα 153,2 εκατ. δαπάνες για μεταφορικά μέσα, τα 87,5 κατασκευές και μόλις 91,9 εκατ. σε καλλιεργούμενους βιολογικούς πόρους και 11 εκατ. σε προϊόντα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ωστόσο το «συμπέρασμα των συμπερασμάτων» της έρευνας είναι ότι όλα όσα προαναφέραμε, το αναπτυξιακό σχέδιο για τον πρωτογενή τομέα, η εξειδίκευση του ανά προϊόν και περιφέρεια, η επιστράτευση όλων των μηχανισμών του κράτους στην υπηρεσία αυτού του σχεδίου, η καίρια κατεύθυνση των επενδυτικών πόρων, ιδίως των 6 δισ. ευρώ της κοινοτικής προγραμματικής περιόδου, η επιστράτευση των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ στην έρευνα κτλ., δεν έχουν κανένα νόημα, αν κύριος αναπτυξιακός φορέας δεν θεωρηθεί ο συνεταιρισμός νέου τύπου. Οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί που ανθίζουν ιδιαίτερα την τελευταία επταετία παντού στην Ελλάδα, αποτελούν το μόνο λειτουργικό μοχλό ανάπτυξης σε μεγάλη κλίμακα. Φυσικά και μπορούν να υπάρξουν λαμπρές ιδιωτικές εταιρείες ή επιχειρηματικά cluster στον πρωτογενή τομέα αλλά δεδομένης της ιδιαιτερότητας του μικρού κλήρου στη γη και τη μορφή της ιδιοκτησίας του ζωικού κεφαλαίου. Ο συνεταιρισμός νέου τύπου αποτελεί τη μόνη προοπτική δημιουργίας μονάδων κλίμακας, με ασφαλές εισόδημα

για τον παραγωγό, ποιοτικό και ανταγωνιστικό προϊόν, με εξαγωγικές δυνατότητες, ως προς τη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων αγροτών.

Οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα που έχει κάθε είδους επιχείρηση στη σχέση της με το ελληνικό κράτος. Υπάρχει όμως στους συνεταιρισμούς, είτε φυτικού, είτε ζωικού κεφαλαίου, μια ειδική πρόσθετη παράμετρος, η οποία θα κρίνει το μέλλον του γεωργικού τομέα της οικονομίας. Η παράμετρος αυτή είναι ότι το κράτος στην Ελλάδα δεν αποθαρρύνει απλώς την υγιή επιχειρηματικότητα, αλλά ευνοεί την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή και την εισφοροδιαφυγή, τις «μαύρες» συναλλαγές «κάτω από το τραπέζι», έτσι ώστε ο αγρότης και ο κτηνοτρόφος να αποφεύγουν την ένταξη στους συνεταιρισμούς, όπου όλα υποχρεωτικά είναι διαυγή, διαφανή και υπάγονται σε πλήρη φορολογικό και ασφαλιστικό έλεγχο.

Ας δώσουμε τον λόγο στον Πρόεδρο ενός επιτυχημένου επιχειρηματικού συνεταιρισμού νέου τύπου, τον «Αγροτικό Συνεταιρισμό Κελυφωτό Φιστίκι Μώλου-Θερμοπύλες», Γιάννη Χονδρόπουλο. Ερωτάται ο Γιάννη Χονδρόπουλος (από το AgroBusiness): *«ποια είναι τα σοβαρότερα εμπόδια που έχετε να αντιμετωπίσετε;»*

Και η απάντηση του: «Μέχρι και χθες ήταν η φοβία των Ελλήνων καλλιεργητών προς τη συνεταιριστική ιδέα. Από πέρυσι είναι πλέον το νέο Ασφαλιστικό και η δυσβάσταχτη νέα φορολογία των αγροτών, σε συνάρτηση με τη μη καταπολέμηση του παραεμπορίου, λόγω ακριβώς της αυξημένης φορολόγησης του αγροτικού εισοδήματος. Η μη απόδοση κινήτρων, όπως η μείωση της φορολόγησης των μελών των συνεταιρισμών και οι συνδεδεμένες ενισχύσεις στα μέλη των συνεταιρισμών και ιδιαίτερα των ομάδων παραγωγών, ώστε να ανταπεξέλθουν στα προαναφερθέντα υψηλά κόστη παραγωγής και πιστοποίησης. Τώρα πλέον τα μέλη των συνεταιρισμών τιμωρούνται, φορολογούμενα ανηλεώς, (καθώς δεν μπορούν να κρύψουν ούτε 1 λεπτό), κρατώντας τη σημαία της προβολής του προϊόντος στις διεθνείς αγορές, για να μοσχοπουλάνε οι καλλιεργητές που βρίσκονται εκτός συνεταιρισμών, χωρίς τιμολόγια και χωρίς φορολόγηση, και να χλευάζουν τους συνεταιρισμένους».

Είναι φανερό ότι η επιβίωση της χώρας συναρτάται άμεσα με μία καίρια προϋπόθεση: να υπάρξει ένα πραγματικά σύγχρονο κράτος που θα εγγυηθεί την ανάπτυξη με κοινωνική δικαιοσύνη. Στην πρωτογενή παραγωγή αυτό θα το εγγυηθούν οι επιχειρηματικοί συνεταιρισμοί νέου τύπου. Το υπόδειγμα υπάρχει. Ας

το διευκολύνουμε, ώστε το υπόδειγμα να γενικευθεί σε παράδειγμα, και το παράδειγμα να γίνει κανόνας.

Οι συνεταιρισμοί νέου τύπου, είναι υπόθεση πολιτών νέου τύπου. Υπόθεση μιας διαφορετικής κοινωνίας, και ενός διαφορετικού κράτους. Είναι υπόθεση όλων μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Douglass C. North, 2000. Δομή και μεταβολές στην Οικονομική Ιστορία (Structure and Change in Economic History), εκδ. Κριτική ΑΕ, Αθήνα
- John K. Galbraith, 1974. Οικονομία και κοινό συμφέρον (Economics and the Public Purpose), εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Παναγιώτης Κώτσιος, 2015. Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία: Σύλληψη, Σχεδιασμός, Υλοποίηση και Λειτουργία Β' ΕΚΔΟΣΗ, εκδ. Παναγιώτης Κώτσιος
- David Deakins and Mark Freel, 2014. Επιχειρηματικότητα και μικρές επιχειρήσεις, εκδ. Rosili
- Ιωάννης Νασιούλας, Γεώργιος Ντάσης, 2016. Θέματα Κοινωνικής Οικονομίας (Από την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, στις κοινωνικές επενδύσεις και την κοινωνική τραπεζική), εκδ. Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας, Θεσσαλονίκη
- Wiki Κοινωνικής Οικονομίας: <http://koinoniki--oikonomia.blogspot.gr/p/wiki.html>
- Ελληνοβρετανικά Νέα του Ελευθερίου Τζιόλα: <http://www.ellinovretaniko.gr/periodiko/periodiko-20/oikonomia.html>
- Ιωάννης Νικολάου, Κοινωνική Οικονομία-Κοινωνική επιχειρηματικότητα, εκδ. Κέντρα δια βίου μάθησης: <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.2.pdf>
- Ηλεκτρονική Εφημερίδα Κοινωνικού Ακτιβισμού: <http://socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia>
- Πέτρος Εθυμίου, 2017. Επιχειρηματικοί Συνεταιρισμοί Νέου Τύπου, πηγή: Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης διαΝΕΟσις

